TRABZON'DA SERENDER YAPILARININ İNCELENMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ

Zübeyde Yeşilyurt Tunç
161401108

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tezli Yüksek Lisans

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Candan Ilgın Özülke

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Ocak, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Zübeyde Yeşilyurt Tunç'un **"Trabzon'da Serender Yapılarının İncelenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri"** başlıklı tezi 28.01.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak **oy birliğiyle / oy çokluğuyla** kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Dr. Öğr. Üyesi Candan ILGIN ÖZÜLKE	.....
Üye	: Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN	.....
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Demet MUTMAN	.....

Prof. Dr. İlter BÜYÜKDIĞAN

Enstitü Müdürü

ŞEKİL ONAY SAYFASI

28/01/2019

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Aşağıda bilgileri bulunan lisansüstü öğrencinin tezi şekil yönünden tarafımca incelenmiş ve Enstitüye teslim edilmesi uygun bulunmuştur.

Anabilim Dalı Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi YEKTA ÖZGÜVEN

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
ADI SOYADI	ZÜBEYDE YEŞİLYURT TUNÇ
ÖĞRENCİ NUMARASI	161401108
ANABİLİM DALI	MİMARLIK ANA BİLİM DALI
PROGRAMI	(X) YÜKSEK LİSANS ( ) DOKTORA ( ) SANATTA YETERLİK
DANIŞMANI	DR. ÖĞR. ÜYESİ CANDAN ILGIN ÖZÜLKE
TEZ BAŞLIĞI	TRABZON'DA SERENDER YAPILARININ İNCELENMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ
SAVUNMA TARİHİ	28.01.2019
e-posta	zubeydeyesilyurt@gmail.com

İç Kapak	☒ Var ☐ Yok
Jüri Onay Sayfası	☒ Var ☐ Yok
Etik İlke ve Kurallara Uyum Beyanı	☒ Var ☐ Yok
İntihal Raporu	☒ Var ☐ Yok
Teşekkür Sayfası	☒ Var ☐ Yok
Öz (Başlık-Öz-Anahtar Sözcükler)	☒ Var ☐ Yok

Hazırlayan İlgili Birim	Kalite Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Kurumsal Yetkili Prof. Dr. Belma AKŞİT

	ŞEKİL ONAY SAYFASI	Doküman No	FR-105
		İlk Yayın Tarihi	20.12.2017
		Revizyon Tarihi	10.12.2018
		Revizyon No	01
		Sayfa	2/2

Abstract (Title-Abstract-Key Words)	☒ Var ☐ Yok
İçindekiler	☒ Var ☐ Yok
Çizelgeler Listesi	☐ Var ☒ Yok
Şekiller Listesi (varsa)	☐ Şekil yok ☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Kısaltmalar Listesi	☐ Var ☒ Yok
Tablolar Listesi (varsa)	☐ Tablo yok ☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Ekler Listesi (varsa)	☐ Ek yok ☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Özgeçmiş	☒ Var ☐ Yok
Sayfa Genişliği	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Yazı Tipi	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Referans Kullanımı	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Kaynakça Yazımı	☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir
Ekler (varsa)	☐ Ek yok ☒ Uygundur ☐ Uygun Değildir

Dr. Öğr. Üyesi Erdal GÜVENOĞLU
İmza

Hazırlayan İlgili Birim	Kalite Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Kurumsal Yetkili Prof. Dr. Belma AKŞİT

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

28/01/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)
Öğrencinin Adı ve Soyadı
Zübeyde YEŞİLYURT TUNÇ
Zübeyde

Turnitin Orijinallik Raporu

TRABZON'DA SERENDER YAPILARININ İNCELENMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ Zübeyde Yeşilyurt Tunç tarafından

zübeyde yeşilyurt tunç (Mimarlık yüksek lisans) dan

- 25-Şub-2019 10:14 +03' da işleme konuldu
- NUMARA: 1083257151
- Kelime Sayısı: 14279

Benzerlik Endeksi
%2
Kaynağa göre Benzerlik

Internet Sources:
%1
Yayınlar:
%1
Öğrenci Ödevleri:
%0

kaynaklar:

1 < 1% match (29-Kas-2017 tarihli internet)
http://mediterraneanlandscapes.com/2014_02_01_archive.html

2 < 1% match (22-Ara-2010 tarihli internet)
http://www.basarsoyo.tk/component/k_tasarim.html

3 < 1% match (10-Ara-2018 tarihli internet)
http://yapidepo.com/yapidepo-kalkinti/depodergisi-tarihleri/717-kapidereyde-ahsap-tarihleri-ve-ahsap-kirka-geleneği.html

4 < 1% match (07-Ağu-2017 tarihli internet)
http://dspace.ibu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11527/14239/10079019.pdf?sAllowed=y&isAllowed=y

5 < 1% match (30-Kas-2017 tarihli öğrenci ödevleri)
Submitted to Turkish Air Force Academy National Defence University on 2017-11-30

6 < 1% match (24-Haz-2017 tarihli internet)
http://openaccess.konya.edu.tr/dspace/bitstream/handle/123456789/711/087535.PY%c4%b1rar%20Y%c4%b1ld%c4%b1z%20Tarihsel%20Yerleşik%20Konut%20Dokusunun%20Korunması%20ve%20Değerlendirilmesi%20Üzerine%20Bir%20Araştırma%20Konya%20Örneği.pdf?sAllowed=y&isAllowed=y

7 < 1% match (yayınlar)
Jean-Michel Chanavailles, Alexandre François, "Cinquième affluent", Yıldız: Ay Ekvator Cekleri, 2015

8 < 1% match (17-Oca-2019 tarihli öğrenci ödevleri)
Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) on 2019-01-17

9 < 1% match (28-May-2015 tarihli internet)
http://dlib.arch.metu.edu.tr/dergi/dyk/0238-5315/1988/vol8/dergi_1_071-82.pdf

10 < 1% match (10-Ara-2008 tarihli internet)
http://www.mevlanaglobal.net/yonetim/index.php?id=116527

11 < 1% match (18-May-2013 tarihli internet)
http://www.ulkeyayin.com/yonetim_detail.php?id=6026

12 < 1% match (yayınlar)
ÖZEN, Handyal, SERT, Anıl, and AKSOY, Arzu Aydın, "Çevresel farkındalık ve sürdürülebilir turizm için yaklaşımlar", Tübitak, 2006

ödev metni:

TRABZON'DA SERENDER YAPILARININ İNCELENMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ Zübeyde Yeşilyurt Tunç 161401108 YÜKSEK LİSANS TEZİ Mimarlık Anabilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans

©Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Candan Ayaz Özdinç İstanbul T.C. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şubat, 2019

TEŞEKKÜR

Tez hazırlama süresi boyunca bana göstermiş olduğu ilgi ve yardımları için Sayın Dr. Öğr. Üyesi Candan Ilgın Özülke'ye

Tez dönemim boyunca yardımcı olmaktan kaçınmayan ve bilgisini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. İlter Büyükdığan'a,

Fikirleri ile tezime katkı sağlayan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Demet Mutman'a

Hayatım boyunca her konuda bana güvenen ve yanımda olan başta babam İsmail Yeşilyurt ve annem Nukta Yeşilyurt olmak üzere, Recep Yeşilyurt, Gülsüm Yeşilyurt, Kadir Yeşilyurt, Emine Yeşilyurt, Fatma Yeşilyurt'a, sevgili eşim Şenol Tunç'a ve bütün aile fertlerime, destekçim olan sevgili arkadaşlarıma,

Araştırma yaptığım bölgede yanımda olan ve bana yardımcı olan, Meryem Yeşilyurt, Ömer Yeşilyurt, Nesrin Yeşilyurt, Rahman Yeşilyurt ve Trabzon'un gönlü güzel, yardımsever insanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Zübeyde Yeşilyurt Tunç

Ocak, 2019

ÖZ

TRABZON'DA SERENDER YAPILARININ İNCELENMESİ VE YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİLERİ

Zübeyde Yeşilyurt Tunç
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Candan Ilgın Özülke
Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2019

Bu tezde, Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan, geleneksel evler ve ek yapılarından biri olan "serender"ler incelenmektedir. İnceleme yapılırken fiziksel özellikler, çevresel etkenler ve tipolojik farklılıklar ele alınmaktadır. Serender yapılarının kullanım amacı yiyeceklerin depolanması olsa da yapım tekniği ve süslemeleriyle Doğu Karadeniz bölgesinin geleneksel ev dokusunda önemli bir yer tutmaktadır.

Doğu Karadeniz'de dışarıya göç sebebiyle köylerinde yaşayan nüfus azalmaktadır. Köyde yaşayan insanların çoğu kış aylarında şehirlere göç edip yaz aylarında köyde yaşamaya devam etmektedir. Köyde kalan kişiler genellikle yaşlı nüfus olduğu için mevcut yapıların yakın zamanda sahipsiz kalarak âtıl duruma düşeceği tahmin edilmektedir. Genç nüfusun sadece yaz aylarında geldiği köylerde artık evlere ek olan serender, merek, ahır, yerli odası gibi mekânlara ihtiyaç duymamaktadır. Günümüzde işlevini yerine getiren serenderler kadar terk edilen serenderler de mevcuttur. Terk edilen serender yapılarının onarımı yapılmadığı takdirde yok olmaya yüz tutmaktadır. Serender ustalarının gelecek kuşağa aktarılamamasından kaynaklı usta sayısı da giderek azalmaktadır. Serender, kullanımı azalan ek yapıların içerisinde fark edilmesi gereken önemli yapılardan biridir. Bu araştırma sonucunda toplanan veriler doğrultusunda yok olmaya başlayan serender yapılarına, yeniden işlev kazandırmak adına öneriler verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: 1. Serender; 2. Geleneksel Mimari; 3. Yeniden İşlevlendirme

ABSTRACT

RESEARCH OF THE “SERENDER” BUILDINGS IN TRABZON AND REFUNCTIONING SUGGESTİONS

Zübeyde Yeşilyurt Tunç
Post Graduate Thesis
Architecture Department
Architecture Post Graduate Thesis
Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Candan Ilgın Özülke
Maltepe University Institute of Science, 2019

In this thesis, "serender" which are one of the traditional houses and additional structures in the Eastern Black Sea region is examined. Physical characteristics, environmental factors and typological differences are discussed during the study.

Serender structures have an important place in the traditional home texture of the Eastern Black Sea region with its construction technique and decoration, although the intended use as food storage.

The population of the villages is decreasing due to migration out of the Eastern Black Sea. Most of the people who live in the villages continue to live in the village in summer, conversely migrating to cities in the winter. Because the people in the village are generally old people, it is foreseen that the existing structures will have the usage time as much as the proprietor life. In the villages where the young population only arrives in summer, spaces like serender are not needed, merek, stables, indigenous rooms that are annexed to the houses. Today, many serenders are derelict as well as many serenders are functioning. If the derelict serender structures are not repaired, they will disappear. Due to the fact the number of serender craftsmans cannot be transferred to future generations, the number of serender craftsmans are gradually decreasing. Serenders are one of the important structures that have to be noticed among the annexed structures which decrease in usage. As a result of this research, some suggestions are given in the direction of collected data for re-functioning of the serender structures which have begun to disappear.

Keywords: 1.Serender (Granary house), 2. Traditional Architecture, 3. Refunction

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
TEŞEKKÜR vii
ÖZ viii
ABSTRACT ix
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiii
ÖZGEÇMİŞ xvii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Çalışmanın Kapsamı 2
1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler 3
BÖLÜM 2. KENTSEL KİMLİK OLGUSU **4**
BÖLÜM 3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ GENEL ÖZELLİKLERİ ve MİMARİSİ **8**
3.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Genel Konut Özellikleri 9
3.1.1. Trabzon'un Fiziksel ,Tarihsel ve Demografik Yapı Özellikleri 21
3.2. Geleneksel Konut Yapısı ve Ek Yapı İlişkileri Bağlamında Trabzon Serender Yapıları 26
3.3. Yeniden İşlevlendirme 43
BÖLÜM 4. SERENDER YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ **46**
4.1. Serender Yapılarının Sosyal Yaşantıdaki Yeri 49
4.2. Serender'in İşlevsel Özellikleri 56
4.3. Serender'in Yapısal Özellikleri 57
4.4. Yurtdışı "Serender" Örnekleri 72
BÖLÜM 5. TRABZON'DA İNCELENEN SERENDER YAPILARININ ÖZELLİKLERİ, POTANSİYELLERİ ve YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMELERİ ÜZERİNE ÖNERİLER **82**
5.1. Çalışma Alanı ve Örnek Serenderlerin İncelenmesi 99
5.2. Plan Tipleri 102
5.3. Serender Yapılarının Teker, Direk, Merdiven ve Zemin Kat Özellikleri 106

5.4. Çalışma Alanında Bulunan Serender Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Önerileri 123
BÖLÜM 6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ 134
EKLER 137
SÖZLÜK 153
KAYNAKÇA 154

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 5.1. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve 107
zemin kat özellikleri 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 107
Tablo 5.2. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve 108
zemin kat özellikleri 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 108
Tablo 5.3. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve 109
zemin kat özellikleri 3 (Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 109
Tablo 5.4. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve zemin kat özellikleri
4 (Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 110
Tablo 5.5. İncelenen serender yapılarının..... 110
sayısal veri tablosu 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 110
Tablo 5.6. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 1
(Yeşilyurt Tunç,2018)..... 112
Tablo 5.7. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 2
(Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 113
Tablo 5.8. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 3
(Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 114
Tablo 5.9. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 4
(Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 115
Tablo 5.10. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 5
(Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 116
Tablo 5.11. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 6
(Yeşilyurt Tunç, 2018)..... 117
Tablo 5.12. İncelenen Serender Yapılarının 118
Sayısal Veri Tablosu 2. (Yeşilyurt Tunç, 2018) 118
Tablo 5.13. Seçilen serender yapılarının plan ve cephe tipolojisi (Yeşilyurt Tunç,
2019) 120
Tablo 5.14. Seçilen serender yapılarının plan ve cephe tipolojisi ve lejant tablosu ... 121
(Yeşilyurt Tunç, 2019)..... 121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Etkenler (Şahin, 2018) 5
Şekil 3.1. Trabzon, Akçaabat Düzköy yaylasında bir ev (Karpuz, 1985:323) 9
Şekil 3.2. Trabzon, Çaykara Çamoba yaylasında bir ev (Karpuz, 1985:323) 9
Şekil 3.3. Trabzon'da yayla evinde 10
bakış (Yeşilyurt Tunç, 2018) 10
Şekil 3.4. Trabzon'da doğayla bütünleşmiş yayla evi (Yeşilyurt Tunç, 2018) 10
Şekil 3.5. Fındıklı Aydınoğlu evi, ocaklığın cephede ki etkisi (Güler, 2012:102).....11
Şekil 3.6. Of-Fınfıkoba, Ocakların cephede görünümü ve serender (Yeşilyurt Tunç, 2017) 11
Şekil 3.7. Giresun yakın çevresi kırsal konut örneği (İSKENDER, 1987:11).....12
.....12
Şekil 3.8. Trabzon ve Giresun arası yaygın konut örneği (İSKENDER, 1987:12) 12
Şekil 3.9. Rize ve Artvin arası yaygın konut örneği (İSKENDER, 1987:16) 13
Şekil 3.10. Doğu Karadeniz Bölgesi (Yeşilyurt Tunç, 2018).....13
Şekil 3.11. Giresun geleneksel konutunun plan (Özen, Sert & Aksoy, 2006:140) 14
Şekil 3.12. Giresun, Zeytinlik Mahallesinde Geleneksel Konut (Başkan, 2008:66) 15
Şekil 3.13. Rize, Şavşat, Cevizli Köyü (Göçmen, 2010).....16
Şekil 3.14. Rize, Şavşat, Kocabey Köyü (Göçmen, 2010) 16
.....16
Şekil 3.15. Rize, Karma sistem ile yapılmış konut ve serender (Göçmen, 2010:128) .16
Şekil 3.16. Hurşit turna Evi, Fındıklı-Rize (Karpuz, 1993:182).....17
Şekil 3.17. Rize, Hurşit Turna Konut Planı (Batur & Gür, 2005) 17
Şekil 3.18. Hurşit Turna Konutu, Fındıklı- Rize (Batur & Gür, 2005) 17
Şekil 3.19. Sevim- Resmiye Ekşioğlu Konutu, Rize (Demirrenk, 2017, s. 87-88) 18
Şekil 3.20. Artvin'de bağdadi duvarlı bir konut (Başkan, 2008:62).....19
Şekil 3.21. Rize, Yusufeli Köyü'nden bir konut örneği (Başkan, 2008:78).....20
Şekil 3.22. Adakale Konutu, Artvin (Başkan, 2008:76).....20
Şekil 3.23. Trabzon'da İncelenen İlçeler (Yeşilyurt Tunç, 2018) 21
Şekil 3.24. 17.Yüzyıl'da Trabzon (Öztürk, 2016) 23
Şekil 3.25. Trabzon, Atapark mevkii, 1958 yılı (Öztürk, 2016).....23
Şekil 3.26. Trabzon'un Şehir ve Köy Nüfusu (1927-1950) (Seyyar, 2010:59).....24
Şekil 3.27. Cumhuriyet Dönemi Kır-Kent Olarak Trabzon Nüfus Gelişimi (Seyyar, 2010:60).....25
Şekil 3.28. Dolma Tipi Ev Örneği, Maçka-Bağışlı (Yeşilyurt Tunç, 2017).....26
Şekil 3.29. Osman Bey'in Konağı, Yomra-Özdil (Yeşilyurt Tunç, 2017) 27
Şekil 3.30. Muska Tipi Ev Örneği, Of-Gürpınar (Yeşilyurt Tunç, 2017) 27
Şekil 3.31. Trabzon, Çaykara, Çayıroba Fındıkoğlu Evi (Karpuz, 1981:39) 28
Şekil 3.32. Trabzon, Çaykara Mahmut Kaldırım Evi (Sümerkan, 1990:293) 29
Şekil 3.33. Trabzon, Maçka, Osman Durkan Evi (Sümerkan, 1990:289) 29
Şekil 3.34. Trabzon, Yomra, Gülyurdu, Halil Öztürk Evi (Sümerkan, 1990:289).....29
Şekil 3.35. Trabzon, Araklı, Turnalı, Yakup Sarı Evi (Sümerkan, 1990:291) 29
Şekil 3.36. Trabzon, Ortahisar Mahallesi Kalcıoğlu Sokağı'nda tarihi bir ev (Başkan, 2008:88).....30
Şekil 3.37. Trabzon Pazarkapı Mahallesi Kenanoğlu Sokağı'nda Geleneksel bir ev (Başkan, 2008, s. 89) 31

Şekil 3.38. Trabzon, Sürmene'de geleneksel konut (Başkan, 2008, s. 70).....31
Şekil 3.39. Of-Gürpınar köyü, geleneksel ev zemin kat planı (Yeşilyurt Tunç, 2017) 32
Şekil 3.40. Of-Gürpınar köyü, geleneksel ev 1.kat planı (Yeşilyurt Tunç, 2017).....32
Şekil 3.41. Konut ve ek yapıların oluşum şeması (Yeşilyurt Tunç, 2017).....34
Şekil 3.42. Trabzon-Of ilçesi Fındıkoba köyünden geleneksel ev ve serenderi (Yeşilyurt Tunç, 2017).....34
Şekil 3.43. Of- Fındıkoba köyü, geleneksel ev ve serenderin ilişkisi (Yeşilyurt Tunç, 2018).....36
Şekil 3.44. Of- Fındıkoba köyü, geleneksel ev (Yeşilyurt Tunç, 2018).....36
Şekil 3.45. Yomra, Tandırlı köyünde bir ev (Yeşilyurt Tunç, 2018) 37
Şekil 3.46. Aydınoğlu evine ait serenderin doğu ve batı yönünden görünüşleri, Fındıklı (Kahya & Güler, 2015:12).....38
Şekil 3.47. Aydınoğlu Evi ve Çevresi (Güler, 2012:261).....38
Şekil 3.48. Aydınoğlu evine ait serenderin kesit ve görünüş çizimleri (Güler, 2012:209).....39
Şekil 3.49. Aydınoğlu evi ve çevresinin kuzey görünüşü (Güler, 2012:191).....39
Şekil 3.50. Aydınoğlu evi ve serenderin görünüşü (Güler, 2012:210).....40
Şekil 3.51. Aydınoğlu evi ve serenderin kesiti (Güler, 2012:201) 40
Şekil 3.52. Aydınoğlu evine serenderden bakış (Güler, 2012, s. 110) 40
Şekil 3.53. Bölgedeki geleneksel konutun serender ile ilişkisine bir örnek: Fındıklı, Kınalı Köşk (Kahya & Güler, 2015:14).....41
Şekil 3.54. Arhavi-Artvin'de geleneksel ev ve serender (Güler, 2012:183) 41
Şekil 3.55. Trabzon, Of, Gürpınar Köyü. Cephe elemanı olarak dışarıdan algılanan tuvalet (Yeşilyurt Tunç, 2017).....42
Şekil 3.56. Yomra, Tandırlı köyü konuta ek bir yapı, Merek (Otluk) (Yeşilyurt Tunç, 2017).....42
Şekil 4.1. Ordu ili Perşembe ilçesinde bir serender (Tuna, 2008:106).....47
Şekil 4.2. Ordu ili Gürgentepe' de bir serender (Tuna, 2008:107).....47
Şekil 4.3. Giresun ili Tirebolu ilçesi Güce'den bir serender (Özgüner, 1970:27).....47
Şekil 4.4. Rize ili Ardeşen ilçesi'nde bir serender (Özgüner, 1970).....47
Şekil 4.5. Sinop ili Erfelek Himmetoğlu köyü'nde bir serender (Tuna, 2008:106).....47
Şekil 4.6. Trabzon ili Araklı ilçesi Konakönü'nde bir serender (Özgüner, 1970:52) ...47
Şekil 4.7. Artvin ili Arhavi ilçesi'nde bir serender (Başkan, 2008:70).....48
Şekil 4.8. Rize ili Fındıklı-Çağlayan Köyünde bir serender (Güler, 2012:175).....48
Şekil 4.9. Maçka Coşandere'de bir restoran'da bulunan serenderler (URL-1) 51
Şekil 4.10. Maçka Coşandere'de ki serenderler (URL-2) 51
Şekil 4.11. İstanbul, Beylikdüzün'de restoran bahçesinde bulunan serender (URL-3) 51
Şekil 4.12. İstanbul, Beylikdüzü ilçesinde bir serender (URL-4).....51
Şekil 4.13. Artvin'de oluşturulan "serender evler marina tatil köyü (URL-5).....52
Şekil 4.14. İnternet üzerinden satışa çıkarılan serender, Rize (URL-6) 52
Şekil 4.15. İnternet üzerinden satışa sunulan serender, Rize (URL-7).....52
Şekil 4.16. İnternet üzerinden satılığa çıkarılan serender, Rize (URL-8).....53
Şekil 4.17. "Serender" kısa filminin kapak resmi (URL-9).....53
Şekil 4.18. Trabzon Ataparkta bulunan serender (URL-10).....54
Şekil 4.19. Ataparkta bulunan serenderin altında yaşayan göçmenler (URL-10) 54
Şekil 4.20. Serenderin farklı bir yapıya dönüştürülmesi (Yeşilyurt Tunç, 2017).....55
Şekil 4.21. Serenderi Oluşturan Katmanlar (Yeşilyurt Tunç, 2018) 57
Şekil 4.22. Farelerin Tekerlere Tırmanma Öyküsü (Yeşilyurt Tunç, 2018).....58

Şekil 4.23. Konakönü, Araklı'da bir serenderin plan, kesit ve görünüşü (Özgüner, 1970:55) 59
Şekil 4.24. Konakönü, Araklı'da bir serenderin ev ile ilişkisi (Özgüner, 1970:58) 59
Şekil 4.25. Münferit temelin açığa çıktığı alanlardaki görünümü (Yeşilyurt Tunç, 2017) 60
Şekil 4.26. Mütemadi temelin görünümü (Yeşilyurt Tunç, 2017) 60
Şekil 4.27. Serenderi oluşturan ana elemanlar (Yeşilyurt Tunç, 2018) 61
Şekil 4.28. Komar çalısı ile yapılmış bir döşeme (Yeşilyurt Tunç, 2017) 62
Şekil 4.29. Taş serender tekeri (Yeşilyurt Tunç, 2017) 63
Şekil 4.30. Dairesel serender tekeri, Of- Fındıkoba (Yeşilyurt Tunç, 2017) 64
Şekil 4.31. Taş serender tekeri ve betona çevrilen direkler (Yeşilyurt Tunç, 2017) 64
Şekil 4.32. Konik serender tekeri, Yomra-Özdil (Yeşilyurt Tunç, 2017) 64
Şekil 4.33. Direkler ve Çalmanlar (Payandalar), (Yeşilyurt Tunç, 2017) 65
Şekil 4.34. Dairesel Formda Direkler, Of-Fındıkoba (Yeşilyurt Tunç, 2017) 65
Şekil 4.35. Çalmanların çapraz duruşu (Yeşilyurt Tunç, 2017) 66
Şekil 4.36.Çalmanların tek yönlü duruşu (Yeşilyurt Tunç, 2017) 66
Şekil 4.37. Çeşitli hava pencere örnekleri (Yeşilyurt Tunç, 2017) 67
Şekil 4.38. Hava pencerelerinin cephedeki oranını gösteren örnekler (Yeşilyurt Tunç, 2017) 68
Şekil 4.39. Merdivenin Yerden Kesilmiş Hali (Yeşilyurt Tunç, 2017) 69
Şekil 4.40. Merdivenin Yer İle Kurulan İlişkisi (Yeşilyurt Tunç, 2017) 69
Şekil 4.41. Merdivenin serendere eklemlenmesi (Yeşilyurt Tunç, 2017) 70
Şekil 4.42. Seyyar Merdiven (Yeşilyurt Tunç, 2017) 70
Şekil 4.43. Çatıda kullanılan 25°'lik ahşaplar (Yeşilyurt Tunç, 2017) 71
Şekil 4.44. Serender Saçak Dönüşü (Yeşilyurt Tunç, 2017) 71
Şekil 4.45. Galicia, İspanya (Rudofsky, 1964:90) 73
Şekil 4.46. Batı Alpler, İtalya (Sümerkan, 1990) 73
Şekil 4.47. Galicia, İspanya (Judanec, 2012:91) 74
Şekil 4.48. Galicia, İspanya (Rudofsky, 1964:91) 75
Şekil 4.49. İspanya Galicia ambarı, yan görünüş (Rudofsky, 1964:91) 75
Şekil 4.50. İspanya Galicia, Harreo de Carnota, 2017 yılındaki hali (URL-12) 75
Şekil 4.51. Ovideo, Spain (URL-13) 76
Şekil 4.52. İtalya, Piemonte- Val D'Ossola Havzası'nda Bir Ambar (Çal, 2012:98) 77
Şekil 4.53. İsviçre Alpleri'nde Tahıl Deposu (Serender) (Erkan, 1999:19) 78
Şekil 4.54. İsviçre Alpleri'nde Tahıl Deposu (Serender) (Erkan, 1999:19) 78
Şekil 4.55. Rui'den taşınmış Loft planı Norveç (Karpuz, 1999:77) 79
Şekil 4.56. Rui'den taşınmış Loft planı 2 Norveç (Karpuz, 1999:77) 79
Şekil 4.57. Loft yapısının görünüşleri (Karpuz, 1999:77) 80
Şekil 4.58. Rui'den Drammen Müzesine getirilmiş olan Loft (Karpuz, 1999:77) 80
Şekil 4.59. İsviçre, Glis köyünde bulunan ambar yapısı ve teker detayı (Öztürkmen, 2018) 81
Şekil 4.60. İsviçre, Glis köyündeki geleneksel evler (Öztürkmen, 2018) 81
Şekil 5.1. İncelenen Yapıların Harita Üzerindeki Yeri (Yeşilyurt Tunç, 2018) 82
Şekil 5.2. Yomra-Özdil'de bulunan serender ve çevresi 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 83
Şekil 5.3. Yomra-Özdil'de bulunan serender ve çevresi 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 84
Şekil 5.4. Of-Kirazlı köyünde serender ve çevresi 3 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 85
Şekil 5.5. Maçka- Bağışlı'da serender ve çevresi 4 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 86
Şekil 5.6. Yomra- Düzköy'de serender ve çevresi 5 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 87

Şekil 5.7. Trabzon, Düzköy'de serender ve çevresi 6 (Yeşilyurt Tunç, 2018) 88
Şekil 5.8. Yomra, Kayabaşı köyünde serender ve çevresi 7 (Yeşilyurt Tunç, 2018)...89
Şekil 5.9. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 8 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....90
Şekil 5.10. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 9 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....91
Şekil 5.11. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 10 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....92
Şekil 5.12. Akçaabat, Düzköy'de serender ve çevresi 11 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....93
Şekil 5.13. Yomra, Tandırlı'da serender ve çevresi 12 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....94
Şekil 5.14. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 13 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....95
Şekil 5.15. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 14 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....96
Şekil 5.16. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 15 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....97
Şekil 5.17. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 16 (Yeşilyurt Tunç, 2018).....98
Şekil 5.18. İncelenen bölgelerden serender örnek tablosu 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018).100
Şekil 5.19. İncelenen bölgelerden serender örnek tablosu 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018).101
Şekil 5.20. Yomra Kayabaşı köyünde bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018) 103
Şekil 5.21. Of Fındıkoba köyünde bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018).....104
Şekil 5.22. Trabzon, Düzköy'de bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018).....105
Şekil 5.23. Rota 1- Trabzon- Sümela Manastırı- Zigana geçidi Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018).....125
Şekil 5.24. Rota 2- Trabzon- Sümela Manastırı- Zigana- Akçaabat Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018).....126
Şekil 5.25. Rota 3- Trabzon- Uzungöl- Santa Harabeleri Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018) 127
Şekil 5.26. Maçka, Bağışlı' da el sanatları atölyesi işlev önerisi (Yeşilyurt Tunç, 2019) 128
Şekil 5.27. Of-Fındıkoba köyü , çayevi işlev önerisi (Yeşilyut Tunç, 2019).....130
Şekil 5.28. Yomra, Tandırlı köyü kütüphane işlev önerisi (Yeşilyut Tunç, 2019).....131
Şekil 5.29. Yomra, Gürpınar mahallesi için sağlık kabini işlev önerisi (Yeşilyurt Tunç, 2019).....132
Şekil 6.1. Trabzon'da bulunan nüfusun yaş grubu ve cinsiyete bağlı sayısal verileri (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013).....135
Şekil 6.2. Trabzon'un göç verileri (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013).....135

ÖZGEÇMİŞ

Mimarlık Anabilim Dalı Zübeyde Yeşilyurt Tunç

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Ls.	2010	Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2016 - 2017	Çavuşoğlu Yemenler Yapı A.Ş'de Mimar
2017-2019	Çavuşoğlu Zem Mimarlık A.Ş'de Mimar

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2016-	Üye: TMMOB Mimarlar Odası

Alınan Burs ve Ödüller

Yıl	*Burs/Ödül*
2014	Onur Belgesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Yomra/1993 Cinsiyet: K
Yabancı diller : İngilizce
e-posta : zubeydeyesilyurt@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Son yüzyılda gelişen teknoloji ve yeni malzeme kullanımının yaygınlaşmasıyla, geleneksel ev kültürü giderek azalmaktadır. Geleneksel ev yapımında, bölgesel olarak değişen doğal malzemeleri kullanacak ustaların giderek azalması da bu durumu olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu çalışmanın amacı, fiziksel çevre koşulları, malzeme, kültür açısından diğer bölgeler ile arasında farklılıklar barındıran Doğu Karadeniz bölgesinin önemli yapılarından biri olan serenderleri incelemektir. İnceleme yapılırken serenderlerin çeşitliliği, farklı görülen serenderlerin karşılaştırması, yurtdışında bulunan aynı fonksiyona sahip yapılar ile karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu karşılaştırma yapılırken kullanılan yapı elamanları, plan tipleri, cephe farklılıklarına da değinilmektedir.

Serender yapılarının önemini vurgulamak adına kaynak taraması yapıldığında, Türkiye içinde yöresel imgeler arasında yer aldığı görülmektedir.

"Karadeniz'in serenderleri dışında tahıl anbarları ve hayvan barınaklarında dikkate değer farklar görülmez. Karadeniz bölgesindeki ahşap köprüler ve serenderler, Bodrum civarındaki yel değirmenleri ile kubbeli su rezervuarları, Trakya'nın dal örme duvarlı saz veya dal parçalarından oluşan hayvan barınakları türlerinin istisnai örnekleri olarak kabul edilirler." (Sezgin, 2006:5)

Doğu Karadeniz bölgesinde köyde yaşam, şehirlere göçten dolayı giderek azalmaktadır. Köyde yaşayan halk ise eğitim, iş vs. olanaklarının zayıf olmasından dolayı yaz aylarında köyde, kış aylarında ise şehirlerde yaşamaktadır. Bu durum, köydeki geleneksel evlerin ve evlere ek olarak kullanılan serender, merek gibi yapıların işlevini kaybetmesine neden olmaktadır. Yapılan bu çalışmayla serenderlerin işlevselliği üzerinde durulacaktır. İstisnai örstinek olarak görülen serender yapılarının işlevsel, yapısal, tipolojik özellikleri üzerinde çalışılmaktadır. Çalışma sonunda kullanım dışı

kalan serenderlerin, yerinde korunarak yeni bir işlev kazandırma konusu ele alınacak ve öneri getirilecektir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Tez kapsamında, Doğu Karadeniz bölgesinde Trabzon ilinin Yomra, Of, Maçka, Düzköy ilçeleri ele alınmaktadır. Araştırmada, seçilen bölgedeki serenderler; plan tipleri, cephe farklılıkları, yapım tekniği ve konut ile ilişkisi ele alınmaktadır. İnceleme yapılırken fiziksel çevre koşulları, bölgenin yaşam tarzı ele alınmaktadır. Seçilen bölgedeki serender tiplerinin karşılaştırması ve bölgesel farklılıkların ortaya konması hedeflenmektedir.

Tez altı bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, tez konusunun amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, kentsel kimlik olgusu ele alınarak kavramsal bilgilere değinilmektedir.

Üçüncü bölümde, Doğu Karadeniz bölgesinin tarihi, fiziki özellikleri incelenerek, geleneksel konutların plan tipleri araştırılmaktadır. Geleneksel evlerde kullanılan malzemeler incelenmekte ve çalışma alanının sınırları belirlenmektedir. Araştırma bölgesi olarak seçilen Trabzon daha detaylı ele alınarak anlatılmaktadır. Trabzon'un geleneksel konut özellikleri ele alınmaktadır. Konut ve ek yapıların birbiriyle oluşturduğu ilişki, plan tipleri ve cephe farklılıkları açısından incelenmektedir.

Dördüncü bölümde, serender yapılarının genel özellikleri altında sosyal yaşantıda ki yeri, serenderin yapısal ve işlevsel özellikleri açıklanmaktadır. Yurtdışında serender yapıları ile benzer özellik gösteren yapılar ele alınmaktadır. Bu yapıların özelliklerine değinilerek ülkemizdeki serenderler ile farklılıkları ve benzerlikleri ele alınmaktadır.

Beşinci bölümde, konuta ek yapılar arasından serender yapılarının özellikleri literatür araştırmasıyla desteklenerek, seçilen bölgedeki serenderler yerinde incelenerek, genel tespitler yapılmıştır. Bu şekilde serenderin işlevsel ve yapısal özellikleri tespit

edilmiştir. Uygulama alanındaki, serenderlere ait yerleşim özellikleri, plan özellikleri, plan tipleri ve elemanları, cepheye etkili olan elemanlar, yapım tekniği ve malzeme kullanım özelliklerini içeren, tipolojik veriler elde edilmektedir. Cephe tipolojisini etkileyen fiziksel şartlarda göz önüne alınarak, bu veriler tablo oluşturularak bir araya getirilmektedir. Yapılan çalışmalar rapor haline getirilerek incelenmekte ve yüzdelik araştırması yapılmaktadır. İncelemeler sonucunda yeniden işlevlendirme bağlamında serender yapılarına gelecekte nasıl bir işlev kazandırılabileceği konusu ele alınmaktadır.

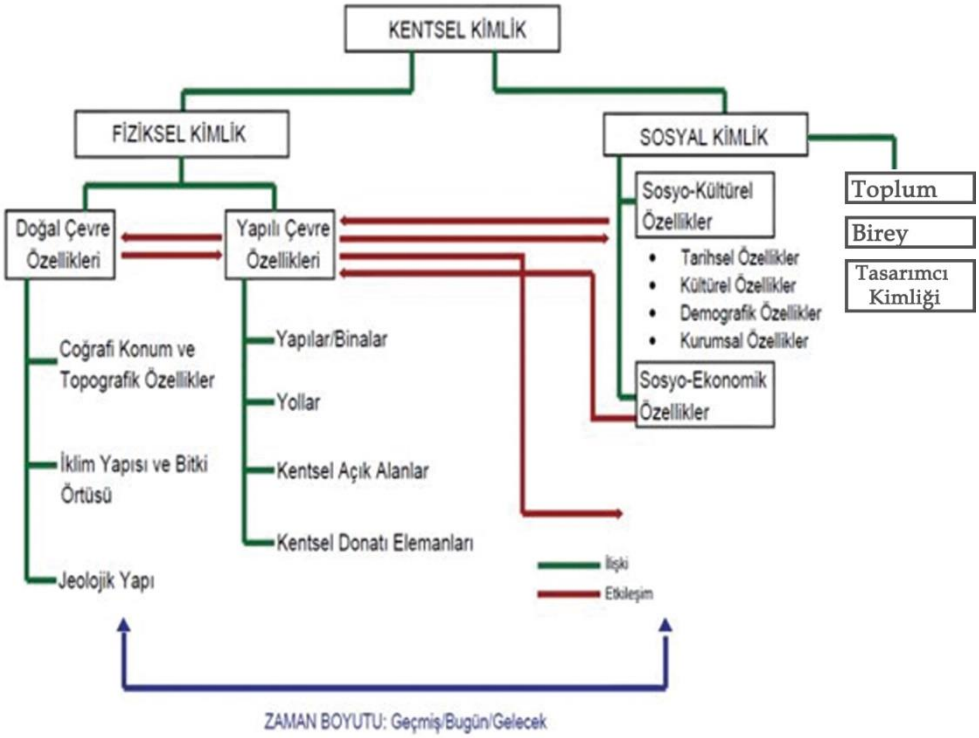
Altıncı bölümde, yapılan araştırmanın sonucu olarak bir değerlendirme yapılmaktadır.

1.3. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırmada, Trabzon ili'nde serender tiplerinin farklılık gösterdiği bölgeler ele alınmaktadır. Trabzon'un Yomra ilçesinin doğusu ve batısı olarak ayrıldığında serender tiplerinde belirgin değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu özelliklerin ortaya çıkarılması açısından Yomra, Of, Düzköy, Maçka ilçeleri incelenmektedir.Yapılan incelemelerde, serenderlerin yerinde görsel analizi ve ölçümleri yapılarak araştırmaya katkı sağlanmaktadır.Görsel analiz esnasında orada yaşayan insanlar ile iletişime geçilmiştir. Ülkemizdeki serenderler ile ilgili kaynaklar taranarak konu dahilinde bulunanlar ile bu çalışmayı desteklemektedir. Trabzon'da bulunan anıtlar kurulu ve belediyede bulunan ilgili birimler ile görüşme sağlanarak bilgi alınmıştır. Bu yöntem izlenerek ortaya çıkan serender özellikleri tabloda toplanarak değerlendirilmektedir. Serenderlerin arasındaki farklılıklar karşılaştırılarak ortaya çıkarılmaktadır. Ülkemiz haricinde yurtdışında bulunan tahıl ambarları da araştırılarak bu örnekler ile çalışmaya katkı sağlanmıştır. Yurtdışında yaşayan kişiler ile görüşme sağlanarak bilgi alınmıştır. Yurtdışı ve ülkemizde bulunan serenderlerin ortak yönleri ve farklılıklarına değinilmektedir.

BÖLÜM 2. KENTSEL KİMLİK OLGUSU

Kent, insan bilinci ve belleğinin kültür ile harmanlanıp tarihi nitelik kazandığı yerdir. İnsanların geçmişten gelecek kuşaklara aktardığı değerler, kentte süreklilik içerisinde fiziksel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, kentin fiziki yapısını oluşturan mimarisi, köprüler, kemerler, evler, anıtlar, eski veya yeni dini yapıları geçmiş ve gelecek arasında, kuşaklar ile ilişki kurmaya yardımcı olmaktadır. Kent kimliğini oluşturan öğelerden biri olan yapılar, ait oldukları dönemin toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel değerlerini tanımada yardımcı olurken, beşeri bileşenlere de ışık tutmaktadır. Kentlere ait bu yapılar ve değerler, geçmişten günümüze gelirken toplumun yaşanmışlıklarını da beraberinde getirmektedir. Toplumsal anılar ile bütünleşen kimlik, toplumsal bellekte yer bulmaktadır. (Ayyıldız & Ertürk, 2017:66,68) İnsanlar, kente farkında olmadan kimlik kazandırmaktadır, kentler de insanların kimliğini etkilemektedir. Burada karşılıklı bir etkileşim söz konusudur.(Kaypak, 2010:380)Küreselleşme ve kimlik aynı madalyonun iki farklı yüzü gibidir. Kimlik, küreselleşmenin homojenleştirici güçleri olarak düşünülen şeylere karşı direnecek kültürel bir güç haline gelmektedir. (Herrle & Wegerhoff, 2008) Kentsel ve mimari kimlik birbiri ile etkileşimde bulunan, bir yerleşim için oldukça önemlidir. Her yerleşmenin bir kimliği, kendini farklı biçimlerde ifade etme şekli vardır. Bu ifade biçimi bazen bir cümle ile bazen bir yapı ile bazen de o yerin özgün sembolü ile olabilmektedir. "İşlev gören her bir kentsel alanın, zayıf olsa bile bir yapısı ve kimliği vardır." (Lynch, 2013 Çeviren: İrem Başaran:127) Lefebvre, kenti kullanım ve harcama ihtiyaçlarının birlikte bir sistem oluşturduğu yer olarak görmektedir. Bunun yanında insanın, simgeselliğe, etkinliklere, hayal kurmaya da ihtiyacı olduğu ve kent hakkının sadece tüketimden ibaret olmadığı içgüdüsel, anıtsal, estetik boyutları da barındırdığını düşünmektedir. (Lefebvre, 1991)



Şekil 2.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Etkenler (Şahin, 2018)

Kentsel kimlik, bir yerleşmenin kültürel, ekonomik, teknik, sosyal ve politik gibi konuları barındırması ile oluşmaktadır. Kent kimliğinin oluşması gelenek görenekleri, coğrafi koşulları, mimari yapısı, günlük pratikleri içeren bir süreç ile meydana gelmektedir. Toplumsal ilişkilerin, yaşam biçimi, çevre ile beraber sürekli değişimi ve gelişimi kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Kentin kimliğinin korunabilmesi, doğal çevre verilerinin korunması, iyileştirilmesi, vurgulanması ile yakından ilişkilidir. Bununla beraber kentin algılanması da daha rahat sağlanmaktadır. (Önem & Kılınçaslan, 2005:116) Kent dokusu, mimari doku ve semboller zarar gördüğünde kent kimliği zarar görmeye başlamaktadır. Kentsel kimliğin özgün kalabilmesi gelecek kuşaklara aktarılabilmesi adına önem arz etmektedir. Bu bağlamdan bakıldığında herhangi bir müdahalede kentte kültürel, sosyal, ekonomik etkiler meydana gelebilmektedir. (Markoç & Eryazıcıoğlu) Kentsel koruma kapsamında, korunan her şey kentin kimliği ve kentin imgelerinin tümünü oluşturur ve kentin özgün elemanlarıdır. Koruma yapılırken bu elemanların ayrı ayrı korunmaları değil, çevreleri ile etkileşim halinde yapılmalıdır. (Önem & Kılınçaslan, 2005)

Kent kimliğinin korunması yani kentlilerin kentine sahip çıkmaları ancak kenti doğru algıladıklarında gerçekleşebilmektedir. Bu durumda kentte yaşayanların kent ile özdeşleşmiş bir kimliğe sahip olmalarından geçmektedir. Kente ait hissetme, benimseme duyguları ile birlikte kentliler kente dâhil olabilmekte ve böylelikle kent kimliğinin sürdürülmesi adına önemli bir etken haline gelmektedir. Kent kimliğini oluşturan etkenler üç grup halinde incelenebilmektedir. Bunlar; doğal çevreden kaynaklanan kentsel kimlik öğeleri, yapılı çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri, sosyal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleridir. Doğal çevreden kaynaklanan kentsel kimlik öğelerinde kentin sahip olduğu yerleşim özellikleri, iklimi, jeolojik yapısı gibi etkenler yer almaktadır. Eğimli bir arazi ile düz bir ovada bulunan bir yerleşiminin oluşturduğu etkiler farklı olmaktadır. (Ersoy, 2012:227)İklim de bir yerleşmede oldukça önemli yere sahiptir. Bazı yerleşmelerde su az olduğu için yerleşmeler suyun etrafında ve birbirine yakın konumlanırken, suyun çok olduğu yerlerde yerleşmeler dağınık olmaktadır. Bu durum da kentin oluşumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kent gelişimi, kentin yerleşme dokusunu etkilemektedir. Yapılı çevreyi oluşturan kimlik öğeleri, kentin kimliğine etki eden bir öğenin, konum, form, işlev veya anlamsal değerlerinden oluşmaktadır. Sosyal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri, birey ile toplumun etken olduğu bu faktörde, bireyin bulunduğu toplum içindeki yeri, bireyin aidiyeti önem arz etmektedir. Birey kimliği toplum kimliğini oluşturmaktadır. Demografik yapı, nüfus büyüklüğü, yaş dağılımı, nüfus artışı gibi özellikler de kent kimliğini sosyal yönden etkileyen unsurlardır. Kentin politik yönü, yönetim biçimi, hukuk sistemi, teknolojik gelişmeleri, din, eğitim, sağlık hizmetleri de toplumu ifade eden kimlik öğeleridir. Kentsel kimlik elemanlarından biri de kültürdür. Yaşam kültürü, yemek kültürü, aile yapısı gibi özellikler de kimliğin önemli parçalarını oluşturmaktadır. (Ersoy, 2012:228)

Mimari kimlik, toplumsal değerlerin şekillenmesi ile oluşan bir dildir. Her topluma ait bir mimari kimlik mevcuttur. Konuşma dilinde olduğu gibi, mimari dilde de bazı yan anlamlar olabilmektedir. Her formun anlattığı farklı bir anlamı olabilmektedir. (Dönmez, 2006) Mimarinin kimlik kazanması, bulunduğu yere ait olmasından geçmektedir. Mimari kimlik, kentsel kimlik ile etkileşim içerisinde bulunmaktadır. (Karataş, 2014) Kullanıcılar, yaşama mekânlarını günlük pratikler ve çevresel faktörler doğrultusunda oluşturmaktadır. Bu şekilde mekânsal kurgu meydana gelirken, bu oluşum bir araya gelerek bütününde bir kimliği etkileyen faktör olarak karşımıza

çıkmaktadır. Mimari bir ürünün, kimliğinin olması için bulunduğu coğrafyaya ait olmalı ve çevresiyle uyum içinde olması gerekmektedir. Mimari kimliğin sürekliliğinin sağlanması kentsel kimlik için önemlidir. (Tapkı, 2016) Kültürel mirasların zarar görmesi, geçmişte ki yaşam pratiklerinin yavaş yavaş küreselleşme ile günümüz şartları ile yer değiştirmeye başlaması mimari kimliği olumsuz yönde etkileyebilecek unsurlardır. Kent kimliği ve oluşturan etkenlerin korunması yani kentlilerin kentine sahip çıkmaları ancak kenti doğru algıladıklarında gerçekleşebilmektedir. Bu durum da kentte yaşayanların kent ile özdeşleşmiş bir kimliğe sahip olmalarından geçmektedir. Kente göç etmiş insanların, göç ettikleri yerin özelliklerini beraberinde getirmesi, göç ettiği kente ait olamamayı da beraberinde getirmektedir. Bunun nedenleri bazen akrabalar, bazen de yaşam tarzı olabilmektedir. Kente göç edilirken, kente daha önceden göç etmiş akrabaların veya hemşerilerinin oturduğu yerler tercih edilmektedir. Kente göç edildiğinde genellikle bir grup olarak aynı bölgede toplanmayı tercih eden insanlar o bölgede kendi eski düzenlerini yaşamaya devam etmektedirler. Böylelikle kırsal nüfus kent içerisinde, öncesinde bulunduğu kır topluluğunun minyatürünü oluşturur. Kent ilişkileri de bu çerçevede sınırlı kalır ve gelişemez. Bu durum o kentten soyutlanarak kimliksizleşmeye neden olabilmektedir. Böyle düzenlerde kent bilinci sağlanamamakta ve kent ile aidiyet kurulamamaktadır. Kente ait hissetme, benimseme duyguları ile birlikte kentliler kente dâhil olabilmekte ve böylelikle kent kimliğini sürdürülmesi adına önemli bir etken haline gelmektedir.

BÖLÜM 3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ GENEL ÖZELLİKLERİ ve MİMARİSİ

Dağlık alanlarının fazlalığı, yeşil dokunun ve suyun hâkim olduğu Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yerleşme özellikleri ve mimari anlayış bu şartlara göre şekillenmekte ve farkını ortaya koymaktadır.

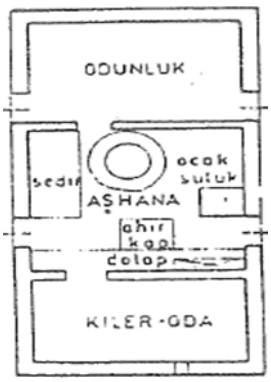
Doğayla bütünleşik, kendine özgü mimarinin araziye dağınık halde yerleşmesindeki başka bir sebepte, ev sahiplerinin kendi arazilerinin üzerinde bulunma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu bölgede, ulaşımın kısıtlı olması, kadının iş gücü potansiyelinin fazla olması ve çalıştığı bahçenin eve yakınlığı önem arz etmektedir.

Bir başka sebep ise arazide köyün yerleşebileceği bir düzlük olmamasıdır. Anadolu'da köy yerleşimleri suyun ve yeşilin yoğunlaştığı bölgelerde oluşmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde su ve yeşil bol olduğu için böyle bir ihtiyaç kalmadığı için dağınık yerleşim biçimi pekiştirilmiştir. Eğimin çok olduğu bu bölgede konut biçimlenişi de araziyle uyumlu bir biçimde gelişmektedir. Bölgede yoğun olarak ahşap ve taş kullanılmaktadır.

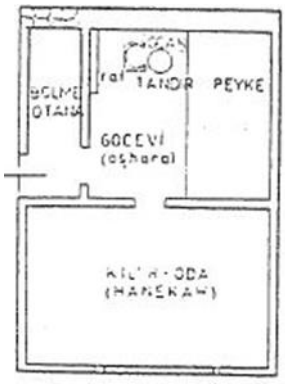
Doğu Karadeniz bölgesinde konutun oluşumunu etkileyen faktörler ne kadar topoğrafya ve iklime, malzeme açısından yoğun bulunan ahşap ve taşa bağlı olsa da plan tipinin oluşmasında ailenin yaşantısı, kültürel değerler etkili olmuştur. Coğrafi koşulların gerekliliklerinden, çoğunlukla evin bodrum katı ahır olarak kullanılmaktadır. Evin orta bölümü ana mekândır. Ailenin birlikte vakit geçirdiği yerdir ve zemin genellikle topraktır. Bu durum, merkezi yerlerde farklılaşmaktadır. Tarıma bağlı olarak kırsal alanda mutfağın bulunduğu yer taş veya toprak iken, merkezi yerlerde mutfak ayrı bir odada yer almaktadır. Başka bir fark ise, kırsal yerlerde evin alt bölümü ahır olarak kullanılırken, kent merkezlerinde dükkân, kışlık oda, depo olarak kullanılmaktadır. (Eruzun & Sözen, 1996:122)

3.1. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Genel Konut Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapısal anlamda iklim ve topoğrafya etkili olurken, plan tiplerinin gelişimi ailenin yaşantısına göre oluşmaktadır. Köy yerleşmelerinde bulunan geleneksel konutlar birkaç odadan oluşurken, mezra ve yayla konutları tek bir mekândan oluşmaktadır ve iki katlıdır. Yayla konutu orman ikliminden kurtulmuş yüksek alanlarda yer almaktadır. Bu sebeple hayvanlar kolaylıkla otlatılabilmektedir. Yaylanın havası mezra ve köylere göre daha serttir. Mezralar ise köy ve yayla arasında bulunan yerleşim yeridir. Yaylaya çıkarken veya dönerken mezralar uğrak yeridir. Bu yapıların bodrum katlarında hayvanların barındığı ahır bulunmaktadır. Bu mekânda yeme içme, yatma, sağılan sütün makineden geçirilmesi gibi bütün işlevler yerine getirilmektedir. Zeminin bir kısmı toprak, bir kısmı ahşap çıtalar ile döşenmiştir. Bunun sebebi yatak serileceği alan olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde biraz daha ileri seviye olarak yerden yüksekte tahtalardan yapılmış bazalar yer alabilmektedir. Günümüzde yapılan yayla konutunda tek mekândan çoklu mekâna geçiş görülmektedir. Bunun sebebi eldeki olanakların artması ve günümüzde konforunda artık dikkate alınmasından kaynaklanmaktadır. Tekli mekânda sabit olarak duvarda mutfak gereçlerinin yer aldığı raflar yer almaktadır. Bunun dışında sabit bir eleman bulunmamaktadır. Bölgesel olarak değişiklik gösteren yayla konutlarının birkaç odalı olan örneklerine de rastlanmaktadır. Mezra ve yayla konutlarında pencereler oldukça az ve küçüktür. Tavan yüksekliği de normal konuttan alçak tutulmaktadır. Ahırın alt katında olması da mekânı sıcak tutan etkenlerdendir.



Şekil 3.1. Trabzon, Akçaabat Düzköy yaylasında bir ev (Karpuz, 1985:323)



Şekil 3.2. Trabzon, Çaykara Çamoba yaylasında bir ev (Karpuz, 1985:323)



Şekil 3.3. Trabzon'da yayla evinde bakış (Yeşilyurt Tunç, 2018)



Şekil 3.4. Trabzon'da doğayla bütünleşmiş yayla evi (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Merkeze yakın konutlarda ise işlev farklılıklarından doğan plan tipi oluşmaktadır. Plan tiplerinin oluşumunu Eruzun ve Sözen şu şekilde anlatmaktadır:

"Doğu Karadeniz yöresel mimarlığını oluşturan en önemli etkenler doğal, ekonomik ve sosyo-kültürel yapıdır. Yerleşme dağılımından ev ve eklentileri arasındaki bağlantının organizasyonuna, plan tipleri ve yapı sistemlerinin özelliklerine kadar, bu etkenlerin önemli ölçüde izleri vardır. Doğal yapının ağırlığı yerleşme biçiminde kendini gösterirken, ekonomik yapı evin eklentilerinin ortaya çıkışında, sosyal yapı ise çeşitli etnik gruplara göre değişiklik gösteren plan tiplerinin oluşmasında etkili olmuştur." (Eruzun & Sözen, 1996:102)

Doğu Karadeniz bölgesinin geleneksel konut tiplerine bakıldığında dikkat çeken ilk şey giriş mekânının birden çok işlevinin olmasıdır. Aşhane olarak adlandırılan bu mekânda yeme, içme, pişirme, oturma eylemleri gerçekleşmektedir. Aşhane de yemek pişirilme işlevi açık ateşli ocakta gerçekleşmektedir. Ocak bazı evlerde küçük bulunurken, bazı evlerde kemer ile ayrılmış bölümde yer almaktadır. Açık ateşli ocakların bacası bulunmamaktadır. Ateş dumanı çatı aralıklarından dışarı atılmaktadır. (Eruzun & Sözen, 1996:112) Bacalı ocaklarda ise baca evin dışından yükselmekte ve

ayrı bir anlam katmaktadır. Ocak kısmında tavandan asılı bir zincir ve zincire bağlı kazan bulunmaktadır. Burada bakılan hayvanların [1]küspesinden kendi yiyeceklerine kadar her şey pişirilmektedir. Günümüzde ocaklar azalmış ve yerini kuzine sobalara bırakmıştır.



Şekil 3.5. Fındıklı Aydınoğlu evi, ocaklığın cephede ki etkisi (Güler, 2012:102)



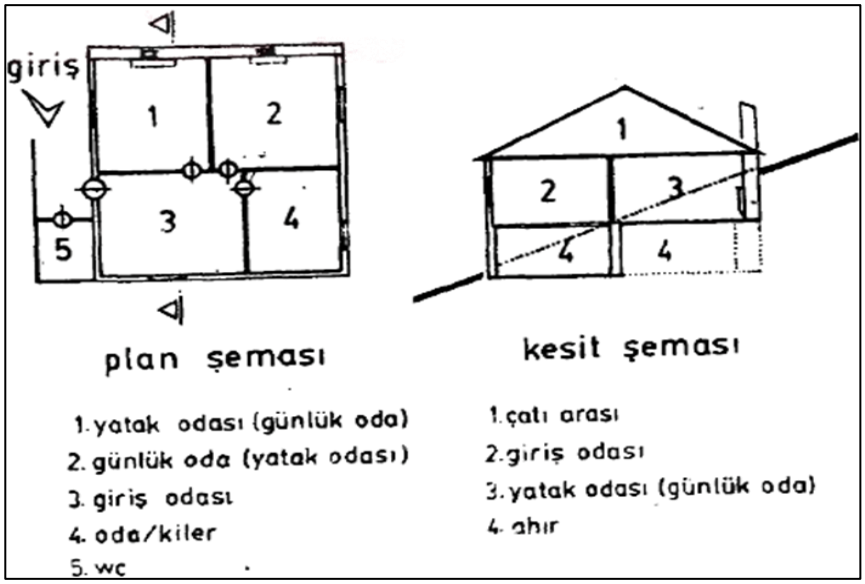
Şekil 3.6. Of-Fınfıkoba, Ocakların cephede görünümü ve serender (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Aşhane gün içerisinde sürekli girilip çıkıldığı için zemini sıkıştırılmış topraktan oluşmaktadır. Cengiz Eruzun bu konuda ki düşüncesini şu şekilde belirtmektedir. *"Tarımla uğraşan aile bireylerinin orta mekân ile tarla arasındaki ilişki sıklığı düşünülürse, bu çözüm yadırganmamalıdır."* (Eruzun, 1981:18) Köy yerleşmelerinde bazı evlerde aşhanenin zemini, ahşap zemin olarak değiştirilmektedir. Sürekli yapılan

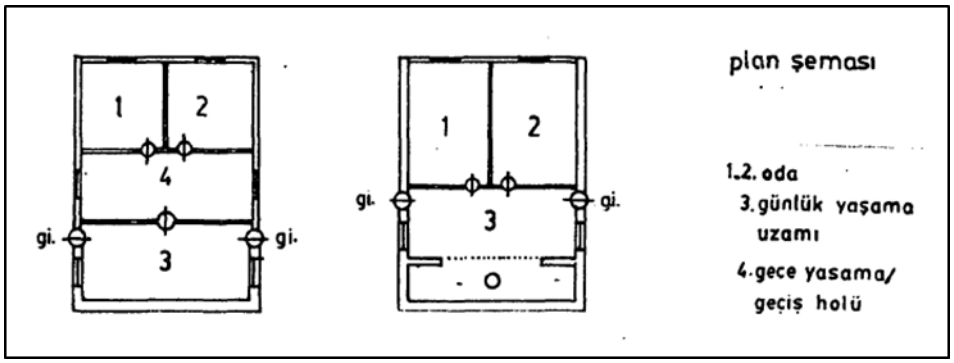
[1] Küspe: Pancar posası, su ile ıslatıldıktan sonra samanla karıştırılarak hayvanlara verilen besin.

değişiklikler ve eklenmeler ile ilk halini koruyabilen evlerin sayısı oldukça azalmaktadır.

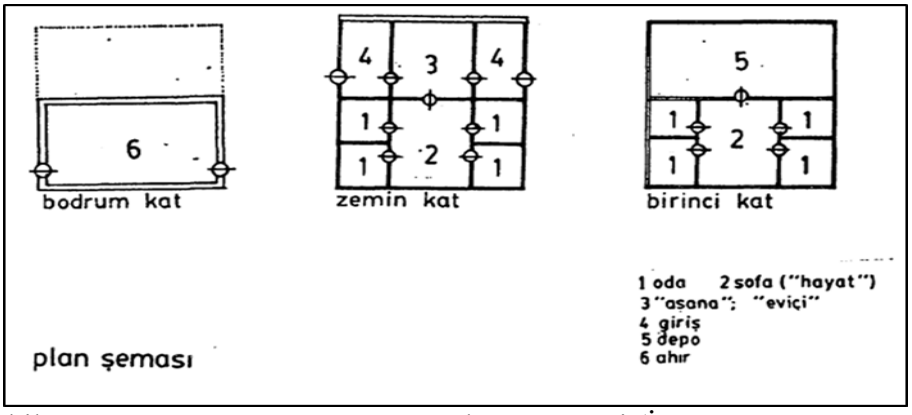
Evin diğer odalarına ve hayat kısmına bu mekândan geçilmektedir. Plan tiplerindeki bölgesel farklılıklar, kırsal kesimden kentlere doğru yaklaştıkça ortaya çıkmaktadır. Kentte tarımsal faaliyetler azaldığından, aşhane mekânına duyulan ihtiyaçta azalmaktadır. Bununla beraber mutfak birimi zemini toprak olmayan başka bir oda şeklinde konumlandırılmaktadır. (Eruzun & Sözen, 1996:121)



Şekil 3.7. Giresun yakın çevresi kırsal konut örneği (İSKENDER, 1987:11)

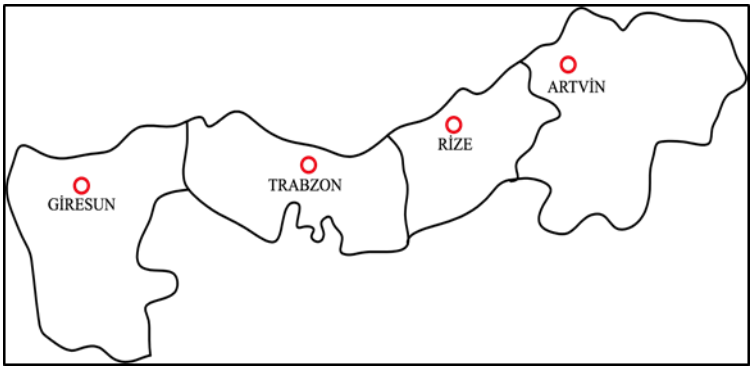


Şekil 3.8. Trabzon ve Giresun arası yaygın konut örneği (İSKENDER, 1987:12)



Şekil 3.9. Rize ve Artvin arası yaygın konut örneği (İSKENDER, 1987:16)

Bu bölümde Doğu Karadeniz illeri olan Giresun, Rize ve Artvin şehirlerinin, kısaca tarihi, ekonomik yapısı, iklimi ele alınırken, araştırma yapılan Trabzon ilinin fiziksel, tarihi, nüfus ve sosyal yapısı alt başlıklar ile ayrılarak incelenmektedir.



Şekil 3.10. Doğu Karadeniz Bölgesi (Yeşilyurt Tunç, 2018)

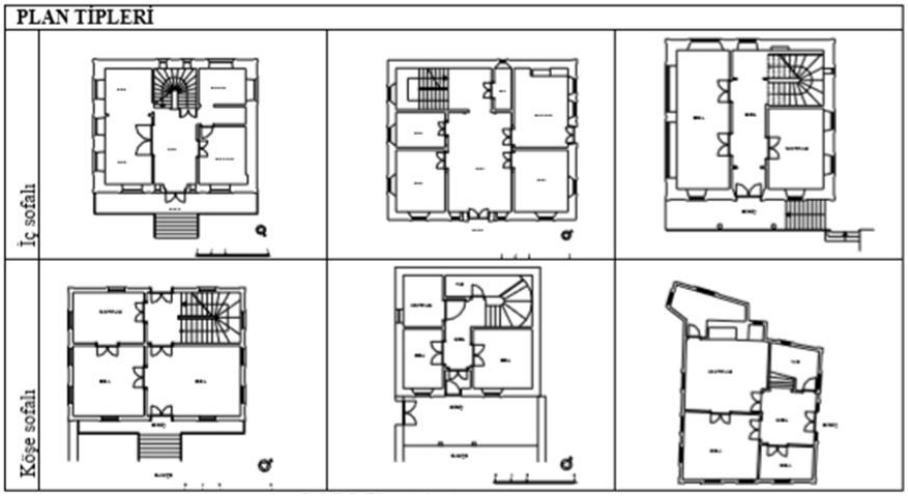
GİRESUN

Doğu Karadeniz bölgesinin batısında bulunan Giresun ilinin tarihi Tunç çağına dayanmaktadır. M.Ö 180'de Pantos krallığı savaşta yıkılan kenti yıkıntıların üzerine, günümüzde ki konumuna tekrar kurmuştur. Roma imparatorluğu egemenliğinde olan kent, M.S 395'te Bizans sınırlarında kalmıştır. 1204 yılında, Trabzon Rum imparatorluğu kurulduğunda Giresun bu sınırlar içerinde yer almıştır. Giresun'un Osmanlı yönetimine geçmesi Fatih Sultan Mehmet döneminde gerçekleşmiştir. (Özen, Sert & Aksoy, 2006:136)

Giresun'da iklim çok yağışlı, yazları sıcak, kışları ılık geçmektedir. 1960 yılından sonra limanın yapılmasıyla beraber iş imkânı artan kentte nüfus artışı gerçekleşmiştir. Giresun'un ekonomik ve sosyal yaşamını etkileyen tarım alanında fındıktır. Fındık tarımı ve orman ürünlerinin işlenmesi kentin ana geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. (Bekdemir, 2000)

Giresun kırsal konutunda 40-60 m² arasındaki ölçülerde kurgulanan mekân genellikle dört odaya bölünmektedir. Eğimin aşağısında bulunan kısım giriş holü ve kiler olarak kullanılırken yukarı tarafta bulunan odalarda ocak ve ıslak hacim bulunmaktadır. Bu odalar yatak odası ve günlük yaşam mekânı olarak kullanılabilmektedir. (İSKENDER, 1987:11)

Daha merkezi bölgelerde, genellikle iki katlı olan Giresun evlerinde yaşam zemin katta geçmektedir. Sofa, mutfak, banyo, oturma odası ve misafir odası yer almaktadır. Üst katlar ise daha mahrem olarak, yatak odaları bulunmaktadır. (Özen, Sert & Aksoy, 2006:140)



Şekil 3.11. Giresun geleneksel konutunun plan (Özen, Sert & Aksoy, 2006:140)

Yapım tekniği olarak kâgir ve yarı kâgir kullanılmaktadır. Doğu Karadeniz mimarisinin genelinde olduğu gibi alt kat kâgir, üst katlar ise ahşap karkas sistemi ile yapılmaktadır. Tamamı taş işçiliği ile yapılan konutlar da mevcuttur. (Özen, Sert & Aksoy, 2006:141)



Şekil 3.12. Giresun, Zeytinlik Mahallesinde Geleneksel Konut (Başkan, 2008:66)

RİZE

Osmanlı döneminde liman merkezlerinden olan Rize, aldığı göçlerden dolayı etnik yapısının değiştiği bilinmektedir. 1867'de Rize, Trabzon'un kazalarından biri iken, Batum'un Rusya'ya geçmesiyle, Rize Lazistan'ın başkenti durumuna geçmiştir.1916 yılında 1. Dünya Savaşı sırasında Rusya'nın Osmanlı'yı yenilgiye uğratması üzerine Rize Rusya sınırına girmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra, 1924 yılında Rize'nin vilayet olduğu bilinmektedir. (Eruzun, 1997)

Doğu Karadeniz'in doğusunda bir kıyı üzerine kurulan Rize, Türkiye'nin en yüksek dağlarına sahiptir. Rize'nin mevsimler özellikleri ılıman ve yağışlı olarak dört mevsim devam etmektedir. (Karpuz, 1993) Bu özelliklerinden dolayı Akdeniz iklimine yakınlık gösterdiği için bölgede portakal, mandalina, kivi gibi ürünler yetişmektedir.

Rize'de ilk çay tarımı 1917 yılında başlamıştır. Çay verimlilik açısından mısır, mandalina gibi ürünlerden daha verimli olmasından dolayı üretimlerinde azalma meydana gelmiştir. (Özyurt, 1997)

Rize geleneksel mimarisinde, konut yerleşimi seçilirken, mevsimsel ve doğal etkenlere dayanıklılığı, sabah güneşi görme, sonraki seçenek olarak ise manzara temel etkenlerdendir. Geleneksel üretimin çay tarımından sonra azaldığı ve serenderlerin öneminin yitirildiği Eruzun tarafından söylenmektedir. Malzeme olarak ahşap malzemenin bolluğundan kaynaklı diğer Doğu Karadeniz illerinde de görüldüğü gibi çok fazla kullanılmaktadır. Yörede ahşap yığma, ahşap dolma, göz dolma gibi yapım teknikleri kullanılmaktadır. Bunlardan en çok görülen göz dolma dolgulu çatma sistemidir. (Eruzun, 1997) Ahşabın yaygın kullanıldığı bölgede iç kesimlerde ahşap

yığma evler yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Ahşap yığma sisteminde kalas ve tomruklar 25-35 cm çapındaki tomruk yada düzeltilmiş ağaçların üst üste yığılmasıyla oluşturulmaktadır. Tomruk ile yapılan sistemde karaboğaz tekniği kullanılırken, kereste kullanımında kurtboğaz tekniği kullanılmaktadır.



Şekil 3.13. Rize, Şavşat, Cevizli Köyü (Göçmen, 2010)



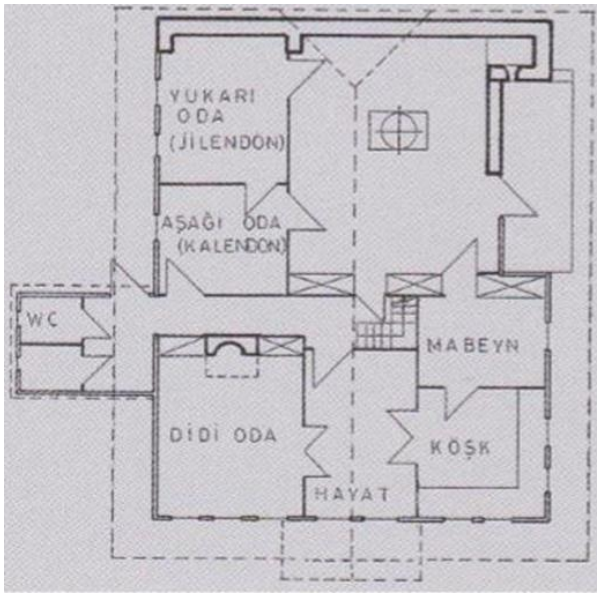
Şekil 3.14. Rize, Şavşat, Kocabey Köyü (Göçmen, 2010)



Şekil 3.15. Rize, Karma sistem ile yapılmış konut ve serender (Göçmen, 2010:128)



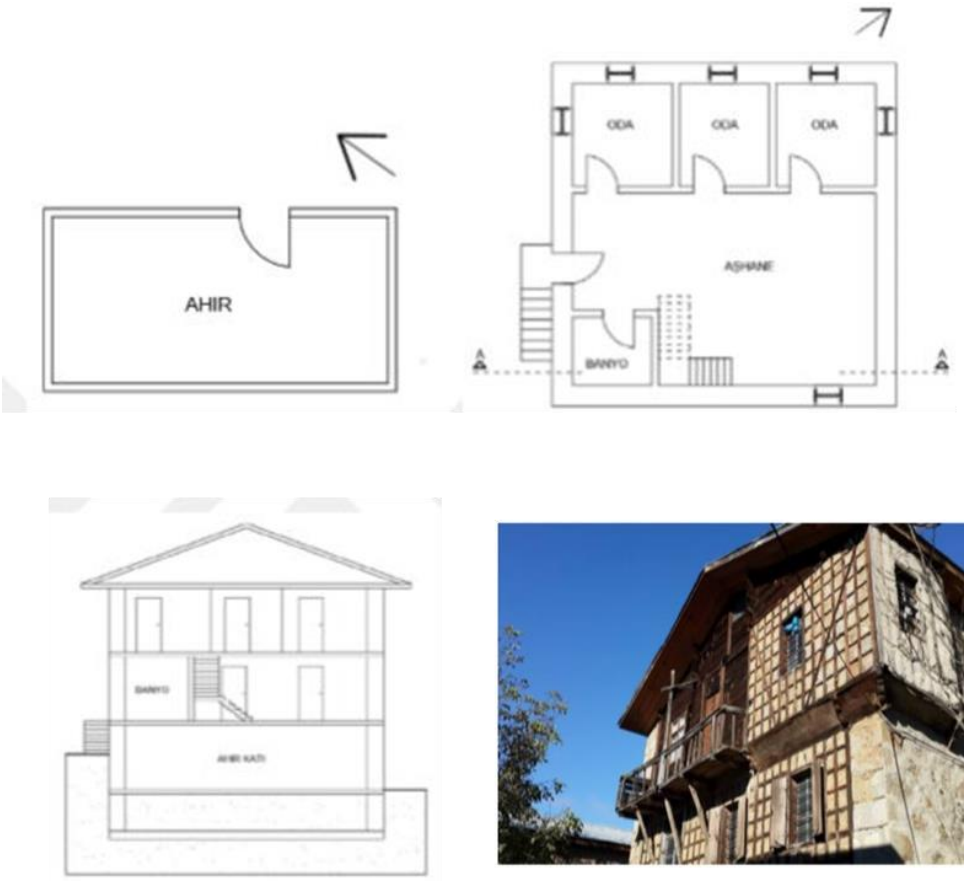
Şekil 3.16. Hurşit turna Evi, Fındıklı-Rize (Karpuz, 1993:182)



Şekil 3.17. Rize, Hurşit Turna Konut Planı (Batur & Gür, 2005)



Şekil 3.18. Hurşit Turna Konutu, Fındıklı- Rize (Batur & Gür, 2005)



Şekil 3.19. Sevim- Resmiye Ekşioğlu Konutu, Rize (Demirrenk, 2017, s. 87-88)

Rize İkizdere'de bulunan konutun karma sistem ile yapıldığı görülmektedir. Zemin katı yığma taş ile yapılan konutun üst katlarında göz dolma sistemi kullanılmıştır. Plan tipi incelendiğinde Doğu Karadeniz'in genelinde görülen, zemin katın ahır, üst katın ise aşhanalı olduğu plan tipine sahiptir.

ARTVİN

Doğu Karadeniz bölgesinin en doğusunda bulunan Artvin'in tarihi M.Ö 2000'lere dayanmaktadır. Birçok uygarlığın egemenliğine girmiş olan Artvin 646 yılında İslam topraklarına katılmıştır. Bir dönem Gürcü egemenliği altında olan Artvin 1917 yılında Bolşevik Devrimi'nin sonrasında Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Cumhuriyet yıllarında, 1921 yılı Artvin'in kurtuluşu olarak bilinmektedir. (Şahin, 2017:54)

Artvin'in sahil kesimi ılık ve yağışlı geçerken, yüksek kesimler kışın kar yağışlı geçmektedir. Genel olarak yıl boyu yağışlı ve serin geçmektedir. (Şahin, 2017:58)

1980 yılına kadar az da olsa bir artış gösteren nüfus, 1980 yılından sonra eğitim, sağlık ve iş imkânlarının zayıf olmasından dolayı göç artışı meydana gelmiştir. Tarımsal faaliyetler açısından kıyı kesimde çay, fındık, mısır, iç kesimlerde ise arpa buğday yetiştirilmektedir. Bölgenin önemli geçim kaynağı arıcılıktır. Türkiye'de ana arı üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Bunların yanında bakır madeni sayesinde Türkiye'nin bakır üretiminin yarısının sağlandığı Artvin'de kireç taşı, granit- mermer yatakları oldukça önemlidir. (Şahin, 2017:60-61)

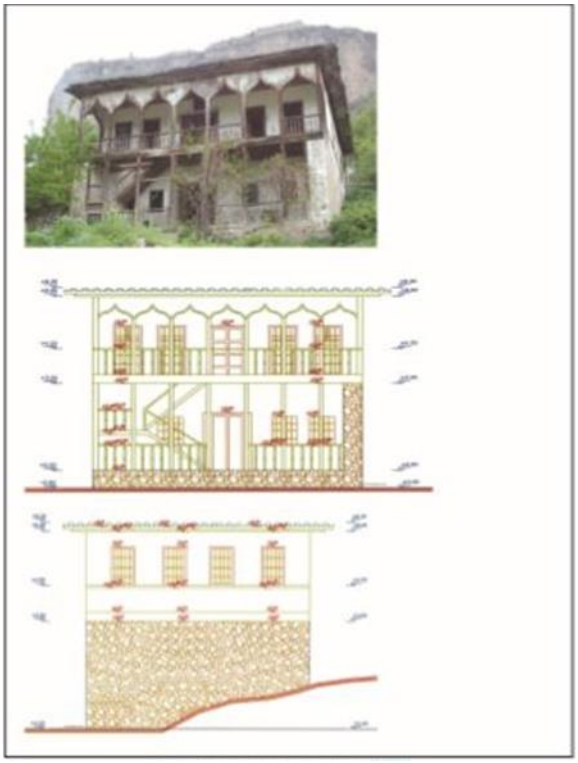
Doğu Karadeniz'e has olan aşhaneli plan tipi Artvin içinde geçerlidir. Genellikle iki veya üç katlı olan Artvin evlerinde zemin katta ıslak hacimler ve depo yer alırken üst katlarda ana yaşam mekânları bulunmaktadır. Kırsal konutlarda ise bir kat ikiye bölünerek yarısı ahır olarak kullanılmaktadır. Arhavi, Hopa ve Borkçka'da yaygın olarak bilinen tamamen ahşaptan yapılmış olan konutların bahçelerinde serender bulunmaktadır. İki veya üç katlı olan ahşap çatkılı, dolgu malzemesi olarak tuğla veya bağdadi duvarın beyaza ya da çivit mavisine boyanmasıyla oluşturulmuş konutlar Artvin'in belirgin tipini yansıtmaktadır. Artvin mimarisinde dikkat çeken bir diğer husus çatı katında cihannüma benzeri bir bölümün yer almasıdır. (Başkan, 2008:80-81) Artvin'de diğer komşu illerden farklı olarak çakatura yapım tekniğine rastlanmaktadır. Çakatura sistem muska tekniğinin daha basit halidir. (Eruzun, 1997)



Şekil 3.20. Artvin'de bağdadi duvarlı bir konut (Başkan, 2008:62)



Şekil 3.21. Rize, Yusufeli Köyü'nden bir konut örneği (Başkan, 2008:78)



Şekil 3.22. Adakale Konutu, Artvin (Başkan, 2008:76)

3.1.1. Trabzon'un Fiziksel, Tarihsel ve Demografik Yapı Özellikleri



Şekil 3.23. Trabzon'da İncelenen İlçeler (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon, fiziki olarak 1204 yılında gelişim göstermiştir. Kuzeyde Pazar yeri bulunan şehir, kayalıklar üzerine kurulu etrafı surlar ile çevriliydi. Deniz ticaretinde önemli olan şehir, doğudan gelen malları batıya ulaştıran merkezi bir konumdaydı. Kuzey ve güneyden gelen yolların kesiştiği nokta halindeydi. Ortaçağ döneminde İran'dan gelen kervanların son durağı olmuştur. (Emecen & W.Lowry, 2012:298)

Eğimin kıyıdan içeriye doğru arttığı bölgede, yerleşim içeriye gidildikçe azalmaktadır. Yerleşim merkezleri sahil boyunca devam etmektedir. Kırsal yerleşmeler ise dağların güney-kuzey yamaçlarına kurulmuştur. Bölgenin en sıcak ayları Temmuz ve Ağustos, en soğuk ayı ise Şubat ayıdır. Hâkim olan rüzgar, kuzey-batı yönünde esen rüzgardır.

Ormanların fazla olduğu Trabzon ilinde kırmızı ve kahverengi toprak yaygındır. Sahil bölgesinden dağlık bölgelere doğru gidildikçe killi toprak görülmektedir. (İSKENDER, 1987:9)

Bahar aylarından sonbahara kadar köylüler hayvanlarını da alarak daha yüksekte bulunan yaylalara göç etmektedir. Köylerde eğimden ve tarlalardan dolayı hayvanlar çok fazla dışarı çıkarılamamaktadır. Yaz aylarında yaylaya çıkan hayvanlar doğada serbestçe dolaşmaktadır. Köylüler, kışlık yiyeceklerin çoğunu yaylada hazırlamaktadır.

Yayla ortamı peynir, tereyağı, kuru (süzme) yoğurt, kaymak gibi ürünlerin saklanabilmesi için ideal serinliktedir. Bu yiyeceklerin saklanması ahşap varillerde sağlanmaktadır. Bu variller yaklaşık 15- 20 kiloluk farklı boyutlarda olabilmektedir. Herkes doldurabileceği büyüklükte varil alarak doldurmaktadır. Bazı köylüler elde ettikleri ürünleri satarak, geçimlerini sağlamaktadır. Yayla ortamındaki serin saklama koşulları köye inildiğinde serenderler tarafından sağlanmaktadır.

Trabzon, Doğu Karadeniz'in önemli bir liman şehridir. Kuruluş tarihi belli olmayan bu şehir, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. M.Ö 756'da Milet kolonisinin yaşadığı bilinmektedir. Şehrin konusu geçtiği ilk kaynak M.Ö. 400 yılına ait Anabasis'tir.

Persler, Pontus, Roma gibi birçok devletin egemen olduğu Trabzon, 1081'de Melikşah zamanında Türklerin egemenliğine girmiştir. Fakat sürekliliğini sağlayamamıştır, başka uygarlıklar tekrar ele geçirmiştir. Osmanlı devleti II. Murat döneminde 1442'de Trabzon'a ulaşmıştır. 1461'de Fatih Sultan Mehmet tarafından şehir kuşatılmış ve ele geçirilmiştir. (2014 TDV İslam Araştırmaları Merkezi)

Yavuz Sultan Selim 1510 tarihine kadar 23 sene Trabzon'da valilik yapmıştır ve Gürcü, Ermeni ve Abhaz'lara karşı Arhavi ve Pazar bölgelerini korumuştur.

Trabzon, 1809 yılında Ruslar tarafından ele geçirilmek istenmiştir. Çıkan fırtınalardan dolayı Ruslar karaya çıkamayınca, Akçaabat'ın batısından karaya çıkmışlardır. Yöre halkı ve bölgede bulunan kuvvetlerin çabalarıyla geri püskürtülmüşlerdir. 29 Ekim 1914 yılında Osmanlı donanması Rus limanlarını bombalamıştır. Bunun üzerine Osmanlı- Rus savaşlarının sonuncusu başlamıştır. Pazar'a çıkartma yapan Ruslar, savunma hattını geçerek 8 Mart'ta Rize'ye ulaşmışlardır. 13 Nisan'da Karadere'yi geçen Ruslar 18 Nisan 1916'da Trabzon'u işgal etmişlerdir. Bu savaş sonrasında Rusların egemenliğinde yaşamak istemeyen halk göç etmeye başlamıştır. Bayburt bölgesinde bulunan kuvvetler tarafından Trabzon'u geri almak düşüncesiyle bir taarruz planlanmıştır. 22 Haziran 1916 gecesi başlayan taarruzla önemli bir yol kat edilmiştir. Fakat Trabzon üzerine gidilememiştir. Sahilden ilerleyerek 21 Nisan'da Akçaabat'a, 21 Temmuz'da Vakfıkebir'e, 2 Ağustos'ta Görele'ye giren Ruslar Harşit çayına girmişlerdir. Cephe'de bulunan Ermeni kuvvetlerinin katliama

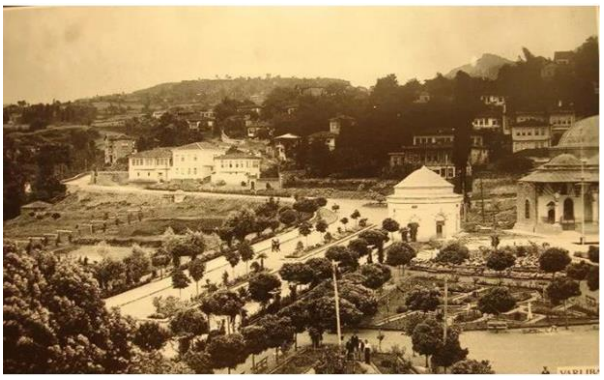
girişmesi dolasıyla 12 Şubat 1918 yılında Türk kuvvetleri tarafından, 24 Şubat tarihinde sahil boyu ilerleyerek şehir ele geçirilmiştir. (Bilgin, 1996:27-80)

Bölgede Pontus isyanı bastırıldıktan sonra, Grek göçü bölgeyi etkilemeye başlamıştır. Bu göç bölgenin bugünkü etnik yapısının oluşmasında etkili olmuştur. 30 Ocak 1923 yılında imzalanan sözleşme ile Lozan Barış konferansına konu olan Pontus Rumlarının durumu ele alınmıştır. Pontus Rumları Yunanistan'a gönderilerek bölgede Rum varlığı sona ermiştir. Doğu Karadeniz'in bugünkü etnik yapısının oluşumunda XI. yüzyılda başlayan Türk göçünün etkisi görülmektedir. 1461 yılında Rum Devleti'nin yıkılmasına kadar, Trabzon'a yerleşen Türkmenler Trabzon'da hakim konuma gelmişlerdir. (Tellioğlu, 2005:3-10)

Tarihte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan bölgede çeşitli uygarlıklardan izler görebilmek mümkündür. Bu izler gerek küçük göçmen toplulukların varlığı ile gerekse geçmişten kalan yerleşimler ile varlığını hissettirmektedir.



Şekil 3.24. 17.Yüzyıl'da Trabzon (Öztürk, 2016)



Şekil 3.25. Trabzon, Atapark mevkii, 1958 yılı (Öztürk, 2016)

Trabzon'un sosyal yapısı incelendiğinde geçmişte çok fazla etnik grupların yaşadığı bilinmektedir. Bu yaşantılardan ortaya çıkan bazı alışkanlıklar, konuşma diline geçen kelimeler veya yapılar günümüze kadar ulaşmaktadır.

Trabzon'un nüfus hareketleri incelendiğinde fetihten önce kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı tahminlere göre 1486 yılında Trabzon'da 5.500 gayri Müslim ve 1290 Müslüman nüfus bulunmaktadır. 16.yy'da nüfus yaklaşık 6-11 bin arasında olduğu, 17.- 18. yy 'da ise nüfus verilerine ulaşılamadığı bilinmektedir. 1892'de ki veriler incelendiğinde, Trabzon Müslüman nüfusu 806. 700, Rum nüfusu ise 193.000 olarak bilinmektedir. Bu durum 1896 yılından sonra 1.178.890 kişiye ulaşmaktadır. 20.yy başlarında toplam nüfus 1.211.644 kişiyi bulmaktadır. Bu nüfusun 972.981 kişisi Müslüman iken 185.784'ü Rum, 50.233'ü Ermeni, 1506'sı Ortodoks ve 1.140'ı Katolik olarak kayıtlara geçmektedir.

Sayım yılı	Toplam			Şehir nüfusu			Köy nüfusu			Şehir ve köy nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı					
										Şehir			Köy		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K
1927	293055	132711	160344	32836	17744	15092	260219	114967	145252	11.20	13.37	9.41	88.80	86.63	90.59
1935	360679	166514	194165	40093	21745	18348	320586	114769	175817	11.12	13.06	9.45	88.88	86.94	90.55
1940	390733	181233	209500	43015	23460	19555	347718	157773	189945	11.01	12.94	9.33	88.99	87.06	90.67
1945	395384	184632	210752	40243	21954	18289	355141	162678	192463	10.18	11.89	8.68	89.82	88.11	91.32
1950*	420279	195413	224866	46086	25023	21066	374190	170390	203800	10.97	12.81	9.37	89.03	87.19	90.63

Şekil 3.26. Trabzon'un Şehir ve Köy Nüfusu (1927-1950) (Seyyar, 2010:59)

1927'de nüfus oranlarına bakıldığında köylerde yaşayan nüfusun şehirden fazla olduğu bilinmektedir. Bu artış, 2. Dünya savaşı sonrasında fındık fiyatlarının düşmesi ve ilin ekonomik gücünün zayıflamasından dolayı il dışına göçün başlamasıyla tersine dönmektedir. Göç veren yerleşimler çoğunlukla kırsal nüfustan oluşmaktadır. Göç verme sebeplerinden en önemlisi sanayinin gelişmemiş olmasıdır. Bu sebeple göç için il merkezleri yerine farklı iller veya ülkeler ön planda yer almaktadır. (Seyyar, 2010:110)

Kazalar	Şehir nüfusu					Köy nüfusu					Yüz ölçüsü	Km² Başına nüfus (1950 yılı)
	1927	1935	1940	1945	1950	1927	1935	1940	1945	1950		
Trabzon M.	24.634	29 682	32 789	29.824	33 990	36.341	53258	57 371	60 608	65 629	518	192
Akçaabat	3014	4 077	4 363	4 414	5 124	38532	49681	54 169	56 769	61 204	478	139
Maçka	1052	693	501	458	512	18124	26468	29 872	31 800	34 953	836	42
Of	718	1128	997	1 227	1 213	63867	65337	74 430	74 537	42 416	1 076	41
Sürmene	3203	3324	2 968	2 979	3 046	54379	66174	67 896	66 477	68 630	996	72
Vakfıkebir	215	1189	1 397	1 341	1 403	48976	59668	63 980	64 950	67 875	637	109
Çaykara*			-	-	801			-	-	33 483		-
Toplam	32.836	40.093	43.051	40.243	46 089	260.219	320.586	347.718	355.141	374.190	4 541	93

Kaynak: DİE, 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, s. 26; 1935 Genel Nüfus Sayımı Kat'i Ve Mufassal Neticeler, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, s. 5; Trabzon Valiliği, **Cumhuriyetin 50. Yılında Trabzon 1973 İl Yıllığı**, Trabzon: Trabzon Valiliği, 1974, s. 42. Kaynaklarından yararlanarak hazırlanmıştır.

*Çaykara 1948 de Of'tan ayrılmıştır.

Şekil 3.27. Cumhuriyet Dönemi Kır-Kent Olarak Trabzon Nüfus Gelişimi (Seyyar, 2010:60)

Yukarıda ki tabloya bakıldığında köy nüfusunun şehir nüfusundan hep daha fazla olduğu görülmektedir. 1945-1950 yılları arasında Of ilçesinin köy nüfusunda düşüş görülmektedir. Bunun sebebi, Çaykara ilçesinin 1948 yılında Of ilçesinden ayrılmış olmasıdır. Trabzon'un kent ölçeğindeki mekânsal dönüşümü incelendiğinde, Rus işgali sırasında meydan parkı ile Ayasofya mahallesi arasında bulunan mahallelerden bazıları yıkılarak günümüzdeki Maraş caddesini oluşturmaktadır. Bu oluşum gerçekleşirken beraberinde birçok tarihi ve kültürel mekânı yok ettiği aktarılmaktadır. Günümüzde var olan Atapark ve çevre düzenlenmesi yapılırken gravürler ve eski fotoğraflar ele alınarak eskiyle örtüşen bir düzenleme yapıldığı bilinmektedir. (Tuluk, 2010)

3.2. Geleneksel Konut Yapısı ve Ek Yapı İlişkileri Bağlamında Trabzon Serender Yapıları

Trabzon'un ilk yerleşmesi M.Ö 200'lere dayanmakta ve birçok kültürün izleri görülmektedir. Geçmişten günümüze uzanan, her biri ayrı iz taşıyan Trabzon'un geleneksel evleri giderek azalmakta ve kullanılmamaktadır. Geleneksel evler her ne kadar birbirleri ile benzerlik gösterseler de her biri yapım tekniği sayesinde dikkat çekmektedir. Malzeme kullanımında, yörenin iklim ve bitki örtüsü etkili olmuştur. Yapılarda ahşap ve taş malzemenin etkin bir biçimde kullanıldığı görülmektedir. Eğimin oldukça fazla olduğu bölgede, alt katlar taş olup üst katlarda ahşap ve taş birlikte kullanılmaktadır. Yapılar yapım tekniğine göre, ahşap yığma, ahşap çatma, kagir yığma ve karma yapım olarak ayrılmaktadır. Ahşap direklerin enine ahşap ile bölünmesiyle oluşturulan 20x20 boyutunda kareler oluşturulur. Bu boşluklar dere taşlarıyla doldurulmaktadır. Bazen bu sistem muska şeklinde yapılmaktadır. Muskaların içleri taş veya harç ile doldurulmaktadır. Bu sisteme dolma sistemi denmektedir.

Muskalı yöntemde göz dolma sisteminde ki gibi geçme sistem yerine çivi kullanılmaktadır. Bu kullanımdan, muskalı sistemin göz dolma sisteminden daha sonra oluştuğu anlaşılabilmektedir. (Eruzun & Sözen, 1996:125)



Şekil 3.28. Dolma Tipi Ev Örneği, Maçka-Bağışlı (Yeşilyurt Tunç, 2017)

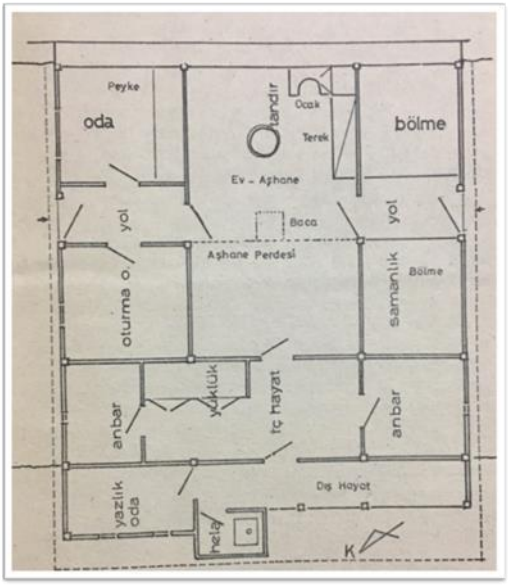


Şekil 3.29. Osman Bey'in Konağı, Yomra-Özdil (Yeşilyurt Tunç, 2017)



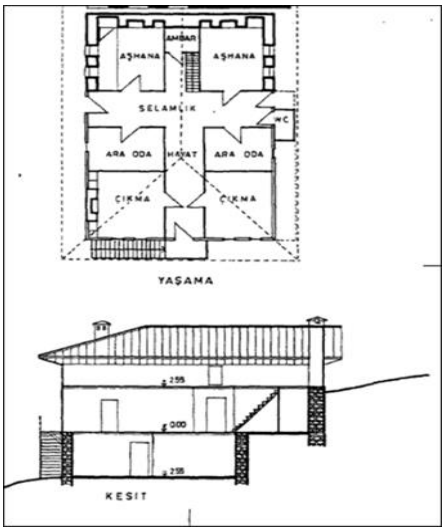
Şekil 3.30. Muska Tipi Ev Örneği, Of-Gürpınar (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Yörede Müslüman ve Rum evlerinin ayrımı evin sofalı veya sofasız olmasından anlaşılabilmektedir. Evler sofasız ve taştan ise Rum, sofalı ve zemin katı taş, üst katlar ahşap karkas ve iki katlı ise Müslüman evi anlamı taşımaktadır. (Hasol, Gevgili & Özer, 1997) Trabzon'un geleneksel evlerinde üst katlar yaşam alanı olarak tasarlanmaktadır. Alt katlar ise ahır, depo olarak kullanılmaktadır. Merkezi bölgelerde yer alan evlerde kırsal alanlardakilerden farklı olarak dikdörtgen planlı "köşk"ler bulunmaktadır. Köşk, Orta Anadolu evlerinden farkını ortaya koyan bir mekândır. Köşkte bulunan pencereler ile her yön görülebilmektedir. Trabzon'da ki geleneksel evlerin alt katları taş kullanılarak kâgir olarak yapılmıştır. Üst katlar ise ahşap çatkı sistemi ile yapılmıştır. Ahşapların araları hımışlı dolgu ile veya taş ile doldurulmuştur. İç duvarlarda da hımışlı dolgulu ahşap sistem kullanılmıştır, oda zeminleri ahşaptır. Çoğu evler ceviz ağacı kullanılarak oluşturulmuştur. Evin hayat kısmı toprak veya taş olarak bırakılmıştır. Çatının çatkısında ahşap kullanılmıştır ve çatı örtüsü kiremittir. (AKOK, 1950:103)

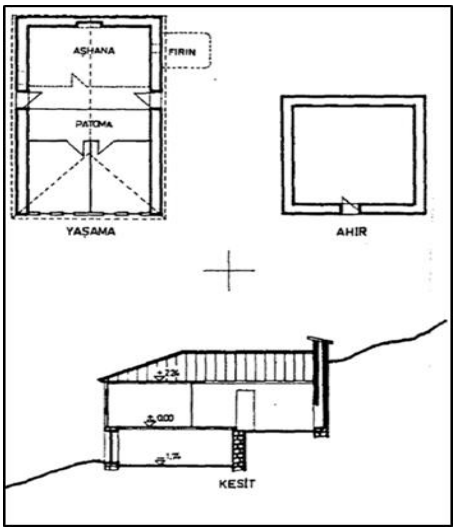


Şekil 3.31. Trabzon, Çaykara, Çayıroba Fındıkoğlu Evi (Karpuz, 1981:39)

Şekil 3.31'ye bakıldığında günlük yaşam mekânları ile gece mekânlarını ayırmak için geçişler kullanıldığı görülmektedir. Evin gün içinde kullanılan aşhane mekânı basit bir şekilde kurgulanmıştır. Mutfak gereçlerinin yer aldığı terek ve ortada tandır, mekânın ana belirleyicileridir.

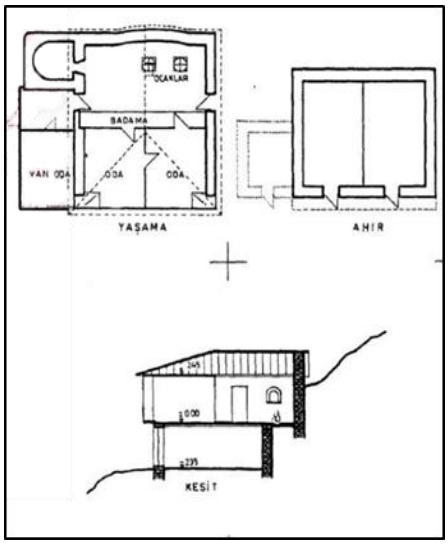


Şekil 3.32. Trabzon, Çaykara Mahmut Kaldırım Evi (Sümerkan, 1990:293)

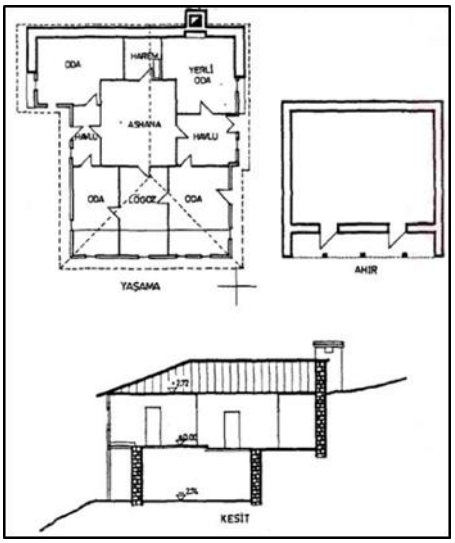


Şekil 3.33. Trabzon, Maçka, Osman Durkan Evi (Sümerkan, 1990:289)

Şekil 3.32'te yer alan plana bakıldığında üç farklı yönden girişin olduğu dikkat çekmektedir. Evin içerisinde yer alan ambarın günlük yaşama mekânına yakın konumlandırıldığı görülmektedir. Tuvaletin çoğu evde olduğu gibi planda çıkıntılı bir şekilde yer almaktadır.

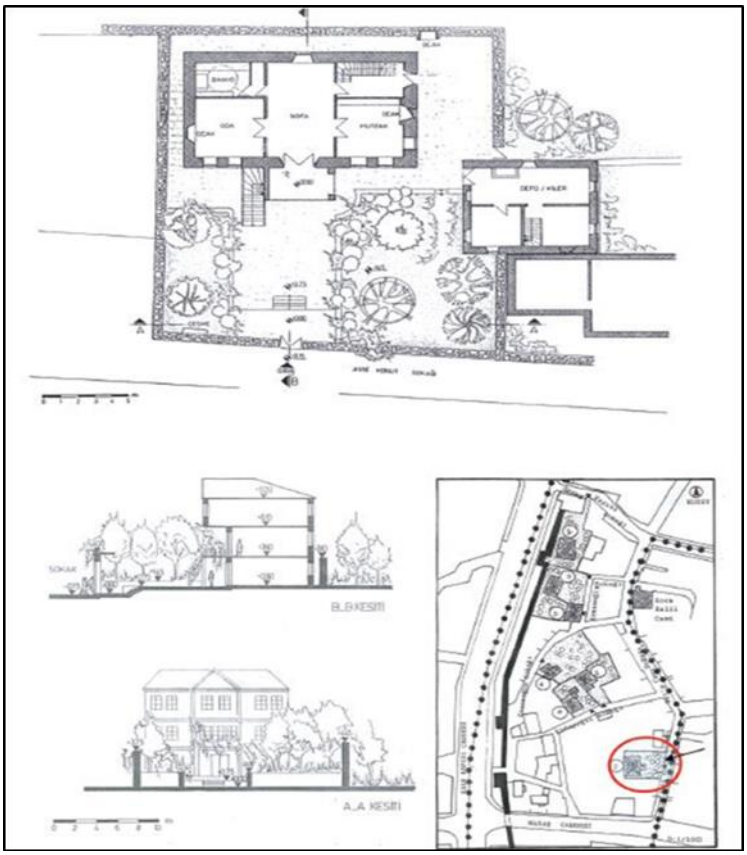


Şekil 3.34. Trabzon, Yomra, Gülyurdu, Halil Öztürk Evi (Sümerkan, 1990:289)

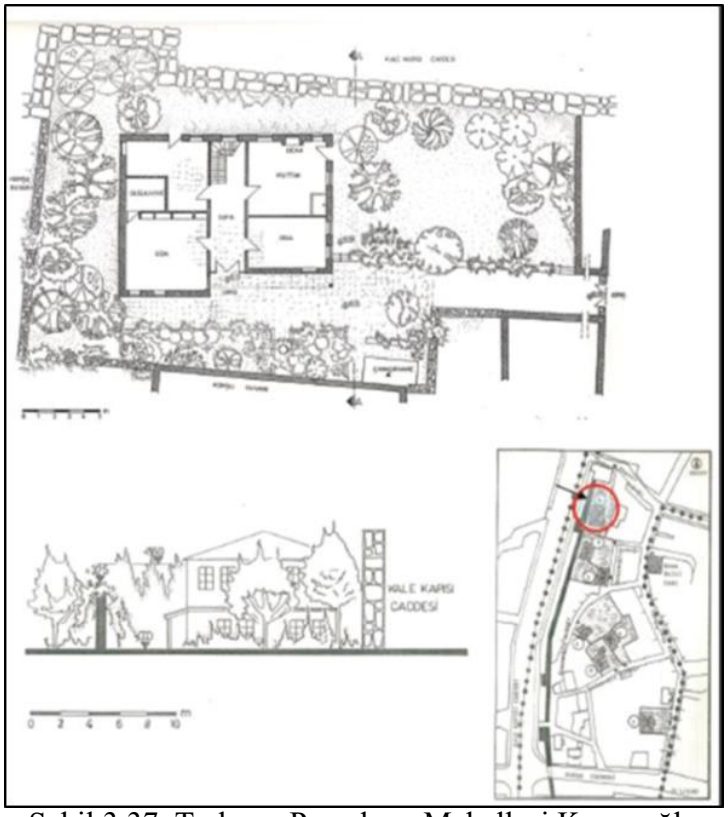


Şekil 3.35. Trabzon, Araklı, Turnalı, Yakup Sarı Evi (Sümerkan, 1990:291)

Şekil 3.34 incelendiğinde Sümerkan'ın araştırma yaptığı geleneksel evlerde, tek girişe sahip olan evlerin kapısının güneye doğru açıldığı, çift girişli olan evlerde ise yaz-kış kullanıma göre güney ve kuzey yönüne doğru açıldığı yüksek oranda belirgin özelliktedir. (Sümerkan, 1990) Yomra Gülyurdu'nda bulunan ve Araklı'da bulunan evlere bakıldığında "yan oda" ve "yerli oda" gibi terimlerle karşılaşılmaktadır. Bu odalar serenderlerin bir amacı olan gıda depolama ihtiyacının ev içerisindeki örneğidir. Bu odalarda tereyağı, peynir ve diğer korunması gereken yiyecekler saklanmaktadır. Bazen hayvanların yem yiyecekleri de büyük varillerde bu odalarda saklanmaktadır. Günlük, evde kaymak yapımı da bu odalarda yapılabilmektedir. Evlere ait kesitler incelendiğinde araziye yerleşimin kademelenmiş olduğu görülmektedir. Bu kademelenme ile yukarıdan bakıldığında neredeyse toprak ile çatı aynı hizada devam etmektedir. Evin iki katlı olduğu ancak alt kotlardan anlaşılabilmektedir.



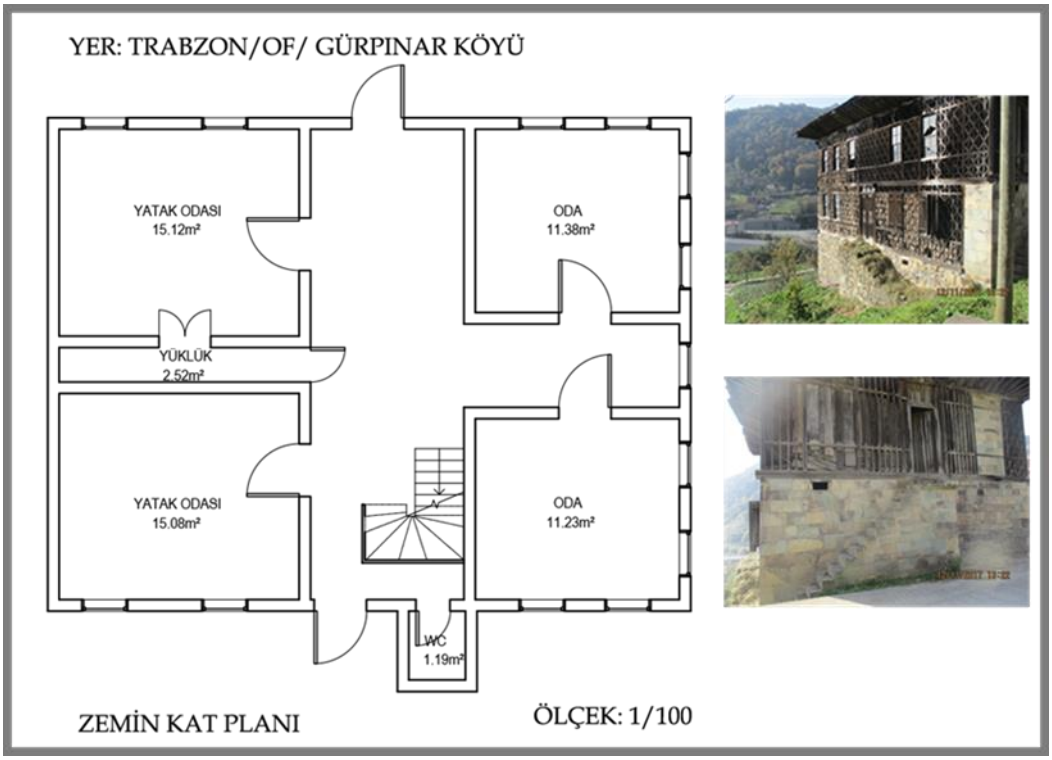
Şekil 3.36. Trabzon, Ortahisar Mahallesi Kalcıoğlu Sokağı'nda tarihi bir ev (Başkan, 2008:88)



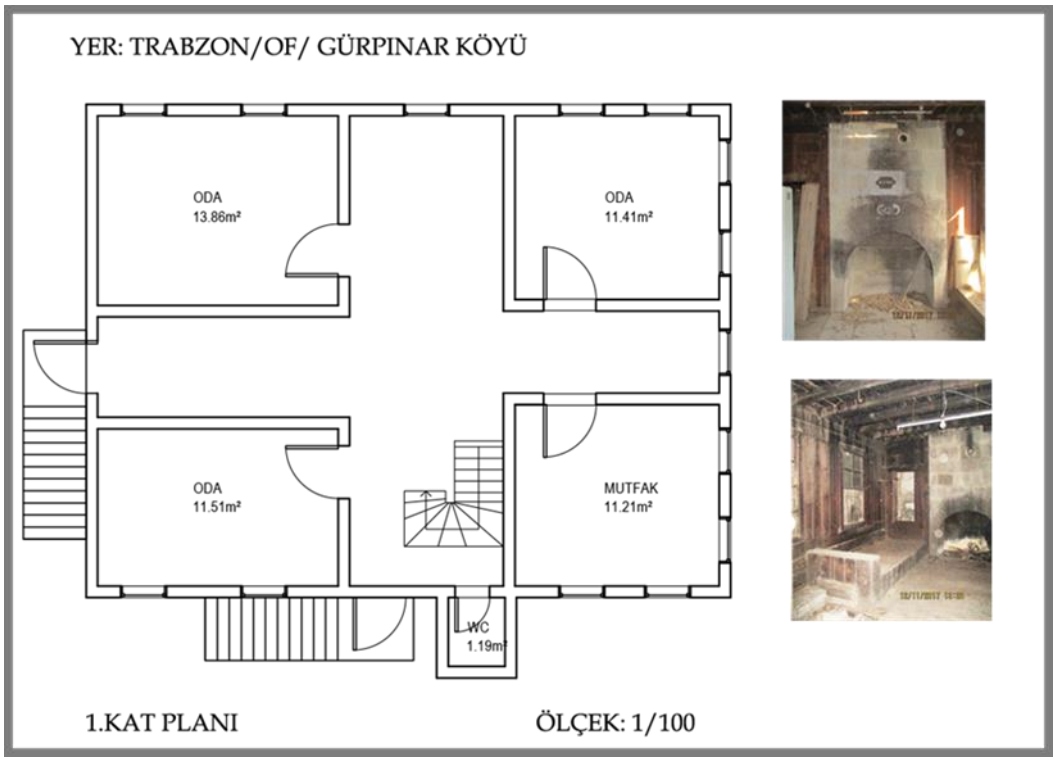
Şekil 3.37. Trabzon Pazarkapı Mahallesi Kenanoğlu

Merkezi konumda bulunan geleneksel evlerde, eğimin olmadığı bölgelerde, bodrum katlar yaşama mekânı olarak kullanılabilmektedir. Kullanıma göre dükkân veya depo olarak da değerlendirilmektedir.


Şekil 3.38. Trabzon, Sürmene'de geleneksel konut (Başkan, 2008, s. 70)



Şekil 3.39. Of-Gürpınar köyü, geleneksel ev zemin kat planı (Yeşilyurt Tunç, 2017)



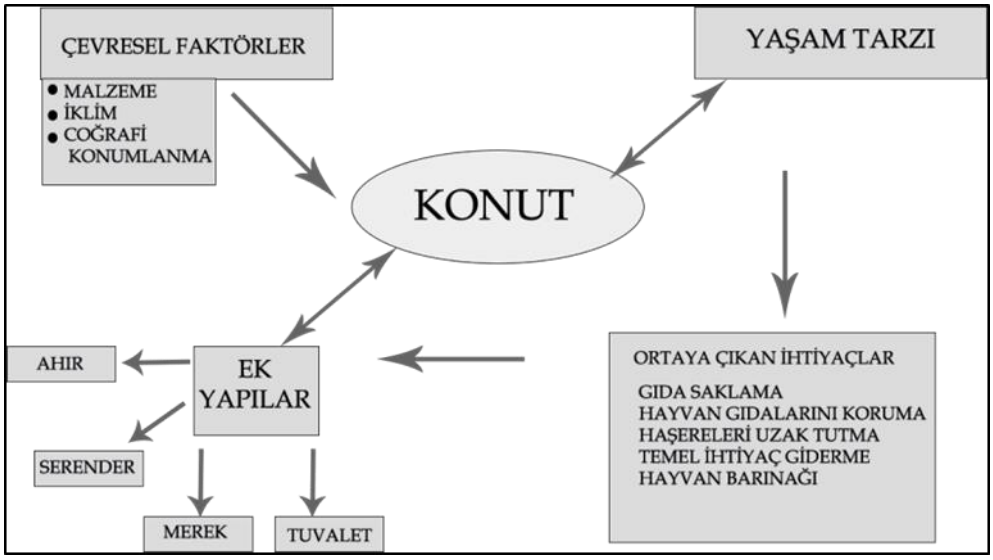
Şekil 3.40. Of-Gürpınar köyü, geleneksel ev 1.kat planı (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Trabzon'da köy yerleşmelerinde bulunan geleneksel evler ile şehir merkezlerinde bulunan evler kıyaslandığında, köyde bulunan evlerin tek başına bulunmaması dikkat çekmektedir. Engebeli arazide bulunan geleneksel ev ve ek yapıları dağınık bir şekilde bir araya gelmesine rağmen yeşillikler ile birlikte anlamlı bir birliktelik ortaya çıkmaktadır. Geleneksel evin etrafında konumlanan ek yapılar insanların gereksinimlerinden ortaya çıkmaktadır. Ev ile bir bütünlük oluştururken aynı zamanda bir sirkülasyon alanı içinde ihtiyaçlar giderilmektedir. Konum olarak eve yakın bir ahır, ahıra yakın bir merek (otluk) gerekmektedir. Serenderler ise yine eve yakın bir şekilde konumlandırılmaktadır. Bazı evlerin yakınında tuvalet bulunmaktadır. Bazen evlerin içinde ikinci bir tuvalet bulunurken bazen tek tuvalet dışarıda bulunmaktadır.

Bazı evlerde tuvaletler eve dışarıdan çıkıntı oluşturacak şekilde yerleştirilmektedir. Yön olarak bakıldığında, tuvaletler dini görüşler açısından kıble yönü dışında konumlanmaktadır. (Sümerkan, 1989:86) Yayla evlerinde çoğunlukla tuvalet dışarıda yer almaktadır. Ek yapıların oluşumunu Çobanoğlu şu şekilde açıklamaktadır:

"Toplum içi sınıfsal farklılıklar ev mimarisinde kendisini Avrupa'da olduğu gibi çok fazla hissettirmemiş, küçük değişiklikler (oda sayısı fazlalığı) mal sahibinin kimlik belirleyicisi olmuştur. Anadolu ve Rumeli'nin tarım ve tarım ürünlerine dayalı ekonomik sisteminin oluşu, bu iktisadi üretimin gerektirdiği ve ayrıca ev içi üretim için gerekli mekânların biçimlenmesi ahşap ev mimarisine yansımıştır. Ev'in girişi yükseltilerek bu mekânlar üretime ayrılmış veya ayrı yapılar yapılmıştır. Örneğin; Karadeniz Bölgesi'nde ahşap konstrüksiyonla oluşturulmuş "serander" ler (tahıl depoları) çok özgün mimari yapılardır." (Çobancaoğlu, 2003)

Geleneksel ev ve etrafında konumlanan serender, merek, ahır gibi yapıların oluşumunda ekonomik ve sosyo-kültürel etkenler etkili olmaktadır. Bu eklentilerin ortaya çıkmasında ki önemli sebeplerden biri de bölgede yaşayan insanların üretim biçimleridir. Kırsal kesimde yaşayan köylünün tüketimi için gerekli olan gıdaları sağlanması gibi ekonomik sürekliliği devam ettirecek yardımcı yapılara ihtiyaç duyulmuştur. (Salman & Arifoğlu, 2015:32)

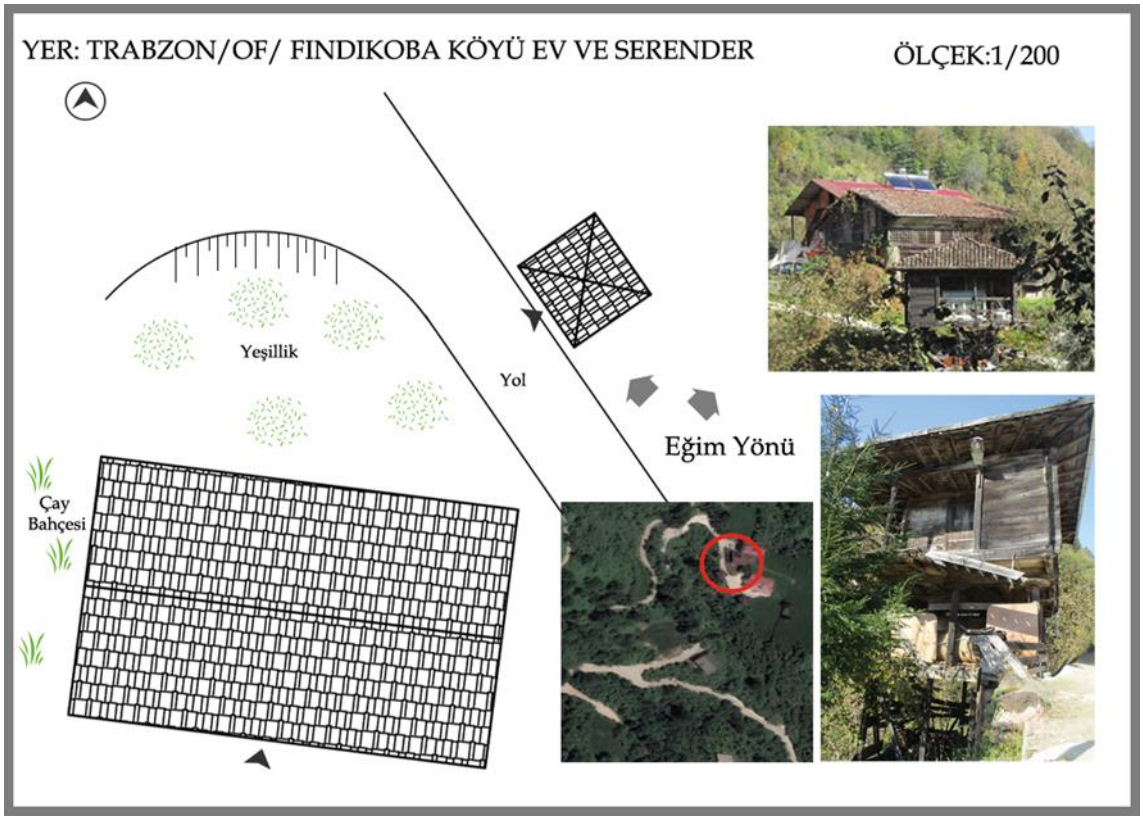


Şekil 3.41. Konut ve ek yapıların oluşum şeması (Yeşilyurt Tunç, 2017)

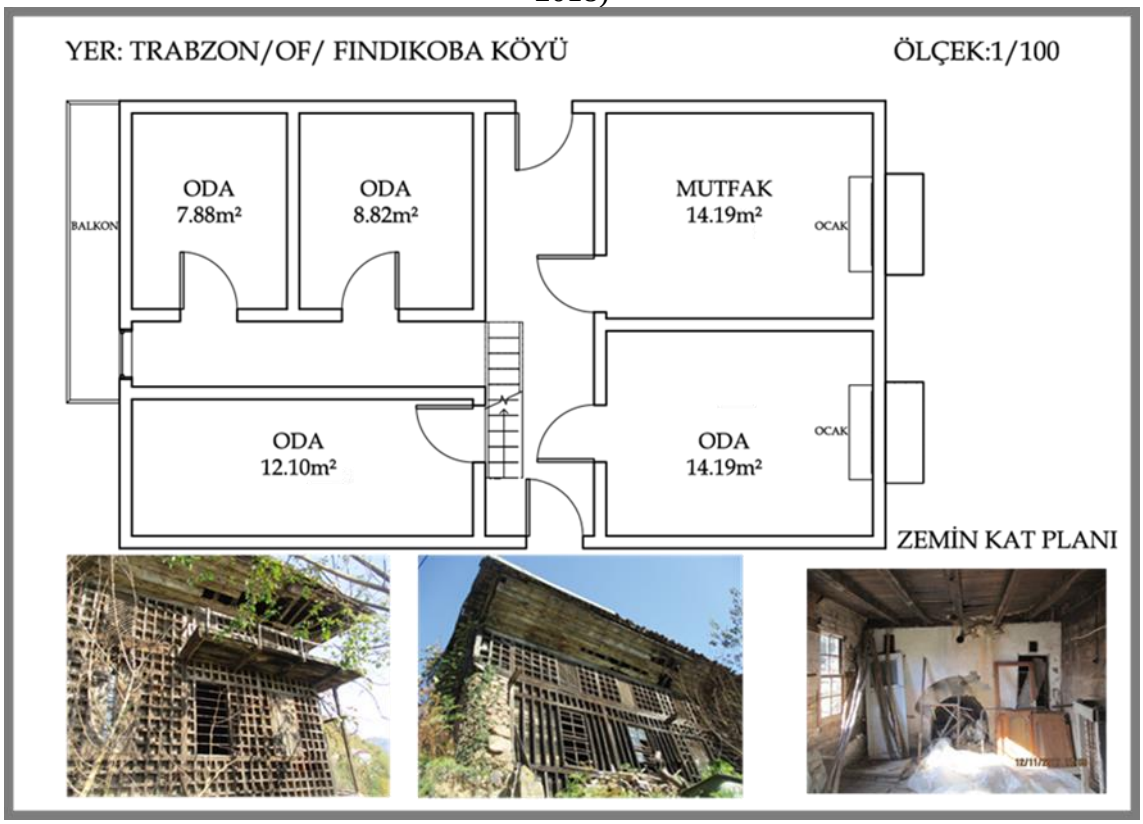

Şekil 3.42. Trabzon-Of ilçesi Fındıkoba köyünden geleneksel ev ve serenderi (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Şekil 3.42'daki ahşap ve taşın birlikte kullanıldığı ev şuan kullanım dışı kalmıştır. Ev sahipleri geleneksel evin arkasında yer alan betonarme yapıda ikamet etmektedir. Yapı tekniği olarak göz dolma sistemi kullanılarak yapılan evin, göz dolma içerisindeki taşların düştüğü görülmektedir. Yapı sahibinden alınan bilgiye göre yapının yaklaşık 90- 100 senelik olduğu bilinmektedir. Yapı yörenin özelliği olan iki kapılı

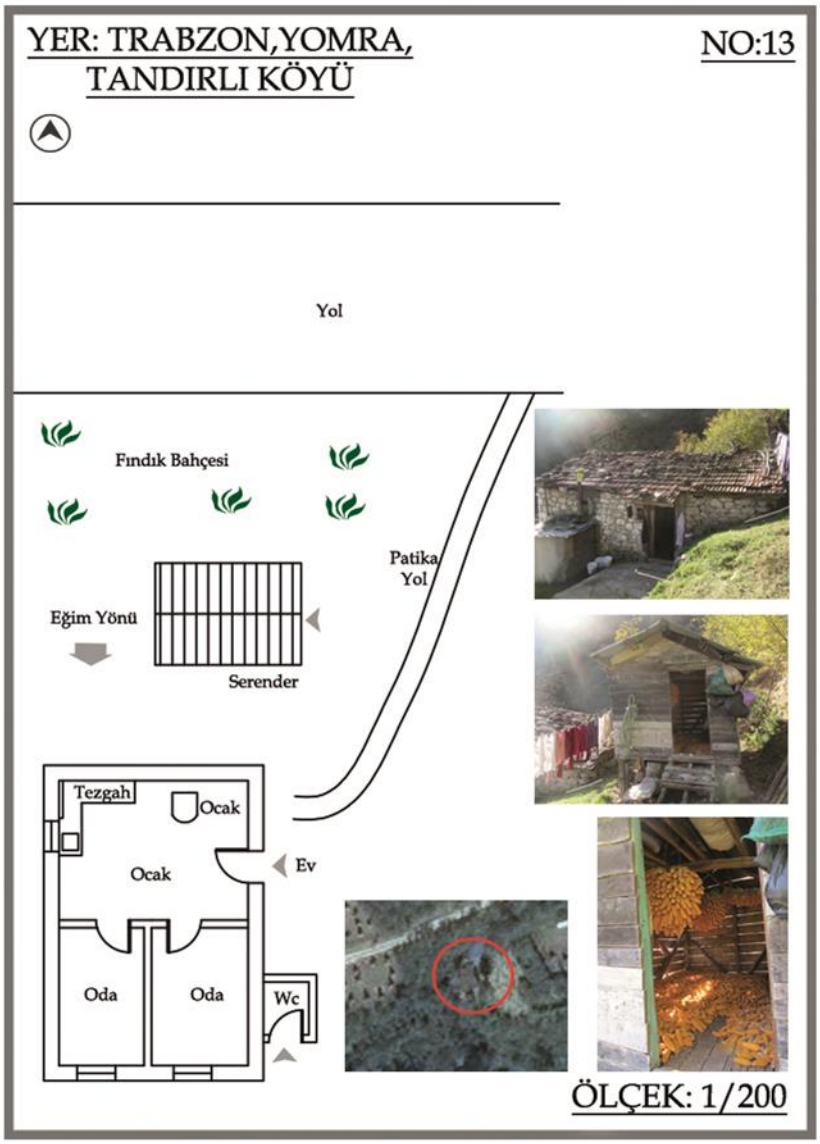
olma özelliğini taşımaktadır. Mutfak ve yatak odasında ocak bulunmaktadır. Bir diğer dikkat çeken elemanda geleneksel evlerde rastlanmayan ince uzun bir balkonun bulunmasıdır. Kat yüksekliğinin az olduğu balkonun amacının balkonu saran üzüm ağacının toplanması için olduğu söylenmektedir. Eve ait olan serender ise kare planlı, 8 direkli ve çardaklıdır. Eğime yerleştirilmiş olan serender, eğimden dolayı üç katlıdır. En alt katında, bir duvarı taş ile örülerek desteklenmektedir. Giriş yönü Doğu'ya bakmaktadır. Merdiven olarak sabit ağırlıklı merdiven kullanılmıştır ve yere sabit taş iki basamakla birlikte serendere çıkış sağlanmaktadır.



Şekil 3.43. Of- Fındıkoba köyü, geleneksel ev ve serenderin ilişkisi (Yeşilyurt Tunç, 2018)



Şekil 3.44. Of- Fındıkoba köyü, geleneksel ev (Yeşilyurt Tunç, 2018)



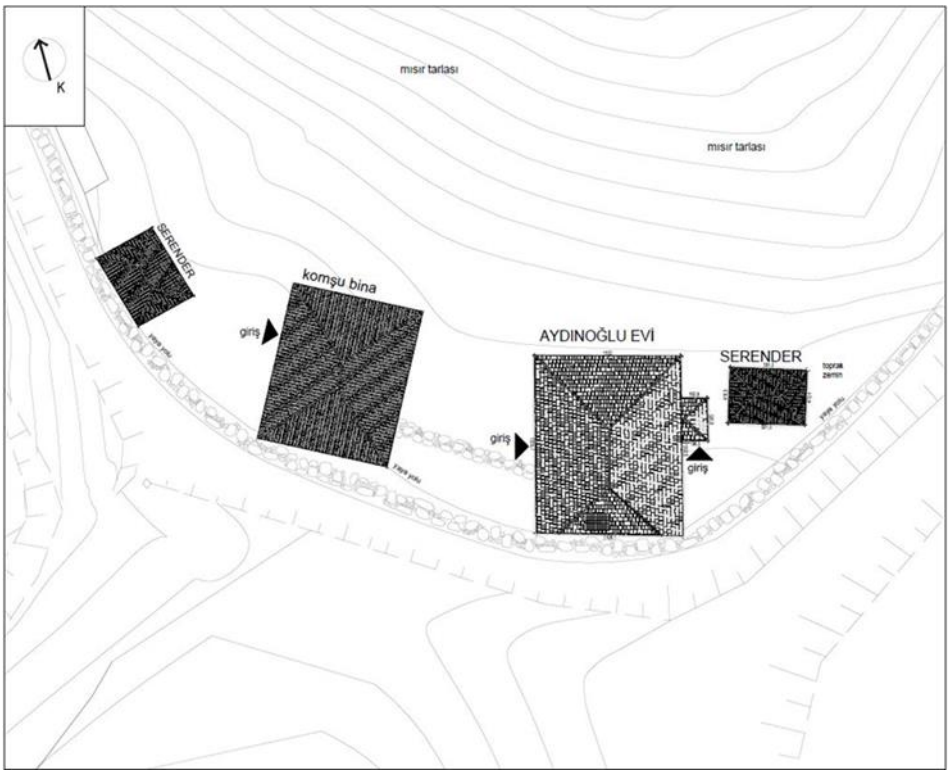
Şekil 3.45. Yomra, Tandırlı köyünde bir ev (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Şekil 3.45 numaralı geleneksel ev incelendiğinde sade kurgulanmış bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana mekânın zemininin taş olarak bırakıldığı görülmektedir. Bu duruma çoğu kırsal bölgelerdeki geleneksel evlerde rastlanılmaktadır. Mutfak tezgâhı ve ocağın bulunduğu ana mekânda ki ocak artık kullanılmadığı için üzeri kapatıldığı gözlemlenmektedir. Tuvalet, çoğu evde olduğu gibi dışarıda yer almaktadır. Yakın zamanda yapıldığı öğrenilen serenderin aslına uygun yapılmadığı tespit edilmektedir. Kullanıcının da bu konuda ki şikâyetleri, serenderde teker bulunmasının ve yerden bağlantısının kesilmesinin ne kadar doğru bir teknik olduğunu desteklemektedir. Yanlış teknik ile yapılan serenderin içerisinde haşerelerin

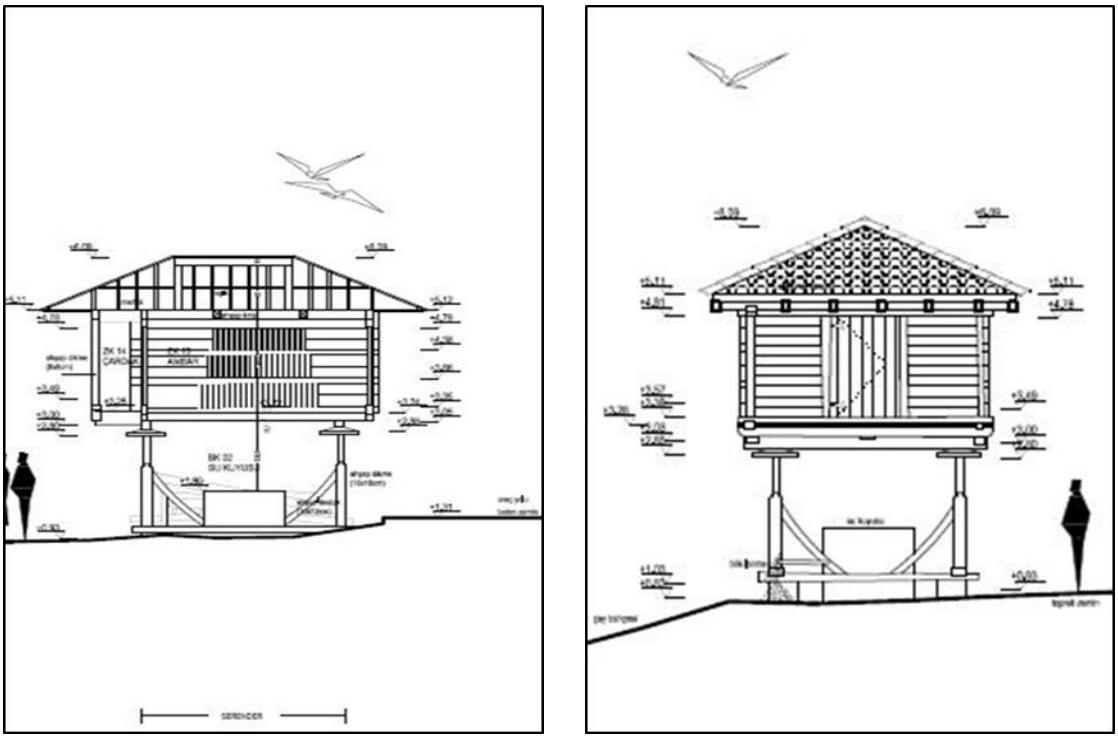
serbestçe dolaşabildiği tespit edilmiştir. Serenderin giriş yönü doğuya bakmaktadır. Serender, evin kuzeyinde yer almaktadır.



Şekil 3.46. Aydınoğlu evine ait serenderin doğu ve batı yönünden görünüşleri, Fındıklı (Kahya & Güler, 2015:12)

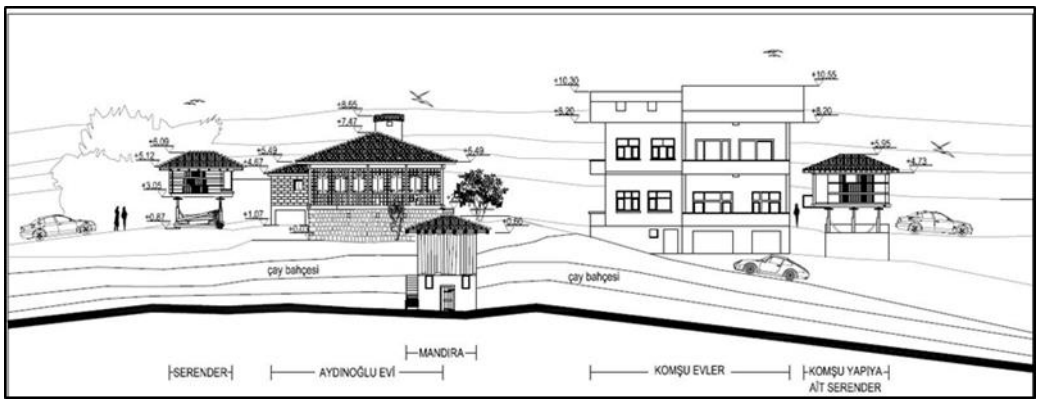


Şekil 3.47. Aydınoğlu Evi ve Çevresi (Güler, 2012:261)

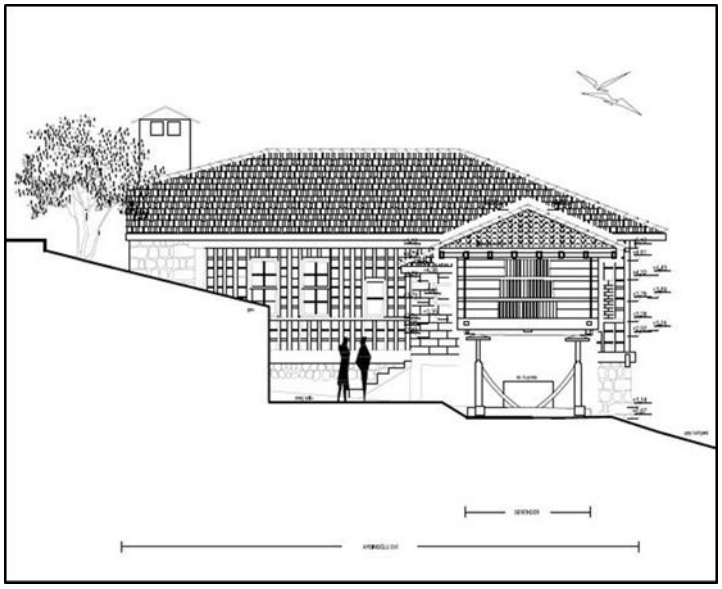


Şekil 3.48. Aydınoğlu evine ait serenderin kesit ve görünüş çizimleri (Güler, 2012:209)

Aydınoğlu evi, çay bahçesi içerisinde serender, mandıra ile birlikte bulunmaktadır. Yan tarafında bulunan betonarme ev eski ev yıkıldıktan sonra yapılmıştır. 6 direkli serenderi ise halen ayakta durmaktadır. Kardeşler arasında miras paylaşımı yapılırken küçük eve büyük serender, büyük eve küçük serender verilerek pay edilmiştir. Bu paylaşımda serendere de ev kadar önem verildiği görülmektedir. (Güler, 2012:13-14)



Şekil 3.49. Aydınoğlu evi ve çevresinin kuzey görünüşü (Güler, 2012:191)



Şekil 3.50. Aydınoğlu evi ve serenderin görünüşü (Güler, 2012:210)



Şekil 3.51. Aydınoğlu evi ve serenderin kesiti (Güler, 2012:201)



Şekil 3.52. Aydınoğlu evine serenderden bakış (Güler, 2012, s. 110)



Şekil 3.53. Bölgedeki geleneksel konutun serender ile ilişkisine bir örnek: Fındıklı, Kınalı Köşk (Kahya & Güler, 2015:14)

Şekil 3.53'de evin yaşam katı ile bodrum katı, malzeme farklılığı ve beyaz bir şerit ile ayrılmıştır. Bu ayrımdan ve bodrum katta pencere bulunmamasından dolayı farklı işlevlere ait olduğu anlaşılmaktadır. Evin sol tarafında, Doğu Karadeniz'de çoğunlukla eve eklemlenmiş veya kopuk bir şekilde bulunan tuvalet yer aldığı düşünülmektedir. Ev ile serendere bütünüyle bakıldığında boyut olarak birbiriyle orantılı olduğu, serenderinde ev kadar gösterişli olduğu görülmektedir.



Şekil 3.54. Arhavi-Artvin'de geleneksel ev ve serender (Güler, 2012:183)

Şekil 3.54'de bulunan geleneksel ev iki katlı bir yapı ve ilk katı taş malzemeden yapılmıştır. Eve baktığımızda ilk katın ahır olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ana kat malzemesi olarak ahşap ve tuğla birlikte kullanılmıştır. Genel görünüşe bakıldığında evin sağında ve solunda yer alan serender ve yüksek olasılıkla tuvalet olan yapılar dikkat çekmektedir. Evlere ve ek yapılara bakıldığında hepsinin ortak noktası olarak evde hangi yapım tekniği kullanıldı ise aynı titizlikle ek yapı olan serender, tuvalet ve mereklerde de uygulandığı görülmektedir. Şekil 3.56'da ki merekte kapı numarası olduğu da dikkat çekmekte, evin bir parçası olduğunu hissettirmektedir.



Şekil 3.55. Trabzon, Of, Gürpınar Köyü. Cephe elemanı olarak dışarıdan algılanan tuvalet (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 3.56. Yomra, Tandırlı köyü konuta ek bir yapı, Merek (Otluk) (Yeşilyurt Tunç, 2017)

3.3. Yeniden İşlevlendirme

Yeniden işlevlendirme kavramı 1964 yılında Venedik tüzüğünde yer alarak, koruma planlamasında bir yöntem olarak sunulmuştur. (Uğursal, 2011:16) Yeniden işlevlendirme, eski yaşam pratiklerinin yerine getirilmemesi veya çeşitli nedenlerden dolayı atıl duruma gelen yapıların, bulunduğu yerin özelliklerini kaybetmeden ve katkı sağlayacağı göz önünde tutularak yeniden bir işlev verilmesidir. Yeniden işlevlendirmede ki farklı bir amaç ise orada yeni bir yapı inşa etmek yerine doğanın korunmasını sağlamak olmalıdır. Göç, hayat şartları, teknoloji, ekonomi gibi sebeplerden dolayı yapıların korunamaması ve zamanla kullanılmayan atıl bir hal almaları söz konusudur. Yapıyı bu durumdan kurtarmanın yolu ise yeni bir işlev vererek kullanılmasını sağlamaktadır. Yapıların yerinde korunması ve kullanılması, yapının varlığını devam ettirmesi adına oldukça önemlidir.

Yeniden işlevlendirme konusunda önem arz eden konu sosyal ve kültürel kimliğin korunmasıdır. Verilen işlev ile fiziksel karakter, yapının taşıdığı kültürel değerlere dikkat edilmesi gerekmektedir. Yapının yaşatılabilmesi, özgünlüğü ve kültürel değerinin korunumu oldukça önem arz etmektedir. (Yaldız & Asatekin, 2016) Yeniden işlevlendirme yapılırken, yapının fiziksel koşullarına, boyutlarına dikkat ederek ve anlamsal değerlerini kaybettirmeden, yapı elemanlarının özgünlüğü korunarak yapılmalıdır. Yeni bir işlev seçerken yapının bulunduğu çevrenin de ihtiyaçlarına yönelik olması önem arz etmektedir. (Tapkı, 2016:24) Kültürel belleğimizde yer eden ve geçmişin bir parçası olan yapıları korumaya ve yeniden işlevlendirmeye çalışırken bu durumdan rant sağlanması kastedilmemektedir. Gelecek kuşaklara kültürümüzü aktarmak adına ve yapıların çevrelerine de katkı sağlayabileceği bir oluşum daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde koruma altına alınan ve yeni işlev kazandırılan bazı örneklerin olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Cumalıkızık köyü, ‘Doğal Ve Kentsel Sit alanı’ olarak tescil edildikten sonra köylüler ceza alacaklarını düşündükleri için evlere gerekli tadilatları yapamadıkları bilinmektedir. Bunun sonucunda, insanlar konutların avlularına kaçak betonarme yapılar yaparak kendilerince çözüm üretmişlerdir. Fakat bu kaçak yapılarda oturmayı tercih eden yerli halk, geleneksel konutları bakımsız bırakarak yıkılmaya terk etmişlerdir. Günümüzde, tarihi köyde evlerin korunması adına girişimlerin arttığı

bilinmektedir. Ekonomiyi destekleyici çalışmalar yapılarak göç eden köylülerinde tekrar köylerine dönmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. (Yılmaz, 1999:63-65)

Dünya'da ve ülkemizde "cittaslow" yani sakin şehir anlamına gelen bir koruma hareketi bulunmaktadır. Cittaslow yerel sürdürülebilir bir kalkınma modelidir. Türkiye'de 10 şehir, Dünya'da toplamda 30 ülke, 200 şehir cittaslow kapsamındadır. Türkiye'de cittaslow kapsamında bulunan yerler; Akyaka, Gökçeada, Halfeti, Perşembe, Seferihisar, Şavşat, Taraklı, Vize, Yalvaç, Yenipazar bölgeleridir. Cittaslow kapsamında yer alan bir yerleşim de Sakarya'nın Taraklı bölgesidir. Yapılan araştırmalar sonucunda cittaslow ilan edilen yerleşmelerin, yavaş ve sakin halinin yerini modernitenin hızına bıraktığı gözlemlenmektedir. Koruma kapsamında yerel kalkınma desteklenirken bölgenin özelliğine göre seçenekler belirlenmektedir. Taraklı bölgesinde sağlık ve termal turizm gibi sektörler ön planda tutulmaktadır. Bu durum başlangıçta kalkınmaya destek olarak görülse de, sonrasında fiyatların artışı gibi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bunun kontrolü sağlanamadığı için sakin yerleşmeleri hız etkisi altına almakta, geleneğin yerine modern yaşam geçmektedir. Nüfusun hafta sonlarında üç katına çıkması bölgede her şeyin daha hızlı olmasını tetiklemektedir. Bölgeye dışarıdan talep artması sebebiyle rant artışı gözlemlenmektedir. Bölgenin yerel kimliği açısından bakılacak olursa, kültürel çeşitliliğin artmasıyla beraber kılık kıyafet, konuşma dili hızla değişim göstermektedir. Bu durum cittaslow hareketine uygun olmamaktadır. Bunların yanında cittaslow hareketinin, geleneksel konutların yenilenmesi, bakımının yapılması, çevre düzenlemelerinin daha iyi hale getirilmesi, altyapının iyileştirilmesi, yerel ürün kullanımına teşvik, yenilenebilir enerji kullanımı gibi olumlu katkıları da bulunmaktadır. (Toprak, 2018:109-110)

Yurtdışından örnek olarak Waldkirch- Almanya, 2002 yılından beri cittaslow kapsamında yer almaktadır. Geçim kaynağı şarap, tarım ve ticaret olan şehir 2013 yılında Kentsel Kalkınma Bakanlığına araştırma projesi konusu olmuştur. Bakanlık, gelecek nesillere aktarılabilecek sürdürülebilir kalkınma olarak, yaşanılabilir, çevresel niteliklerin muhafaza edildiği yer olarak Waldkirch'i pilot bölge olarak seçmiştir. İlk olarak yaşayan halkın yaşam koşulları iyileştirilmiştir. Daha sonra atıl durumda olan konut bölgeleri yeniden işlevlendirilerek kamu çalışanlarının ve halkın kullanabileceği sosyal alanlar haline getirilmiştir. Bölgede her hafta yerel pazar kurulmaktadır. Bu

düzenlemeden sonra bölgede suç oranlarının düştüğü ve yaşayan halkın bibiri ile olan iletişiminin güçlendiği görülmüştür. (Aydoğan, 2015:47)

San Vincenzo, İtalya'nın Toskana özerk bölgesinde Livorno şehrinde yer almaktadır. 7 bin civarındaki nüfus ile pek çok merkeze yakın konumdadır. Çevresel Eğitim Vakfı üyesi olan San Vincenzo 2006 yılından beri mavi bayraklı sahil şeridi, plaj ve denize sahiptir. Bölgede temiz kumsal kampanyalarına ağırlık verilirken, köpekler için ayrı bir kumsal oluşturulmuştur. Denizde yetişen Posidonia türündeki yosun, suyun kalitesinde ve renginde oldukça önemlidir. Çok fazla oksijen üreten bu yosun türü aynı zamanda da denizin temiz kalmasını sağlamaktadır. Dalga hareketini azaltan bu yosun türünün, kıyıya vuranları ile bitkisel gübre elde edilmektedir. Bu şekilde ekolojik sürdürülebilirlik sağlanmaktadır. (Aydoğan, 2015) San Vincenzo, turizm ile bölgeyi canlı tutan, aynı zamanda da sakin şehir, çevreci ve sürdürülebilirlik kavramlarını benimseyen şehir olmayı başarmıştır. Yaşam kalitesi ve mimari kalitenin arttığı şehirde politikanın da izlediği yol doğrultusunda ekolojik sürdürülebilirlik turizm ile beraber sağlanmaktadır.

BÖLÜM 4. SERENDER YAPILARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Serender, elde edilen mahsullerin, süt ürünlerinin ve kışlık yiyeceklerin saklanması üzerine kurgulanan, ustalık gerektiren bir yapıdır. Doğu Karadeniz'in iklimi ve yaşam tarzı göz önüne alındığında yiyeceklerin saklanması önemli bir yer tutmaktadır. Köylerde evler, genellikle ev sahiplerinin tarlalarının içerisinde bulunmaktadır. Doğa ile iç içe olan ve dışarıyla içerinin bir bütün olmaya başladığı bu yaşantıda haşereleri evlerden uzak tutmak neredeyse imkânsız hale gelmektedir. 1860 yılında yolculuğu sırasında Trabzon'da altı gün kalan Prusya'nın İspanya- Portekiz başkonsolosu Julius von Minutoli'nin tuttuğu notlarda şu şekilde bahsetmektedir.

"Yörenin irili ufaklı birçok sorunu var; bunlar arasında, geceleri kedilere dahi saldıran fareler önemli bir yer tutuyor. Bu fareler insanlardan dahi korkmuyor; her gece, insanların bulunduğu odalara ve hatta yatakların altına kadar geliyor. Yaz aylarının sıcak günlerinde en temiz evlerde dahi akrep eksik olmuyor. Fakat bu farelerin Mısır'dakiler gibi sokma alışkanlıkları yok. Bize vatanımıza dönene kadar eşlik eden diğer sorunlardan ve dertlerden söz etmeyelim ve susalım."... (Pınar, 1998:116)

Karadeniz bölgesinin batısından doğusuna kadar serenderin çeşitli hallerini görmek mümkündür. Bazılarının gövdesi uzun, bazılarının ki kısa ahşaptan oluşmaktadır. Dış örgü sisteminde farklılıklar vardır. Cephede ki süslemelerde yine farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Bir serenderin hangi bölgeye ait olduğu ilk bakışta anlaşılamayabilir. Batı Karadeniz'de bulunan bir serender Doğu Karadeniz bölgesinde de görülebilmektedir. Benzer özellikler gösteren serenderler olsa da, hepsinin ortak özelliği yerden yüksekte olmaları ve tekere sahip olmalarıdır. Bu özellikler serenderleri nitelikli kılmaktadır. Aksi takdirde yerle ilişkisi kesilmeyen veya tekeri olmayan serenderler amacına uygun değildir. Yapım yöntemine uyulmayan serenderler de farelerden izler görmek mümkündür. Şekil 4.3'te görülen serender, yerden yüksekte yapılmasına rağmen, teker kullanılmamış ve merdiveni üzerinde bırakılmıştır. Bu durum yapının işlevini geçersiz kılmaktadır. Serender yapılarının üzerinde kapı numarası olması da dikkat çekmektedir.



Şekil 4.1. Ordu ili Perşembe ilçesinde bir serender (Tuna, 2008:106)



Şekil 4.2. Ordu ili Gürgentepe' de bir serender (Tuna, 2008:107)



Şekil 4.3. Giresun ili Tirebolu ilçesi Güce'den bir serender (Özgüner, 1970:27)



Şekil 4.4. Rize ili Ardeşen ilçesi'nde bir serender (Özgüner, 1970)



Şekil 4.5. Sinop ili Erfelek Himmetoğlu köyü'nde bir serender (Tuna, 2008:106)



Şekil 4.6. Trabzon ili Araklı ilçesi Konakönü'nde bir serender (Özgüner, 1970:52)



Şekil 4.7. Artvin ili Arhavi ilçesi'nde bir serender (Başkan, 2008:70)



Şekil 4.8. Rize ili Fındıklı-Çağlayan Köyünde bir serender (Güler, 2012:175)

Şekil 2.7 ve Şekil 2.8'e bakıldığında iki serenderin de hava pencereleri ve çatı benzerliği dikkat çekmektedir. Neredeyse aynı gibi görünen bu iki serenderin, kullanıcısının kullanış biçiminden ayırt edilebilmektedir. Biri serenderin altını odunlarını yağıştan korumak için kullanırken diğeri altını bir oturma mekânına çevirerek değerlendirmiştir ve çardağını çiçeklerle süslemiştir. Bu sebeple Şekil 2.8' de ki serenderin işlevinin yön değiştirdiği düşünülebilmektedir.

4.1. Serender Yapılarının Sosyal Yaşantıdaki Yeri

Geçmişte, insanların günlük yaşamlarında serenderi kullanış biçimleri, yaşantıları ile bütünleşmiştir. Serenderin zemin katında ki 'boşluk' birçok aktiviteye elverişli, 'dönüşen bir mekân haline gelmektedir. Köyde kalabalık ile yapılan imece işlerinde kadınların bir araya geldiği ve birbirlerine karşılama türkü attıkları bir mekân olarak kullanırken, yemek yeme mekânı, dinlenme mekânı, çocuklara oyun mekânı, çamaşır asma yeri olarak da kullanılan mekân kışın ise odunları veya başka yağmurdan korunması gerekenlerin depolandığı yer haline dönüşmektedir. Mısırın kurutulması ve ambar yani serenderlerde saklanması ile ilgili aşağıdaki atma türkü kayıtlara geçmiştir.

Suda pişmiş misiri *Gitmişsin Almanya'ya*
Tuzlayıp yiyeceksin *Almışsın bir araba*
Misirin türküsünü *Eski ahbaplarına*
Benden dinleyeksin *Demeyisin merhaba*

Misiri kuruttun mi? *Misiri kuruttun mi?*
Anbarda durutdun mi? *Anbarda durutdun mi?*
Nene çarık giyerdi *Nene çarık giyerdi*
Bunları unuttun mi? *Bunları unuttun mi?* (Özsoy, 2004)

İnsanların göç nedeniyle büyük şehirlere yerleşmiş olmaları, kendi memleketlerine duydukları aidiyetlerini de beraberinde getirmektedir. Bunu büyük şehirlerde kurulmuş olan çeşitli il derneklerinden de anlamak mümkündür veya nerelisin sorusuna babanın memleketinin söylenmesi ve benimsenmesi durumundan da anlaşılabilmektedir.

İnsanların kendisini ifade ettiği ve sembolize ettiği yer olarak konut, kullanıcılarının sosyal kimliğini ifade etmesinde önemli yer tutmaktadır. (Ilgın & Hacıhasanoğlu, 2006) Bu bağlamdan bakıldığında, serenderini konutla bir bütün olarak benimseyen karadeniz insanı, serendere karşı aidiyet duygusu hissetmektedir.

"*Nedeni pek de bilmeden insanoğlu kendini yansıtmak için, kendine yakın bulduğu el ile tutulur gözle görülür olan simgelere yönelir."* (Gür, 2000) "Serender" günümüzde isim olarak birçok mekânda kullanılmaktadır. İnternet ortamında "serender" yazıp aratıldığında karşımıza, serender evleri, serender kahvaltı evi, serender kafe, serender ahşap masif panel, serender market, serender park gibi birçok mekân önerisi çıkmaktadır. Bunun sebebi olarak kendi memleketlerine ait olan bir öğeyi veya ismi büyükşehire taşımak veya duyulmamış, merak uyandıran bir isim olması sebebiyle kullanmaktır. İstanbul, Ankara gibi şehirlerde bir başka kullanım ise Karadeniz yemekleri konseptinde olan restoranların bahçesinde serender bulundurması da, form olarak serenderin dikkat çekici bir öğe olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Bir nevi serendere yüklenen anlam bazen biçim bazen de işaret diline dönüşerek, göç edilen çevrede insanların kendi egemenlik alanını oluşturma çabasına dönüşmektedir.

Günümüzde yapılan bu tür muameleler ile serendere verilen önem vurgulanmak istense de, yapılan göçler sonrasında köylerde bulunan eski serenderlerin internet ortamında satışa sunulduğu da görülmektedir. Serenderlerin para karşılığında satılması, kültürümüze ait değerlerin yerinden koparılması, ait olmadıkları yerlere götürülmesine sebep olmaktadır. İnternette "serender turizm" olarak arama yapıldığında ise, serendere birçok işlev verilerek eski yapım teknikleri kullanılarak yeniden üretimi yapılıp satıldığı görülmektedir. Bu işlevler arasında, çadır kent, termal tatil köyü, gençlik kampı gibi ne olarak kullanmak isterseniz ona göre düzenlemeler yer almaktadır.

Sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle, köylerin kentlere daha kolay ulaşabilmesi sağlanarak gıda maddelerine ulaşmak oldukça kolaylaşmaktadır. Bu da serenderlerin görevlerini tamamladıklarının bir göstergesidir ve yeni serenderlere ihtiyaç duyulmamaktadır. (Eruzun, 1977:139)



Şekil 4.9. Maçka Coşandere'de bir restoran'da bulunan serenderler (URL-1)



Şekil 4.10. Maçka Coşandere'de ki serenderler (URL-2)



Şekil 4.11. İstanbul, Beylikdüzün'de restoran bahçesinde bulunan serender (URL-3)



Şekil 4.12. İstanbul, Beylikdüzü ilçesinde bir serender (URL-4)

Yukarıdaki fotoğraflarda görülen serenderlerin biri Maçka'da bulunan bir restoranın bahçesinde, diğeri ise İstanbul'da bulunan bir restoranın bahçesinde yer almaktadır. Maçka'da bulunan serendere bakıldığında işlevi değiştirilmiş olsa da en azından kendine ait olan bölgede yeşilliklerin arasında bulunmaktadır. İstanbul'da yer alan serendere bakıldığında ise, yüksek katlı cam bir binanın önünde biraz yeşil ile birlikte, ait olmadığı bir bölgede yer almaktadır.



Şekil 4.13. Artvin'de oluşturulan "serender evler marina tatil köyü (URL-5)

Artvin'de bulunan ve Belediye başkanının hayali doğrultusunda gerçekleştiği söylenen 'Serender Evler Marina Tatil Köyü' yapılış amacı olarak Artvin'in doğal değerlerinin ön plana çıkarılacağı ve eko turizmde lider olacağı doğrultusundadır. Göl kenarında bulunan bu yerleşime bakıldığında serenderlerin doğal yerleşim biçiminden oldukça uzak olduğu görülmektedir. Doğu Karadeniz bölgesinin yerleşim biçimi olan dağınık yerleşmeden uzak, birbirlerine oldukça yakın konumlanan konaklama mekânları serenderin anlamına oldukça aykırı düşmektedir. Yeşili ile bildiğimiz bölgede, yapılan konaklama birimleri arasında hiç yeşil kullanılmaması da dikkat çekmektedir.



Şekil 4.14. İnternet üzerinden satışa çıkarılan serender, Rize (URL-6)

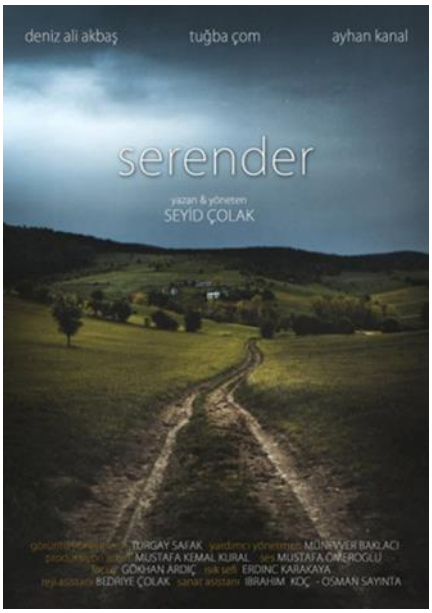


Şekil 4.15. İnternet üzerinden satışa sunulan serender, Rize (URL-7)



Şekil 4.16. İnternet üzerinden satılığa çıkarılan serender, Rize (URL-8)

Yukarıdaki resimler internet ortamında satılığa çıkarılan serenderlerdir. Artık kullanılmayan ve hiçbir koruması olmayan serender, aileler için gerekli olmadığından satılığa çıkmaktadır. Sökülüp taşınabilir olması, başka yere kolaylıkla götürülebilmesini sağlamaktadır. Satın alan kişilerin yukarıda belirtilen örnekler gibi ya bir restoran bahçesine veya evlerinin bahçesine bir süs öğesi, oturma mekânı, çardak gibi işlevler için aldıkları düşünülmektedir.



Şekil 4.17. "Serender" kısa filminin kapak resmi (URL-9)

2014 yılında yayınlanan 'Serender' kısa filminde sadece isimden yararlanılmayıp, filmin içerisinde de serender yapısı kullanılmaktadır. Bir çocuğun, aile içerisinde ki şiddete tanık olması ve güvendiği iki şeyinin olduğu anlatılmaktadır.

Güvendiği şeyler ise biri annesi diğeri ise serenderidir. Burada serenderin içine saklanıp, serenderin hava pencerelerinden dışarıda oynayan arkadaşlarını izleyen bir çocuk yer almaktadır. Filmden anlayacağımız bir başka şeyde ölçek meselesidir. Çocuklar genellikle depo olarak kullanılan bodrum katlara inmekten korkarken, serenderi kendine yer edinip benimsemesi, insana ne kadar uyumlu ve yardımcı bir yapı olduğu da anlaşılabilmektedir.



Şekil 4.18. Trabzon Ataparkta bulunan serender (URL-10)



Şekil 4.19. Ataparkta bulunan serenderin altında yaşayan göçmenler (URL-10)

İran'dan Türkiye'ye gelen mülteciler, Trabzon Ataparkta bulunan serenderin altına sığındılar. Mülteciler için az da olsa çevresel etkenlerden korunmak, serenderi geçici bir barınak haline dönüştürmüştür.



Şekil 4.20. Serenderin farklı bir yapıya dönüştürülmesi (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Kullanıcıları tarafından artık işlevini kaybetmiş serenderin, fiziksel özelliklerini değiştirerek yeni bir işlev verildiği görülmektedir. Koruma altına alınmaması sebebi ile, serenderlerin bu ve benzeri müdahelelere uğradığı tespit edilmektedir.

4.2. Serender'in İşlevsel Özellikleri

Serender; serin, havadar yer anlamına gelmektedir. Fındık, mısır gibi ürünlerin saklandığı çeşitli haşerelerden korunduğu ambardır. Çeşitli yörelerde ismi değişmekte olup, nayla, paska, bagen, ayvan, serender isimleri kullanılmaktadır. Serender en yaygın kullanılan isimdir.

Fonksiyon yönünden basit bir yapı türüdür. Plan, kesit, konstrüksiyon açısından sade yapıdadır. İlk bakışta birbirine benzeyen bu yapıların farkını ortaya koyan ve zenginleştiren, ustanın ahşap üzerinde ki kabiliyetinden kaynaklanmaktadır. Dış cephesine yapılan süslemeler ile dikkatleri üzerine çekmektedir. *"Seranderler, yapı tekniği ve barındırdığı maddeler açısından evlerden sonra anılması gereken en önemli yapılardır."* (Güngör, 1987:17)

Serenderin işlevlerinden biri de süt makinesi bulunmadığı dönemlerde yağ elde etmek için serin ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Evin içerisinde ateş yandığından dolayı serender yağ yapımı için daha elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Sürekli hava sirkülasyonu olan serenderler, peynirin kurtlanmadan saklanması açısından önem taşımaktadır. (Köktürk & Kukul, 2002:365)

Serenderlerin içi kadar dışıda kullanılmaktadır. Ev sahibinin ihtiyacına ve yaşam tarzına göre ek bir mekâna dönüşebilmektedir. Serenderlerin altının boş olduğu durumlarda, odun yığılarak veya oturma alanına dönüştürülerek çardak gibi kullanılmaktadır. Yazın yapılan imece usulü işlerde kadınların toplandığı, karşılıklı atma türküler söylendiği yer olurken, bazen çamaşır asılan yer, bazen de çocuklara oyun alanı olabilmektedir. Yaz aylarında nemin oluşturduğu rahatsız edici havadan kaçmak içinde serenderler yatak odası olarak kullanılmaktadır. Zemin katı oda haline dönüştürülen serenderler, misafirleri ağırlamak içinde kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak bazı serenderlerin altında su kuyusu bulunmaktadır. Sayılan bu özelliklere bakıldığında serenderlerin her yönüyle farklı işlevsel yapılar olduğu anlaşılmaktadır.

4.3. Serender'in Yapısal Özellikleri

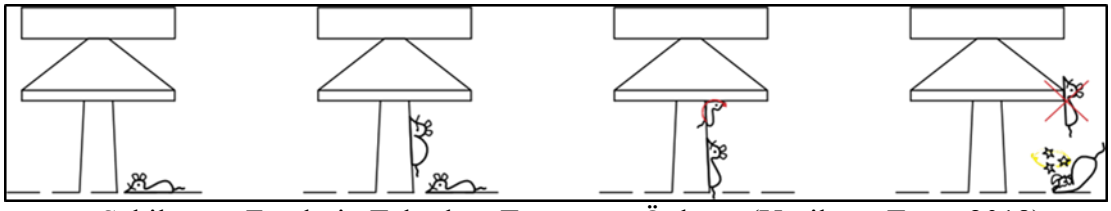
Kırsal bölgelerin ulaşım olanakları düşünüldüğünde, malzemeye erişimin kısıtlı olduğu bilinmektedir. Bu sebeple yerel malzeme olan ahşap kullanımı ilk sırada yerini almaktadır. Yapılarda dayanıklı ahşap türü olan kestane, ardıç, ceviz gibi ağaçlar tercih edilmektedir. Kestane en yaygın kullanılan ahşap türüdür. (Eruzun & Sözen, 1996:135)

Serenderler, eğimli olan arazide, zemini düzleştirilerek yapılmaktadır. Eğimin düzleştirilmeden yapıldığı yerlerde üçüncü bir kat ortaya çıkmaktadır. Bazı serenderlerin içerisinde asma bir kat daha bulunmaktadır.



Şekil 4.21. Serenderi Oluşturan Katmanlar (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Serenderler direkler üzerinde yukarı kaldırılır. Yukarı kaldırılmasının nedeni yağışlı bir bölge olduğu için yerin rutubetinden kurtararak havalandırmayı sağlamaktır. Yukarı kaldırmak için kullanılan direkler plan şemalarını da belirleyen bir husustur. Serender taş bir temel üzerine kurulmaktadır. Büyüklüğüne göre dört, altı, sekiz direk bir tabana oturtturulmaktadır. Köşe direkler bazı serenderler de payandalarla desteklenmektedir. Her direk başında taş veya sert ağaç malzemeleri kullanılarak yapılan tekerler yerleştirilmektedir. Bu tekerler yaklaşık 45-50 cm çapındadır. Teker ile farelerin tırmanmasını engelleyici bir profil oluşturulmaktadır.

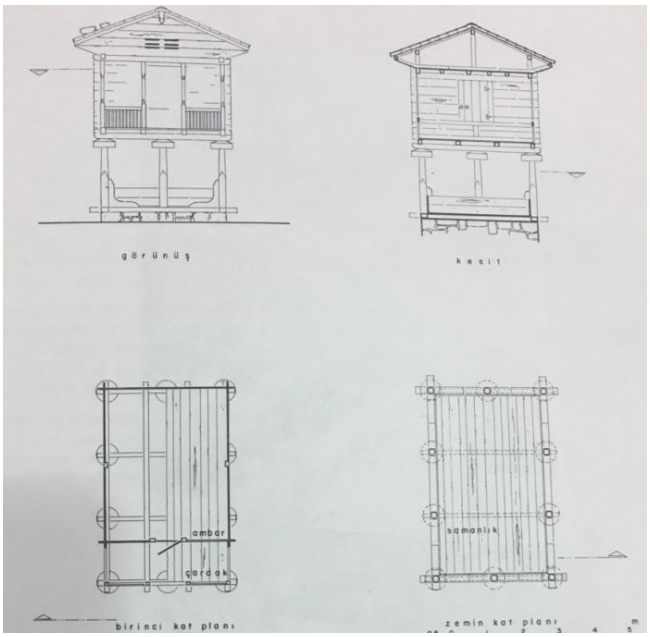


Şekil 4.22. Farelerin Tekerlere Tırmanma Öyküsü (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Bu direkler bağlanarak karkas sistemi kurulmaktadır. Serenderler de boğaz yöntemi denilen ahşapların birbirine oyularak geçirilmesi ile oluşturulan yüzeyler oluşturulmaktadır. Daha yeni olan serenderlerde ise çivi kullanılmaktadır. Geçme sistem olması sebebiyle sökülüp, taşınıp başka yerde tekrar kurulabilmektedir. Serenderlerin farklılıklarını oluşturan önünde veya çevresinde oluşturulan konsol çalışan çardak kısmıdır. Bazı serenderlerde çardak kullanılmazken, bazılarında kenarları kapalı veya her tarafı açık olan tiplere rastlanmaktadır. Döşeme yapılırken tahtalar aralıklı dizilerek oluşturulur. Bazı serenderler de ise sanatkârın ustalığını ortaya koyan komar[2] çalısı veya fındık dalları ile sepet örgü yapılmaktadır. Bu tek hücreli, geometrik düzenli yapıda, cephede kullanılan hava delikleri de yapıya estetik katmaktadır. Yerden kaldırılan serenderlerin, çıkış elemanları olan merdivenlerde ustalık gerektiren bir biçime dönüşmektedir. Kullanılan merdivenler, çıkılmak istenildiğinde aşağı doğru çekilerek yer ile bağlantısı kurulmaktadır. Bazı serenderlerde birkaç basamak taş malzemeden yapılmış merdiven yere sabitlenmektedir. Devamında merdivene bağlanmaktadır. Başka

[2] Komar çalısı: Trabzon ve Rize' de yetişen yaz , kış çiçek açan bir bitkidir. Çalı türündedir ve serttir. Bazı türleri zehirlidir.

bir yöntem ise seyyar merdiven ile çıkış sağlanmaktadır. Serender çatıları genellikle semer çatı veya dört omuzlu çatıdır.



Şekil 4.23. Konakönü, Araklı'da bir serenderin plan, kesit ve görünüşü (Özgüner, 1970:55)


Şekil 4.24. Konakönü, Araklı'da bir serenderin ev ile ilişkisi (Özgüner, 1970:58)

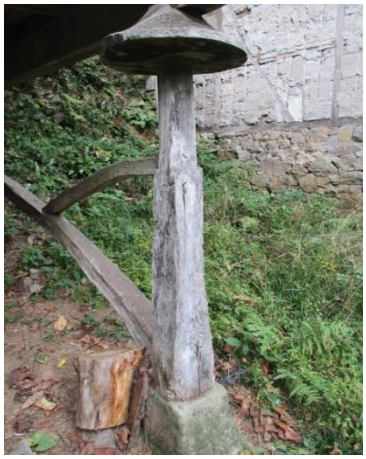
Ev ile serenderin birbirine olan yakınlığı görülmektedir. Serender evin önünde bulunan boşluğu sınırlandırarak, bir nevi avlu oluşturmaktadır.

Serenderin yapı elemanları şu başlıklar altında incelenebilmektedir:

- Temeller
- Yüzeyler (Duvarlar)
- Döşemeler
- Tekerler
- Direkler
- Payandalar(Çalman)
- Havalandırma Penceresi
- Merdivenler
- Çatılar

- **Temeller**

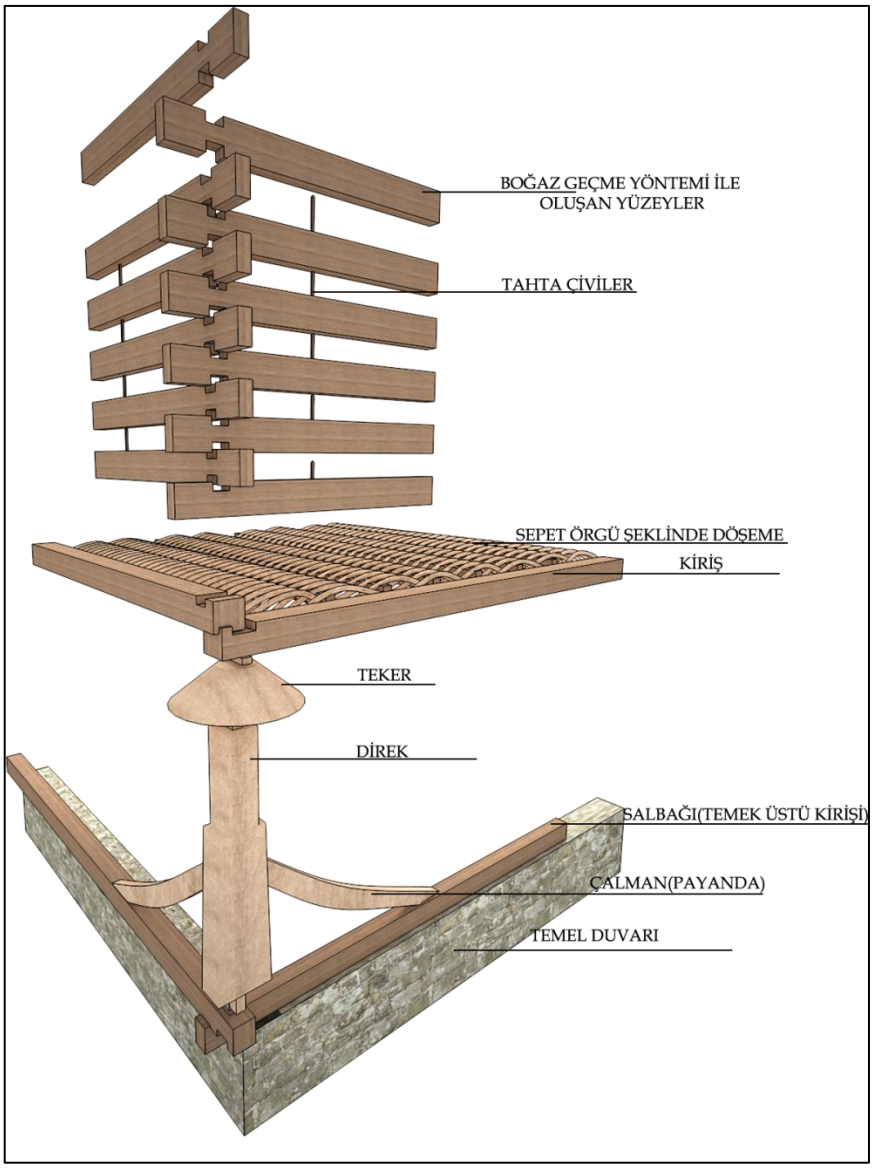
Serenderler yapılırken düz bir alanda kurulmaktadır. Temeller mütemadi veya münferit olarak yapılmaktadır. Mütemadi temel üzerinde ahşap kiriş, kirişe saplanan direkler yer almaktadır. Münferit temelde ise her direğin altında ayrı taş temel yer almaktadır.



Şekil 4.25. Münferit temelin açığa çıktığı alanlardaki görünümü (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.26. Mütemadi temelin görünümü (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.27. Serenderi oluşturan ana elemanlar (Yeşilyurt Tunç, 2018)

- **Yüzeyler (Duvarlar)**

Serenderi oluşturan yüzeyler ahşapların oyularak birbirine geçirilmesi ile üst üste yığılarak oluşturulmaktadır. Bu geçme sistemine boğaz yöntemi de denilmektedir. Birbirine geçen ahşaplar dışarıya doğru 10-20 cm kadar uzamaktadır. Bu çıkıntıların arasında ahşap birleştiriciler bulunmaktadır.

- **Döşemeler**

Döşemeler serenderlerin işlevselliğinde önemli yer tutmaktadır. Mısırları havalandırarak dövülürken oldukça fayda sağlamaktadır. Döşemeler yapılırken komar çalısı veya fındık dalları ile sepet örgü oluşturulmaktadır. Bu sepet örgü şekline Trabzon çevresinde cacel ismi verilmektedir. Günlük hayatta derede balık tutmak için de kullanılabilmektedir. Sepet örgü yapılmayan serenderler de ise tahtalar yan yana aralıklı dizilerek boşluklu bir döşeme meydana getirilmektedir. Mısırların saklandığı serenderlerde mısırların hepsi aynı anda öğütülmez bu sebeple gerekli oldukça, mısırlar tanelerine serenderlerde dövülerek ayrılmaktadır. Daha sonra el değirmeninde veya köy değirmenlerinde un haline getirilmektedir.



Şekil 4.28. Komar çalısı ile yapılmış bir döşeme (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Tekerler**

Serender yapılarına uzaktan bakıldığında ilk dikkat çeken elemanlardan birisi olan tekerler, serenderi anlamlı kılan, düşünülerek tasarlanmış bir yapı elemanıdır. Teker elemanları bazı bölgelerde ahşap iken bazı bölgelerde kolay işlenen taşlar ile yapılmaktadır. Tekerin serender de anlam bulduğu nokta ise farelerin ve çeşitli haşerelerin yapıya çıkmasını engellemesidir. Teker boyutları yaklaşık yarıçapı 50-60 cm'den başlar yukarı doğru daralarak devam etmektedir. Şekilsel olarak farklı kesitlerde oluşturulabilmektedir. Ahşap malzemede genellikle konik bir biçimde oluşurken, taş malzemede konik giderken yay şeklinde tamamlanmaktadır. Bazı tekerler ise mantar

şeklini anımsatırken bazen de dairesel biçimlerde olabilmektedir. Şekilsel olarak farklılıklar aşağıdaki örnekler ile incelenebilmektedir.



Şekil 4.29. Taş serender tekeri (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Tekerlerin bir görevi de direkler ve kirişler arasında, yük dağılımını paylaştırmaya yardımcı olmaktır. Teker kullanılmaması durumunda kiriş ve direkler arasındaki bağlantı zayıf olacak ve uzun süre dayanması söz konusu olmayacaktır. Tekerler, ortasındaki boşluktan direğe geçirilerek, kirişe saplanmaktadır. Tekerlerin yüksekliği 25 cm' e kadar çıkmaktadır.



Şekil 4.30. Dairesel serender tekeri, Of- Fındıkoba (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.31. Taş serender tekeri ve betona çevrilen direkler (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.32. Konik serender tekeri, Yomra-Özdil (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Direkler**

Serender yapılarını yerden yüksekte tutmak için direkler kullanılmaktadır. Bu direkler dayanıklı ahşap malzemeden yapılmaktadır. Tadilat yapılan bazı serenderlerde direkler ahşap malzemeden beton malzemeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Bazı direklerin dairesel kesitte yapıldığı görülmektedir. Direkler üzerinde süslemeye nadirde olsa rastlanmaktadır. Direkler arası payandalar ile desteklenmektedir. Bu payandalara çalman da denilmektedir.



Şekil 4.33. Direkler ve Çalmanlar (Payandalar), (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.34. Dairesel Formda Direkler, Of-Fındıkoba (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Payandalar (Çalman)**

Payandalar diğer adıyla Çalman öğeleri direkler arasındaki stabilizeyi sağlamak için kullanılmaktadır. Çalmanlar bazen iki direk arasında çapraz şeklinde konumlanırken bazen de direkten doğrudan yaklaşık 45 derecelik açı ile temele saplanmaktadır.



Şekil 4.35. Çalmanların çapraz duruşu (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.36.Çalmanların tek yönlü duruşu (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Havalandırma Penceresi**

Havalandırma penceresi, serender yapılarında havalanmayı sağlamaktadır. Havalanma sağlanırken ortamda nem oluşması da önlenmiş olmaktadır. Genelde yüksekte açılan boşluklar, yükselen havayı dışarı atmaktadır. Sürekli bir sirkülasyonun sağlanması, saklanan yiyeceklerin bozulmasını önlemektedir. Hava boşluğu tipleri her serenderde farklılık gösterebilmektedir.



Şekil 4.37. Çeşitli hava pencere örnekleri (Yeşilyurt Tunç, 2017)

Hava pencerelerinin cephede ki düzenlemesi belirli bir oranla sabit tutulmamaktadır. Bazen cephenin yarısını kaplarken bazen üçte birini, altılda birini bazen ise daha küçük oranı kapsamaktadır.



Şekil 4.38. Hava pencerelerinin cephedeki oranını gösteren örnekler (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Merdivenler**

Serender yapılarında, yerden yüksekte kurulan odaya çıkmak için fakat çıkarken arkadan çeşitli haşerelerin çıkışını engellemek adına bir çözüm geliştirilmektedir. Yapılarda bulunan merdivenin yere değmesi engellenerek tasarlanmaktadır. Yerde sabit bir taş veya iki basamaklı bir sabit merdiven bulunmaktadır. Asıl merdiven ise serenderin yan tarafına eklemlenerek veya ağırlıklı merdiven olarak tasarlanmaktadır. Yapıya çıkılmak istendiğinde aşağı çekilerek yer ile bağlantısı kurulmaktadır. Daha sonra hemen yer ile bağlantısı kesilmektedir. Bazı serenderler de ise seyyar merdiven kullanılmaktadır.



Şekil 4.39. Merdivenin Yerden Kesilmiş Hali (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.40. Merdivenin Yer İle Kurulan İlişkisi (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.41. Merdivenin serendere eklemlenmesi (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.42. Seyyar Merdiven (Yeşilyurt Tunç, 2017)

- **Çatılar**

Serender yapılarının çatıları kendi içinde farklılık göstermektedir. Bazı çatılarda saçak kenarları yukarıya doğru %25'lik bir eğimle kaldırılmaktadır. Bunun sebebi yapıya gelen rüzgârı yumuşak bir şekilde atlatmaktır. Yapılan bu uygulama ile serenderlere farklı bir görünüm kazandırmaktadır. Çatıdaki eğimli ahşap parçayı oluştururken, hazır eğik yetişen ağaçlar kullanılır veya ağaç yaş iken bir iple bağlanarak eğik şekilde büyümesi sağlanmaktadır.

Çatıda kullanılan bu eğik ahşap parçalarına kudalis denmektedir. (Yılmaz, 2007). Bazı tip serender çatılarında köşe birleşimleri daireseldir. Diğer çatılar ise kırma ve beşik çatı şeklindedir. Çatı saçakları geniş tutulmaktadır.



Şekil 4.43. Çatıda kullanılan 25°'lik ahşaplar (Yeşilyurt Tunç, 2017)



Şekil 4.44. Serender Saçak Dönüşü (Yeşilyurt Tunç, 2017)

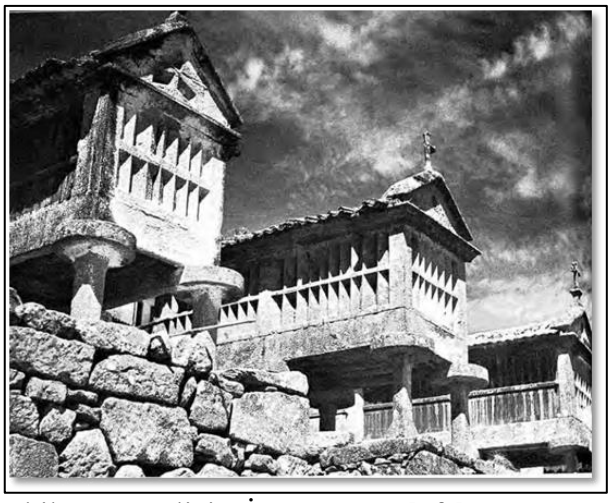
4.4. Yurtdışı “Serender” Örnekleri

Geleneksel konutlar oluşturulurken, ait oldukları bölgenin iklimsel özellikleri ve coğrafi özelliklerinin oluşturduğu fiziksel çevre koşulları, farklı konut tiplerinin ortaya çıkmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu durum farklı coğrafyalarda, aynı iklimsel ve topoğrafik özelliklere sahip bölgelerde “kültür” etkeniyle farklılık oluşturmaktadır. Kullanılan malzeme aynı olmasına rağmen ortaya biçimsel farklılıkta yapılar çıkmaktadır. Aynı yörede bulunan yapılarda ise bazen malzeme taşıma güçlüğünden kaynaklı, yörenin elverdiği farklı malzemeler ile karşılaşmak mümkündür. Dünya’da farklı coğrafya ve iklime sahip yerlerde aynı yöntemle yapılan benzer yapılar görmek mümkündür. Buna örnek olarak konumuz olan “serender” yapısını İspanya, İtalya, İsviçre, Norveç, Gürcistan, Slovenya gibi ülkelerde görmek mümkündür.

Geçmişte göç halinde olan insanların alışa geldiği düzeni başka yerlere taşıması sonucu bu durumun meydana gelmiş olması düşünülebilir. (Sümerkan, 1990)

Ülkemizde bulunan serender yapıları ile yurt dışında bulunan ambar yapılarının ortak noktası teker ve direklerin kullanılmasıdır. Kullanılan bu elemanlar ile ilk bakışta benzerlik ön plana çıkmaktadır.

İspanya’da bulunan Galiçya tahıl ambarları dar ve uzun yapıda yapılmaktadır. Uzunlukları 20 metreye kadar olabilmektedir. Çoğunlukla şekilleri dikdörtgendir fakat kare veya dairesel formlara da rastlanabilmektedir. Kullanılan malzemeler gövdede granit, duvar yüzeylerinde taş veya ahşaptır. Çatı da ise çoğunlukla kiremit kullanılmaktadır. İspanya ve Avusturya’da bulunan tahıl ambarları, kırsal nüfusun azalmasıyla birlikte kullanım dışı kalmaktadır. Bu yapılara önem veren İspanyol devleti 1973 yılında eski tahıl ambarlarını koruma altına aldığını onaylamıştır. 1768 yılında yapılmış olan Carnota ambarları tarihi sanatsal anıt olarak kabul görmektedir. Sayıları giderek azalan tahıl ambarlarının 30 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.(URL-11)



Şekil 4.45. Galicia, İspanya (Rudofsky, 1964:90)

İber Yarımadası'nın kuzeybatısında bulunan Galiçya'nın İspanyol köyünde granit taşlar bulunmaktadır. Bu bölgede dairesel taş kulübeler dağlık bölgelerde halen bulunabilmektedir. Fakat bölgede dikkat çeken horreolar yani mısır ambarladır. Bu yapılar, şapeli andıran sonsuzluk için inşa edilmiş olarak göze çarpmaktadır. Granit levhalar bir araya getirildiğinde, haşerelere karşı dayanıklı, havadar bir mekân haline dönüşmektedir. (Rudofsky, 1964)



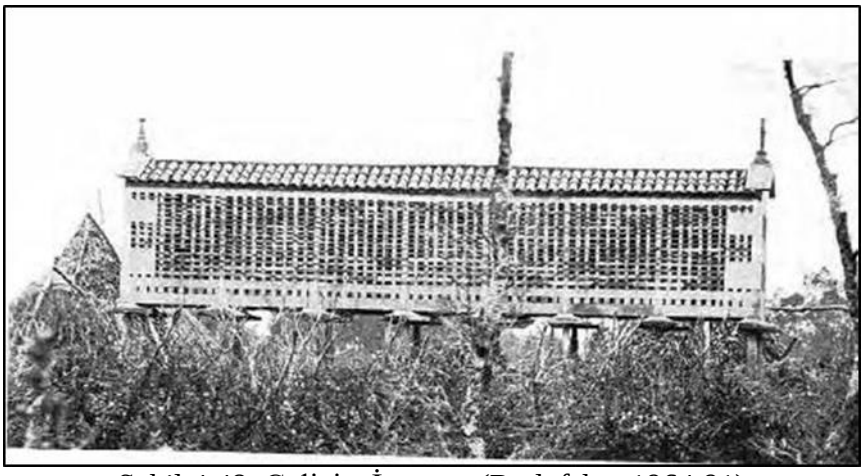
Şekil 4.46. Batı Alpler, İtalya (Sümerkan, 1990)



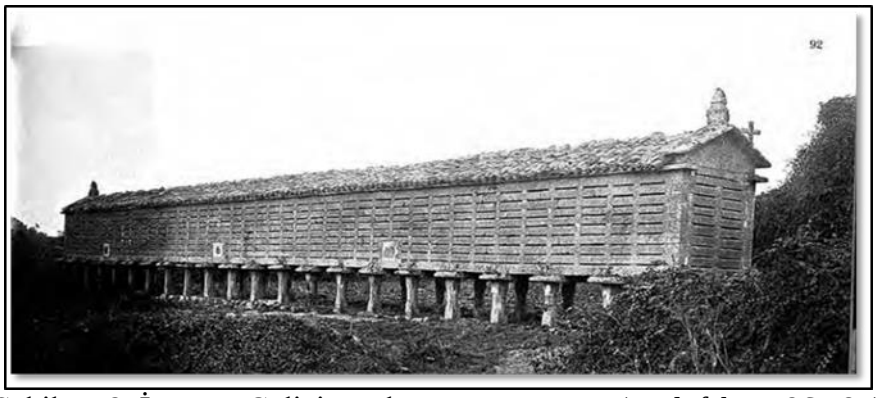
Şekil 4.47. Galicia, İspanya (Judanec, 2012:91)

İnsanların ilk barınaklarını genellikle ahşap malzeme ile yaptığı görülmektedir. Bunun nedeni ahşap malzemesinin kolay aletler ile şekillenebilmesinden kaynaklanmaktadır. Taş malzemesi özel olduğundan tanrılar, krallar ve ölüler için kullanılmakta idi. Daha güçlü aletlerin ortaya çıkması ile taşın işlenebilmesi mümkün hale gelmiş ve yapılarda kullanılmaya başlanmıştır. İlk bakıldığında, İspanya, Portekiz, Slovenya'da ki ambarların ortak noktaları ahşap gibi gözükmektedir. İnsanın ihtiyacına göre oluşan fakat başka etkenlerinde rol oynadığı, yapının ayakta durabilmesini sağlayan doğal etkenler ve yapıda kullanılan zanaatkârın yetenekleri her koşulu bir arada tutan etkenlerdir. Portekiz'de bulunan espiguerios, İspanya'da ki horreo, Slovenya'da korunzjak, Türkiye'de ki serender yapıları aslında aynı yapılardır. Fakat farklı yapım teknikleri ve malzemeler ile oluşturulmaktadırlar. Coğrafi konumları çok farklı olsa da bu yapılar arasında benzerlikler söz konusudur. Söz konusu olan ahşap veya taş malzemeden yapılan bu yapıların ortaya çıkmasındaki ihtiyaçlardan bir tanesi de "yem"dir. Hayvanlar için temel besin kaynağı olan en basit yem mısırdır. Yetiştirilmesi ve depolaması kolay olan mısırın kurutma ve kemirgenlerden korunması bir alan ihtiyacı oluşturmaktadır. Bu sebeple mısır boyutu dikkate alınarak depolama yapıları yapılmaktadır. Aynı zamanda kemirgenlerden uzak tutmak için de yapıda boşluk bırakılması önemlidir. Bölgede bulunan hayvanlara göre Slovenya'da 40 cm,

Portekiz ve İspanya'da fare ve yılanların girmemeleri için, uygun boyutlarda boşluk bırakılmaktadır. (Judanec, 2012)



Şekil 4.48. Galicia, İspanya (Rudofsky, 1964:91)

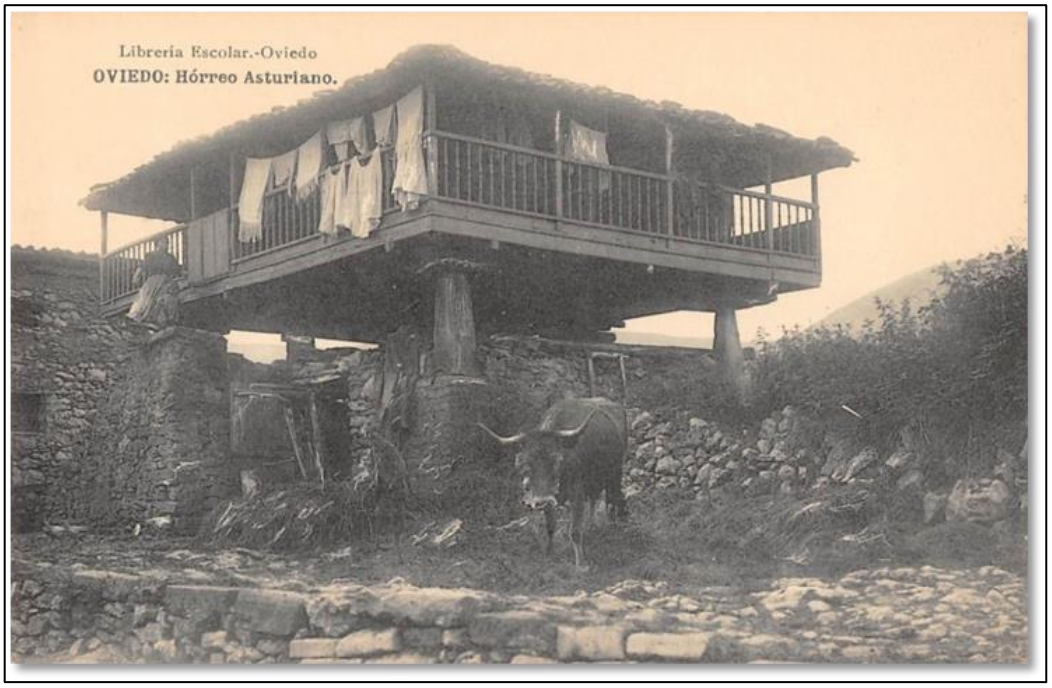


Şekil 4.49. İspanya Galicia ambarı, yan görünüş (Rudofsky, 1964:91)



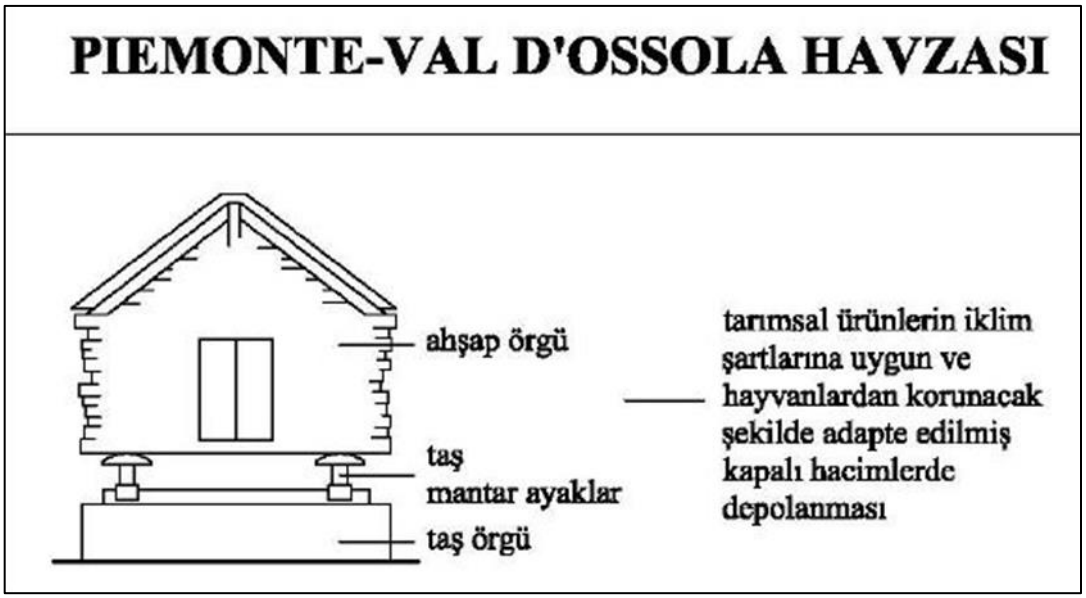
Şekil 4.50. İspanya Galicia, Harreo de Carnota, 2017 yılındaki hali (URL-12)

İspanya'da bulunan ambarlarda ilk bakışta dikkat çeken bir unsur yapının çatısında bulunan haç sembolünün yer almasıdır. Bu durum içinde saklanan tohum veya gıdaların ne derece değerli olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir. Ülkemizde yerde görülen bir ekmek parçası veya bir mısır tanesi hürmetle yerden kaldırılmaktadır. Bu davranış ile gıdaya verilen değer anlaşılmaktadır fakat serender yapılarında dini bir sembol kullanılmamaktadır.



Şekil 4.51. Ovideo, Spain (URL-13)

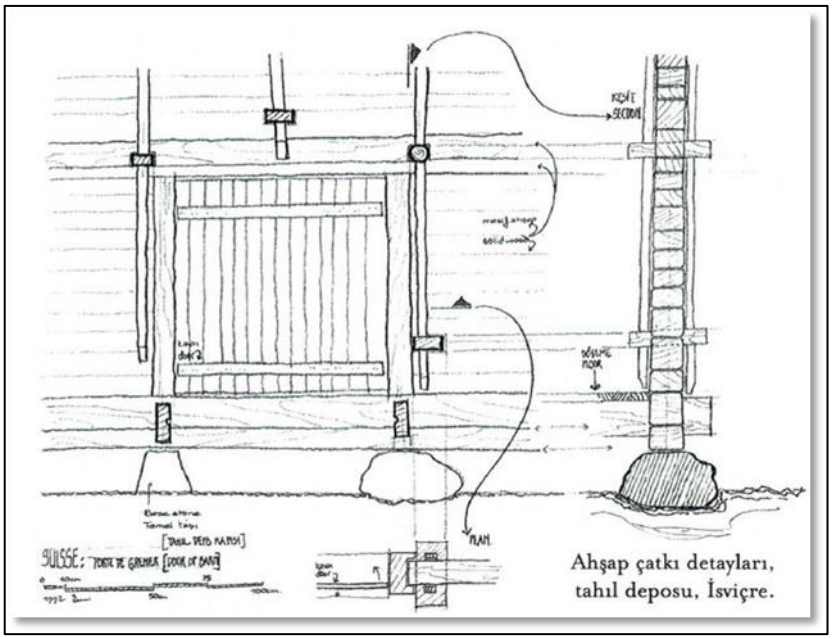
Şekil 2.50 'de görülen serenderin, çardak kısmının yapının dört tarafında da yer aldığı görülmektedir. Çardakta mısır yerine asılı olan çamaşırlar görülmektedir. Çardağında içi kadar çok işlevli olduğu anlaşılmaktadır. Aile serenderi sadece bir depo olarak değil evin yaşantısıyla iç içe geçmiş bir yapı olarak kullanmaktadır. Alt katına baktığımızda ahır olabileceği düşünülen bir bölüm yer almaktadır. Ahır ile üst katın arasında boşluk bırakılması serenderin işlevini kaybetmemesine yöneliktir. Bu şekilde altı dolu olsa dahi haşerelerin yukarıya tırmanması engellenmektedir.



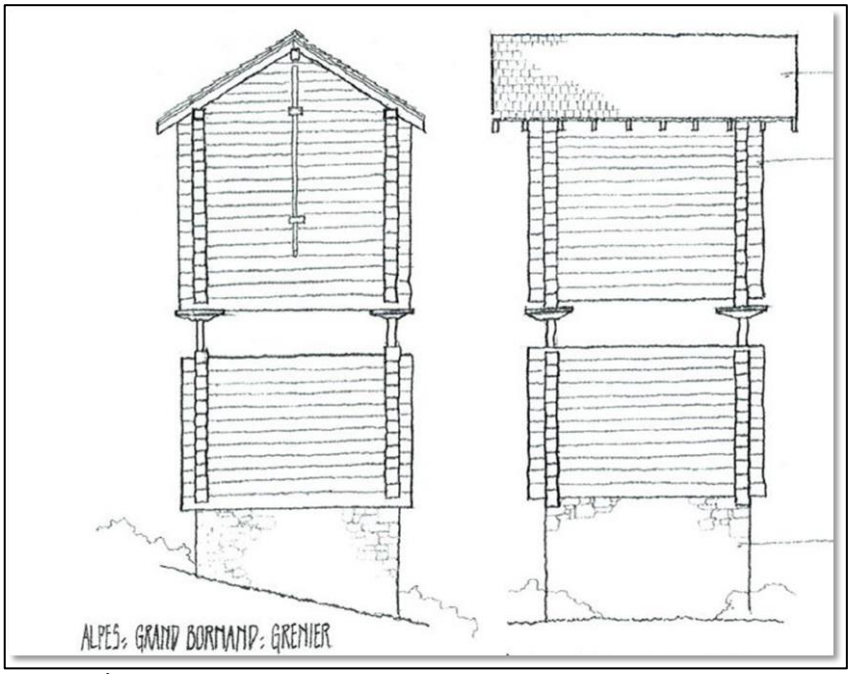
Şekil 4.52. İtalya, Piemonte- Val D'Ossola Havzası'nda Bir Ambar (Çal, 2012:98)

Piemonte- Val D'Ossola Havzası ve Doğu Karadeniz bölgesinin özellikleri ve iklimsel açıdan birbirine benzemektedir. Eğimin çok olduğu bölgede evler üç veya dört kattan oluşmaktadır. En alt kat Doğu Karadeniz'de olduğu gibi ahır veya depo olarak kullanılmaktadır. Ailenin yaşadığı mekân orta kattır. Üst katta ise hayvan gıdalarının saklandığı, Doğu Karadeniz'deki "merek" (otluk, samanlık) yer almaktadır. Yaşam katı olarak orta katın seçilmesi iklimsel nedenlerden dolayı, soğuktan korumayı sağlamaktadır. Yapılarda güneye dönük kurutma terası yer almaktadır. Walser[3] mimarisinde dikkat çeken bir diğer yapı ise tarımsal ürünlerin, iklimsel şartlara uygun hayvanlardan muhafaza edilecek şekilde saklandığı bölgeyle uyumlu kapalı mekânlardır. (Çal, 2012) İnsan ihtiyaçları sonucunda çıkan, çevresel şartlara uyum sağlayan bu yapı, Doğu Karadeniz'in "Serender"leri ile benzer form ve işleve sahiptir.

[3] Walser, M.S 9.yy'da İsviçre Alplerinden, İtalya Alplerine göçen Germen topluğunun, bir grubuna verilen isimdir.

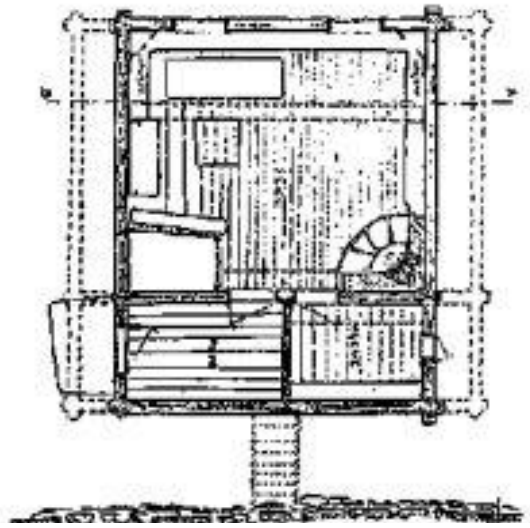


Şekil 4.53. İsviçre Alpleri'nde Tahıl Deposu (Serender) (Erkan, 1999:19)

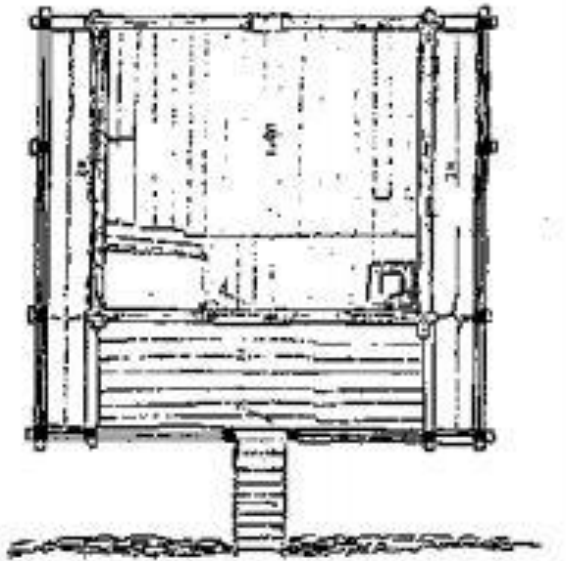


Şekil 4.54. İsviçre Alpleri'nde Tahıl Deposu (Serender) (Erkan, 1999:19)

Şekil 2.53'de bulunan İsviçre Alpleri'nde ki tahıl deposuna bakıldığında ülkemizdeki serenderler ile farklı olarak tekerlerin ters kullanıldığı görülmektedir. Bir başka fark ise iki kat arasında bırakılan boşluk tur. Boşluğun üst katta tercih edilmesi alt katların başka bir fonksiyona ait olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.



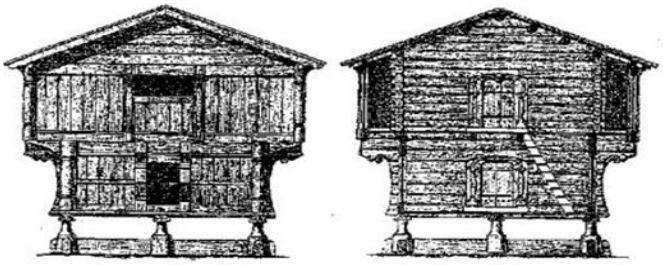
Şekil 4.55. Rui'den taşınmış Loft planı Norveç (Karpuz, 1999:77)



Şekil 4.56. Rui'den taşınmış Loft planı 2 Norveç (Karpuz, 1999:77)

Haşim Karpuz, Norveç'te bulunan 'loft' ile serenderi benzetmektedir. Norveç Oslo'da bulunan Norwegian Folkmuseum açık hava müzesinde, binden fazla ev ve yüzden fazla loft koruma altındadır. Loft serender gibi direkler üzerinde ahşap malzeme ile yapılmış ve yiyeceklerin depolandığı yapıdır. Eski örnekleri 13.yy'a dayanmaktadır, en güzel örnekleri 16-18.yy arasında yapılanlardır. Loftların bir başka kullanım şekli ise yaz aylarında kız çocuklarının vakit geçirdiği bir mekân haline gelmektedir. Genellikle iki katlı olan loft yapılarının ilk katı yiyecek depolamak için kullanılır ve bazen yaz aylarında bir köşesine yatak konularak kullanılmaktadır. İkinci kat ise kız çocuklarına

ayrılmış bir bölüm olarak kullanılmaktadır. Norveç geleneği olarak, yaz aylarında kız çocukları bu mekânda kalır ve arkadaşları ile burada eğlenilmekteydi. Kız çocuklarının değerli eşyaları da burada saklanmakta olduğu belirtilmektedir. Cephe süslemesi olarak serender ve loft yapıları benzerlik göstermektedir. Ülkemizde bulunan serenderlerden farklı olarak loft yapılarının zemin katında, bir köşede ocak diğer köşede yemek masası ve yatak yeri bulunmasıdır. (Karpuz, 1999:77-79)Yatma mekânı olarak kullanma işlevi Doğu Karadeniz'de bazı bölgelerde ki serenderlerin zemin katı kullanılmaktadır.



Şekil 4.57. Loft yapısının görünüşleri (Karpuz, 1999:77)



Şekil 4.58. Rui'den Drammen Müzesine getirilmiş olan Loft (Karpuz, 1999:77)

Wallis kantonunda, Glis köyünde eski evlere ve Şekil 2.59'daki ambar yapısına rastlanmaktadır. Birkaç sokaktan oluşan, saklı bir bölgede kalmış bu köyde, eski evlerden bazılarında yaşayanlar olduğu aktarılmaktadır. Ambar yapılarında örnek olarak yukarıdaki fotoğrafta bulunan ambarın kaldığı tespit edilmiştir. Kalan ambarın da kullanılmadığı düşünülmektedir.



Şekil 4.59. İsviçre, Glis köyünde bulunan ambar yapısı ve teker detayı (Öztürkmen, 2018)

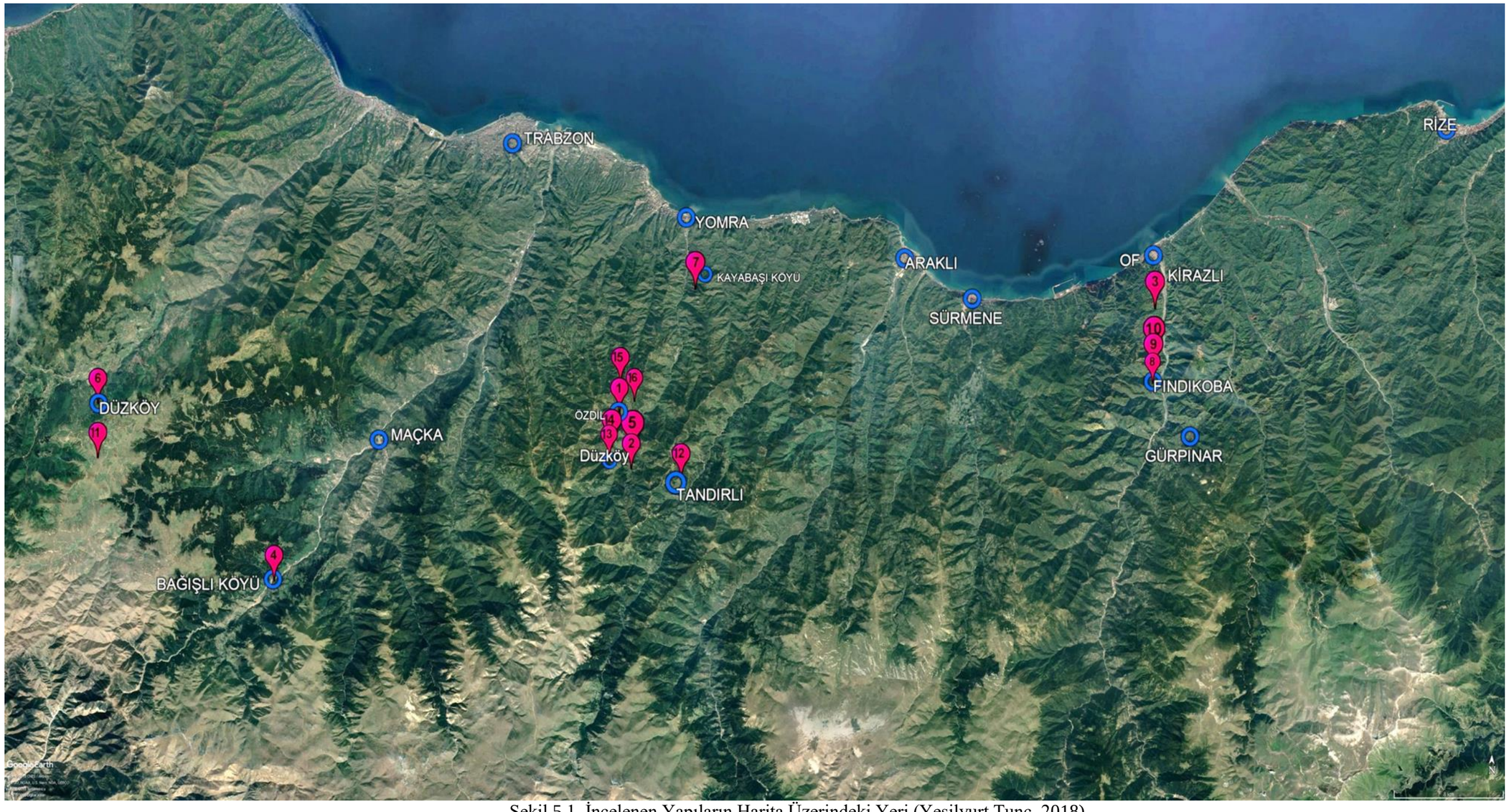
Glis köyündeki ambar yapısına bakıldığında, ülkemizde bulunan serenderler ile arasındaki en büyük farklılık yerden olan yüksekliğidir. Yerden yaklaşık 30 cm yükseğe kaldırılıp yine ülkemizdeki serenderler ile benzerlik gösteren tekerler kullanıldığı görülmektedir.



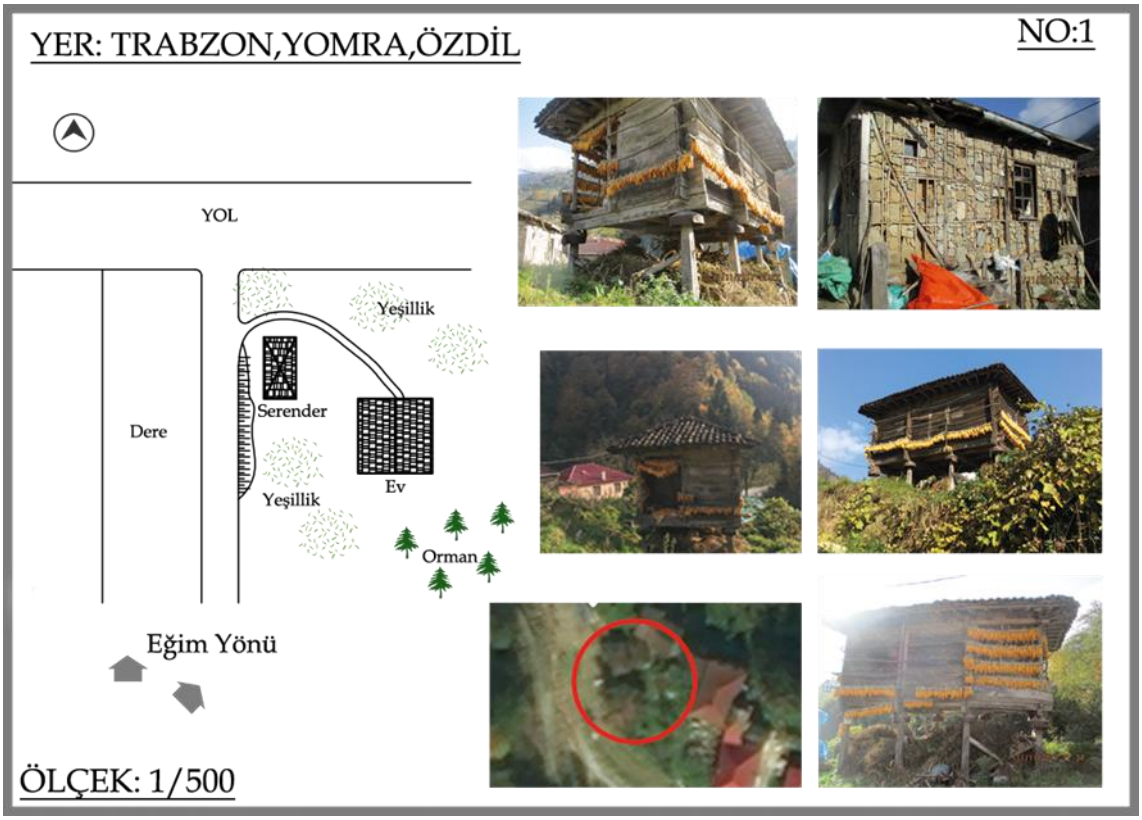
Şekil 4.60. İsviçre, Glis köyündeki geleneksel evler (Öztürkmen, 2018)

BÖLÜM 5. TRABZON'DA İNCELENEN SERENDER YAPILARININ ÖZELLİKLERİ, POTANSİYELLERİ ve YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMELERİ ÜZERİNE ÖNERİLER

İnceleme yapılan ilçeler Yomra'nın doğusu ve batısı olarak ele alınarak aradaki farkların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, Düzköy, Maçka, Yomra, Of ilçelerinin çeşitli köylerindeki serenderler incelenmektedir.

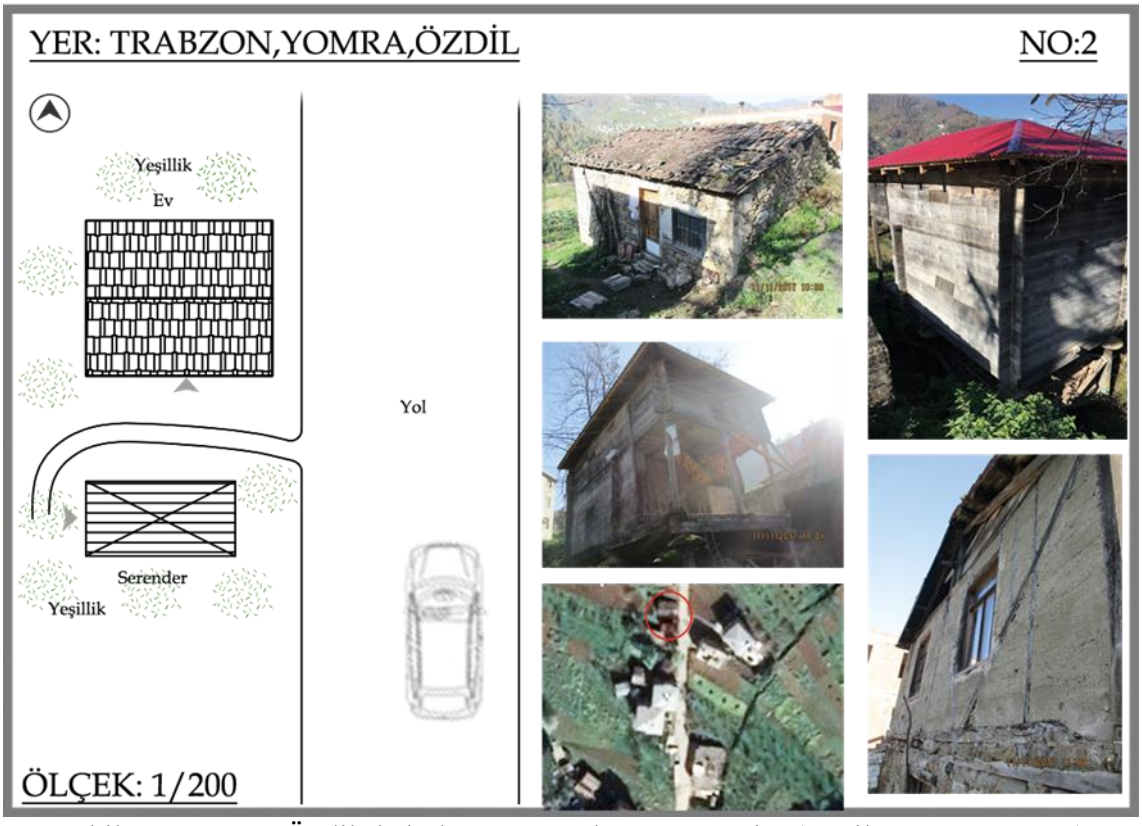


Şekil 5.1. İncelenen Yapıların Harita Üzerindeki Yeri (Yeşilyurt Tunç, 2018)



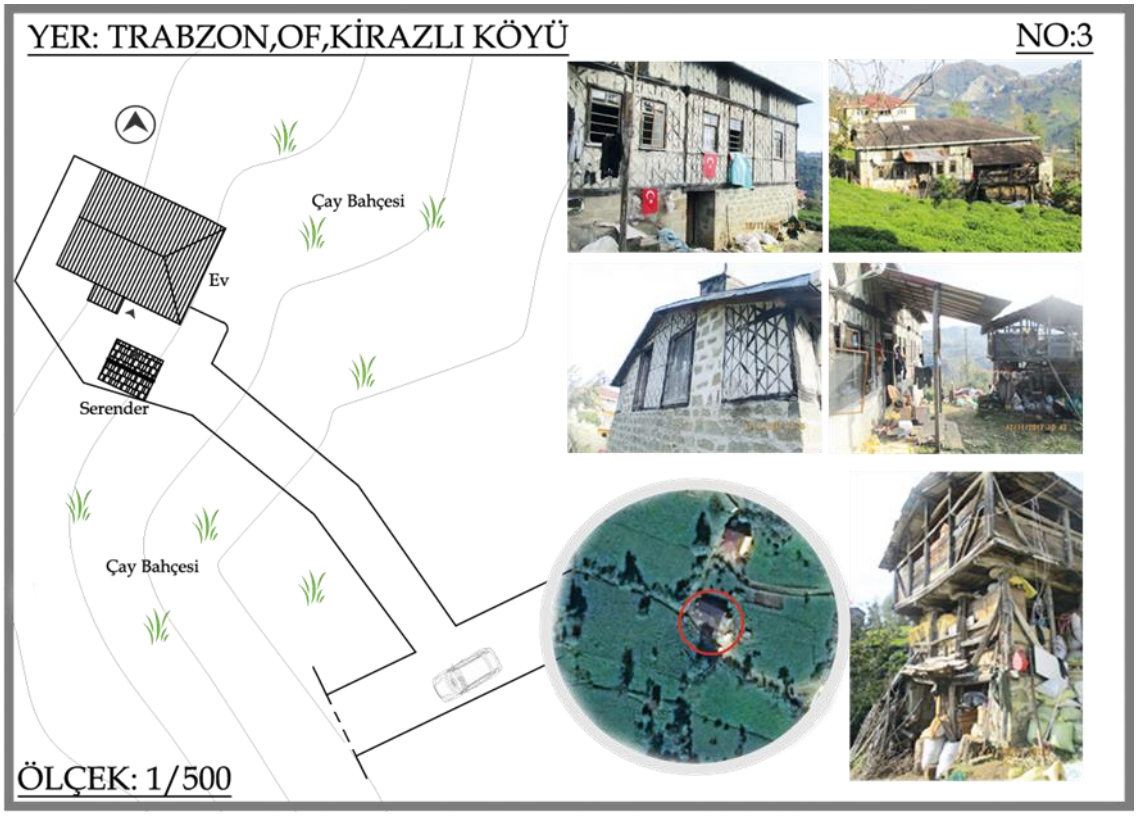
Şekil 5.2. Yomra-Özdil'de bulunan serender ve çevresi 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon merkezden 35 km uzaklıkta bulunan, bir numaralı serender ve ev, dere kenarında yer almaktadır. Geleneksel eve bakıldığında göz dolma sistemi kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Dolgu malzemesi olarak dereye yakın olduğundan dere taşları kullanılmıştır. Sekiz teker ve direği bulunan serenderin ön tarafı kuzey yönüne bakmaktadır. Yaklaşık boyutu 495x260 cm'dir. Serender, evin batısında yer almaktadır. Ev ile serender arasındaki mesafe yaklaşık olarak 5m'dir. Serenderin amacına uygun kullanıldığı, üzerinde kurutulmak üzere asılan mısırlardan anlaşılmaktadır. Döşemesinin bir kısmı sepet örgü şeklinde örüldüğü görülmektedir. Kullanıcının 70 yaş üzeri olduğu tespit edilmiştir. Serenderin yaklaşık yüz senelik olduğu kullanıcı tarafından aktarılmaktadır. Önünde çardağı bulunan serender iki odalıdır. Çardağın yan tarafında ana mekândan daha küçük olan bir depo alanı daha bulunmaktadır. Uzun senelerdir ayakta kalmayı başarmış olan serenderin teker kısımlarını güçlendirmek adına teneke parçaları ile kaplandığı görülmektedir.



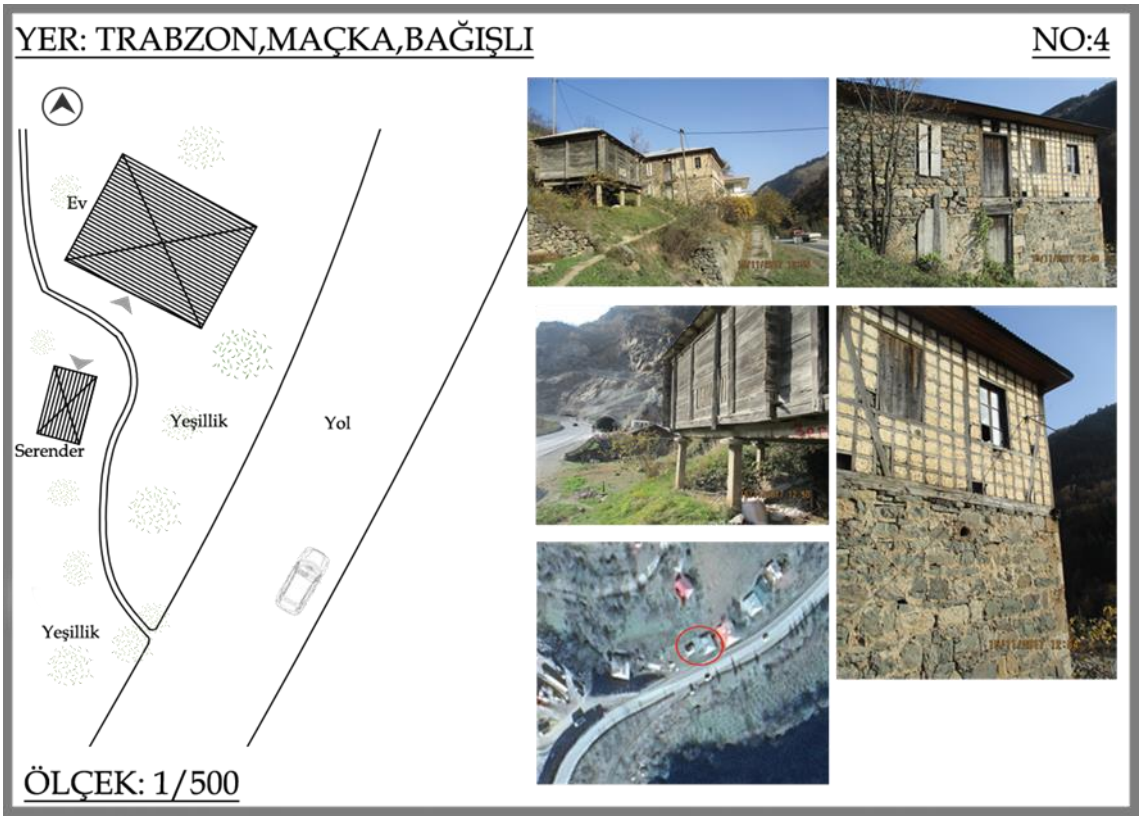
Şekil 5.3. Yomra-Özdil'de bulunan serender ve çevresi 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

İki numaralı evin incelemesinde taştan yapılmış tek katlı bir geleneksel ev ve serenderi görülmektedir. Altı teker ve direkli olan serenderin tekerleri ahşap, direkleri ise ahşaptandır. Çardağı bulunan ve tek odalı olan serenderde, ikinci bir kat yapıldığı görülmektedir. Ölçüleri 240x480 cm olan serenderin ön tarafı batıya bakmaktadır. Ev ile arasındaki mesafe 3,40 m olan serender, evin güneyinde yer almaktadır. Serenderin döşemesinde araklı tahtalar kullanıldığı görülmektedir. Çatısının yenilerek sac panel ile kaplandığı görülmektedir. Trabzon merkez ile arasında 35 km bulunan serender köyün ana yolunun hemen yanında bulunmaktadır.



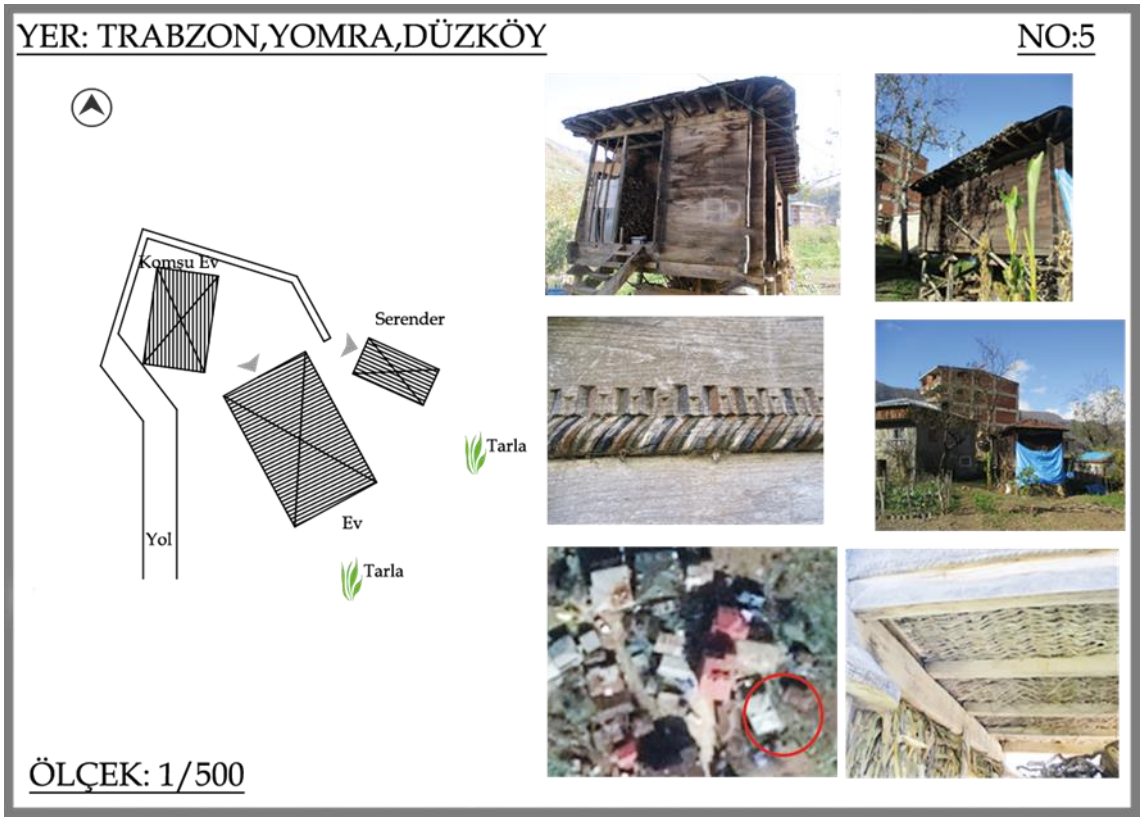
Şekil 5.4. Of-Kirazlı köyünde serender ve çevresi 3 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 58 km uzaklıkta bulunan üç numaralı serender ve geleneksel ev çay bahçesi içerisinde bulunmaktadır. Geleneksel evin bodrum katı taş, zemin katının ise muskalı dolma tipi ile yapıldığı görülmektedir. Sekiz adet ahşap tekeri ve direği bulunan serenderin ölçüleri 355x415 cm'dir. Arazi eğiminden faydalanarak üç kat yapılan serenderde bodrum kat duvarlarının taş ile örülü olduğu görülmektedir. Bodrum katı otluk olarak kullanılan serenderin döşemesinde aralıklı tahtalar kullanıldığı görülmektedir. Ev ile arasında ki mesafe 335 cm'dir. Çatısı beşik çatı şeklinde, kiremit ile örtülüdür. Serenderin giriş tarafının baktığı yön kuzeydir. Evin konumuna göre serender evin güneyinde yer almaktadır. Kullanıcıların yaklaşık 50 yaş civarında olduğu bilinmektedir. Geleneksel ev ve serenderin ise kaç senelik olduğu bilinmemektedir.



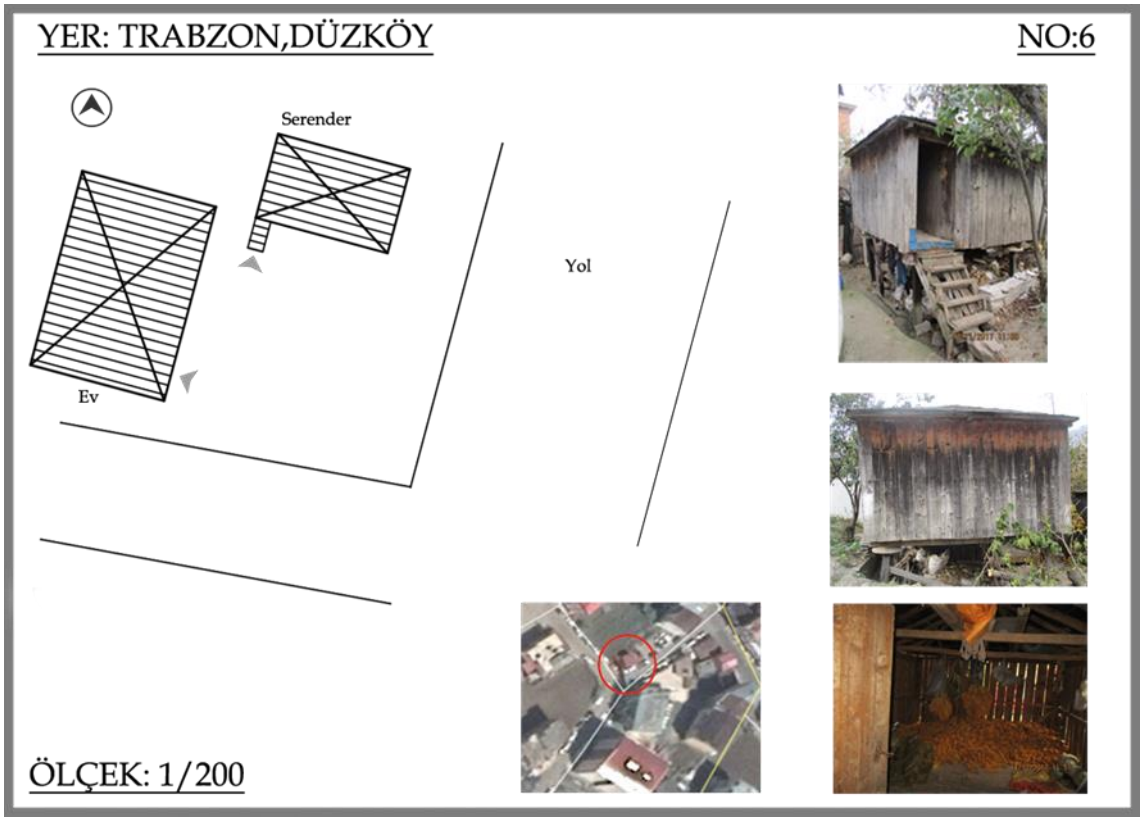
Şekil 5.5. Maçka- Bağışlı'da serender ve çevresi 4 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Dört numaralı serender ve geleneksel ev Maçka ana yolunun üzerinde ve Trabzon'a 40km uzaklıkta yer almaktadır. Şuanda kullanım dışı olan geleneksel ev ve serenderin tehdit altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu tehdit yapıların yerinde koruma altına alınarak ve farklı bir işlev verilerek fırsata dönüşebileceği öngörülmektedir. Geleneksel evin bodrum katının taş, zemin katın ise göz dolma tekniği ile yapıldığı görülmektedir. Geleneksel ev ile serender arasındaki mesafe 730 cm'dir. Serenderin direklerinin beton ile yapıldığı görülmektedir. Fakat bu durum eskisi ile değiştirilirken beton tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Altı adet taş tekeri ve beton direği bulunan serenderin boyutu 560x350 cm'dir. Serenderin giriş kısmı kuzeydoğu yönündedir. Serender geleneksel eve göre güneybatıda yer almaktadır.



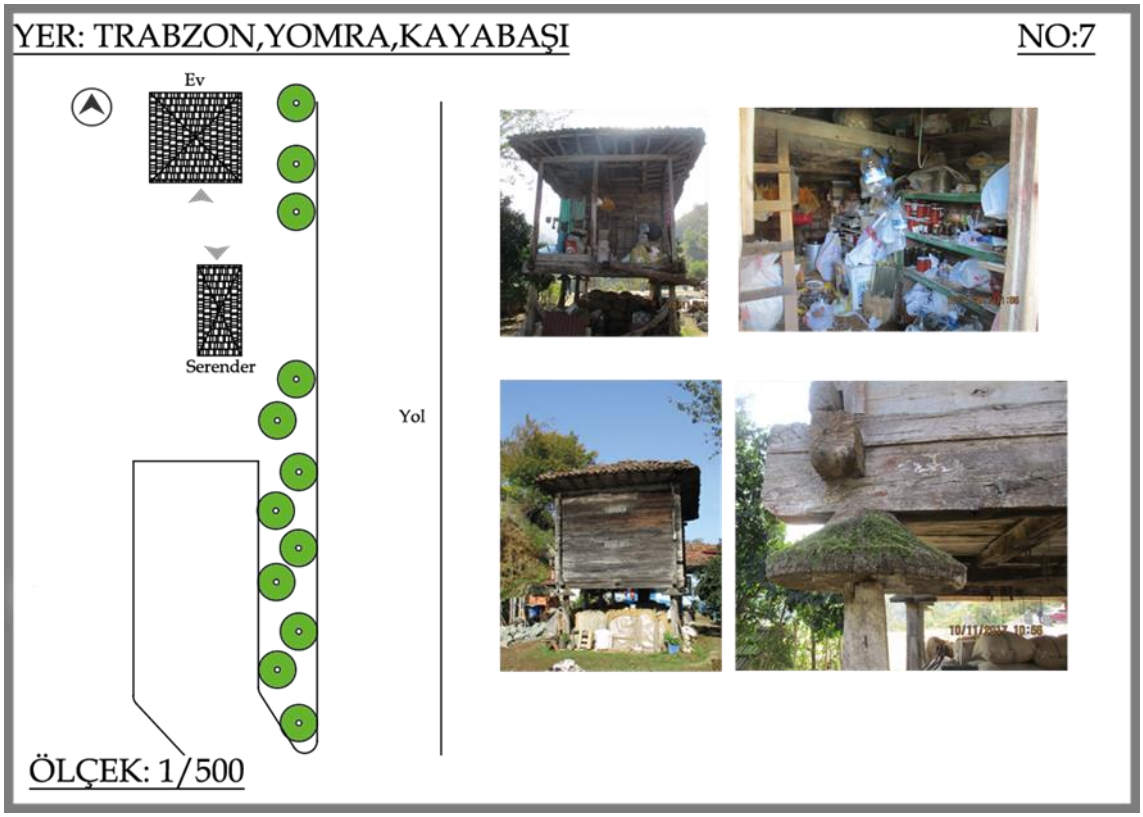
Şekil 5.6. Yomra- Düzköy'de serender ve çevresi 5 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 36 km uzaklıkta bulunan beş numaralı serendere bakıldığında üzerinde yer alan işlemesi dikkat çekmektedir. Ahşabı oyarak ve renk vererek yapılan süsleme yapan kişinin ve kullanıcının serendere verdiği önemi ortaya koymaktadır. Sekiz ahşap teker ve direkli olan serender yarım çardaklıdır. Çardağın kapalı tarafında ise ikinci bir odası bulunmaktadır. Geleneksel ev yıkılıp yerine betonarme bir ev yapıldığı görülmektedir. Ev ile serender arasındaki mesafe 4m'dir. Serenderin giriş kısmının baktığı yön kuzeybatıdır. Eve göre serender, evin doğusunda yer almaktadır. Çatının kenarlarının yuvarlatılarak dönüldüğü görülmektedir. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatı örtüsü kiremittir. Döşemesinde komar çalısı veya fındık dallarından örülen sepet örgü kullanıldığı görülmektedir.



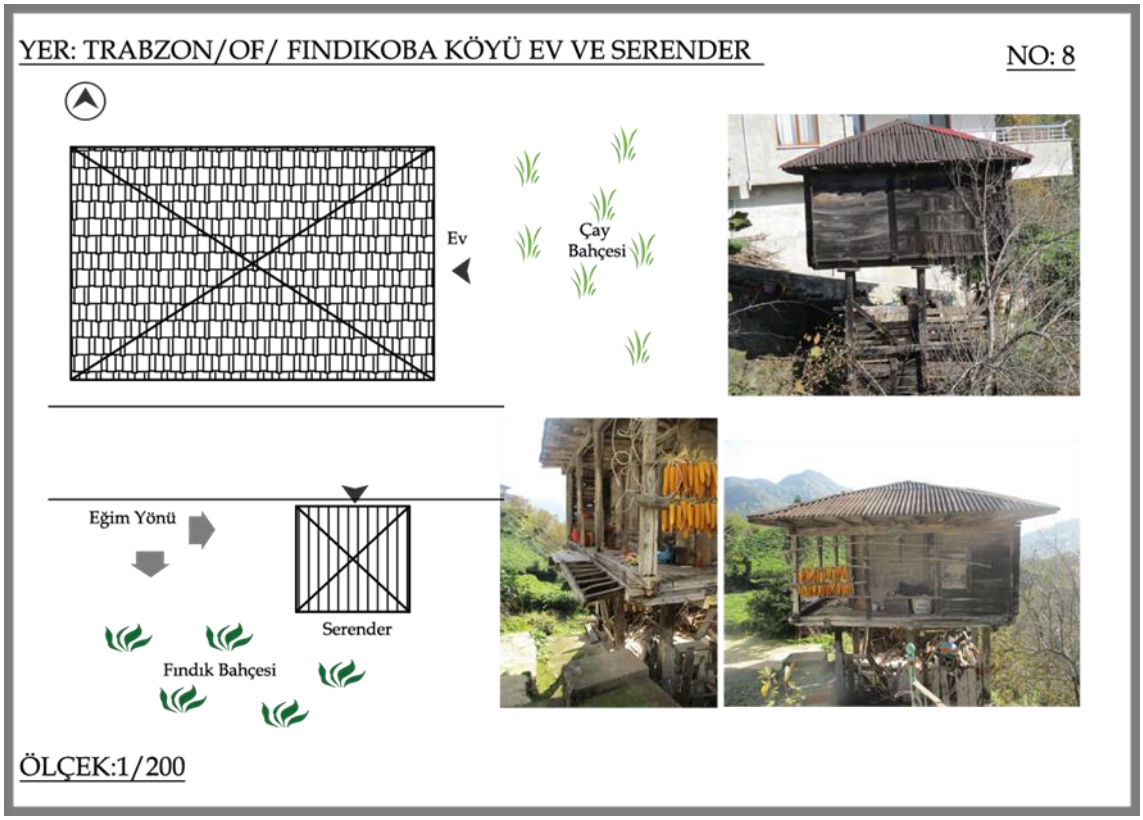
Şekil 5.7. Trabzon, Düzköy'de serender ve çevresi 6 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 36 km uzaklıkta bulunan altı numaralı serenderin çardak kısmının tamamen kapalı olduğu görülmektedir. Geleneksel evin yerine betonarme bir ev bulunmaktadır. Altı adet ahşap direği ve taş tekeri bulunan serender tek odadan oluşmaktadır. Giriş yönü güneybatıya bakan serenderin boyutları 440x280 cm'dir. İçerisinde mısırların olması serenderin işlevsel özelliğini koruduğu anlamına gelmektedir. Döşemesinde aralıklı tahtalar kullanıldığı görülmektedir. Serender eve göre, evin doğusunda yer almaktadır. Merdivenin yere sabitlenmesi serendere haşereleri davet etmektedir. Serenderde sac panel ile kırma çatı yapıldığı görülmektedir.



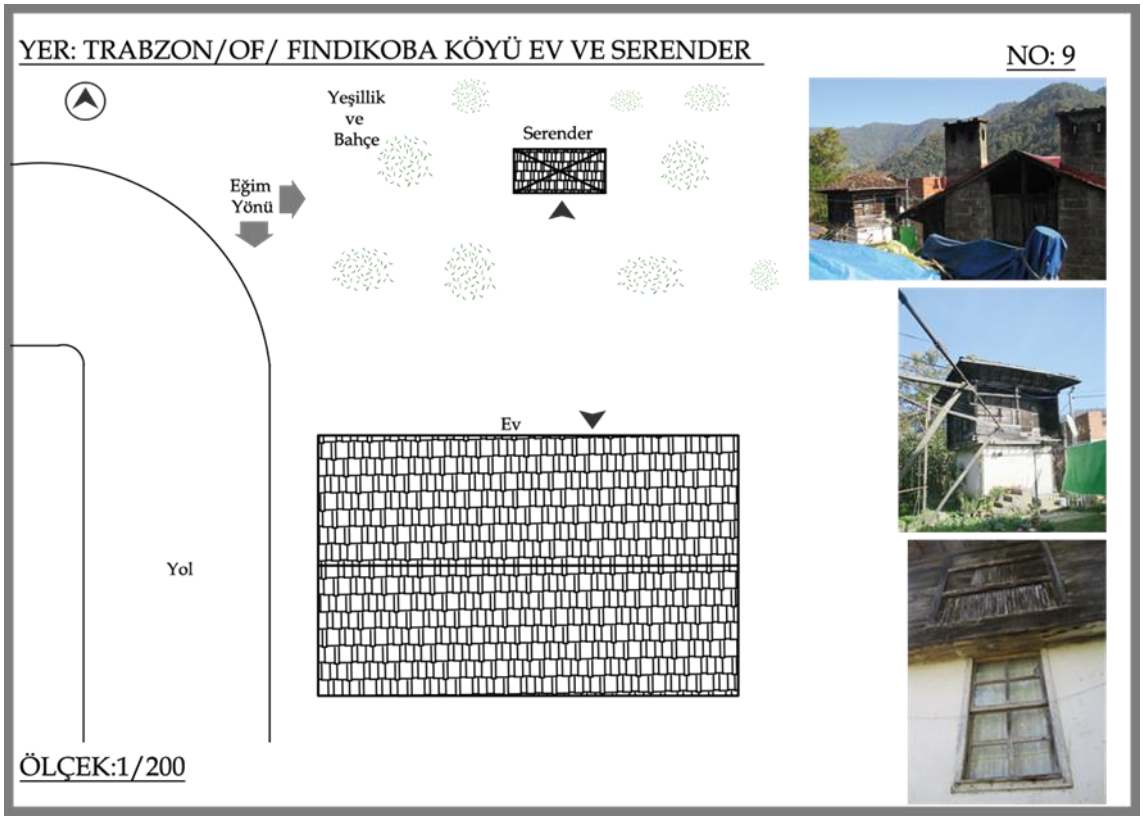
Şekil 5.8. Yomra, Kayabaşı köyünde serender ve çevresi 7 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 20 km uzaklıkta bulunan yedi numaralı serender ve geleneksel evin yüz yirmi senelik olduğu kullanıcılar tarafından söylenmektedir. Serender hala kullanılmaya devam etmektedir. Serenderin ön kısmı kuzeye bakarken, evin güneyinde yer almaktadır. Serenderin içine girdikten sonra sol tarafta ikinci bir oda ve asma bir kat daha bulunmaktadır. Serenderin tekerlerinin yeşillendiği dikkat çekmektedir. Döşeme olarak aralıklı tahtalar kullanıldığı görülmektedir. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatı örtüsü kiremittir. Ev ile serenderin girişleri karşılıklı olup aralarındaki mesafe 6.70 m'dir. Çatısı kırma çatı şeklinde, kiremit ile örtülüdür.



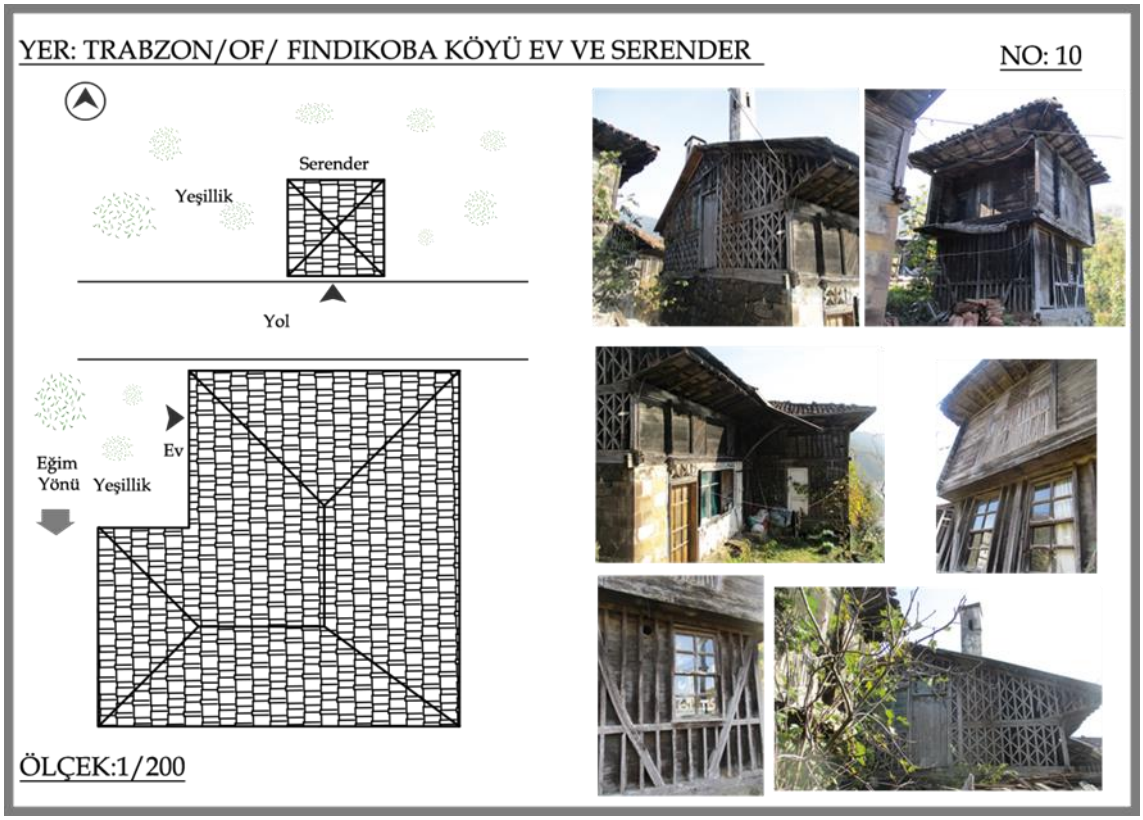
Şekil 5.9. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 8 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 60 km uzaklıkta bulunan sekiz numaralı serenderin iki taraflı çardağı olduğu görülmektedir. Çardakta asılı olan mısırlardan hala işlevini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Çardağın sağ tarafının sonunda bir oda daha bulunmaktadır. Geleneksel evin yerine betonarme evin yapıldığı görülmektedir. Ev ile serender arasından yol geçmektedir. Serenderin giriş kısmı kuzeye bakmaktadır. Serender eve göre güneyde yer almaktadır.



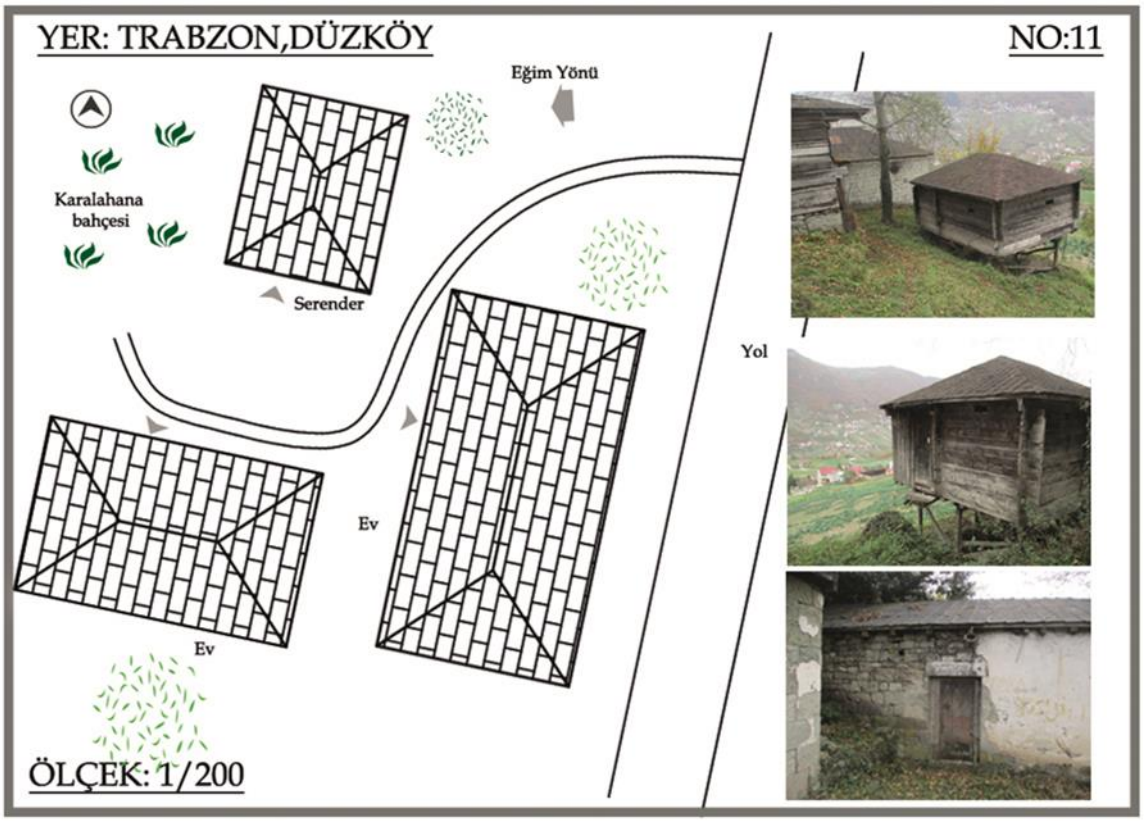
Şekil 5.10. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 9 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 60 km uzaklıkta bulunan dokuz numaralı serender ve geleneksel ev arasındaki mesafe 7.80 m'dir. İlk bakıldığında serenderin zemin katının dolu olduğu dikkat çekmektedir. Zemin kat, bahçeyle uğraşılırken kullanılan küçük bir barakaya çevrildiği görülmektedir. Altı dolu olduğu için serenderin tekerlerinin olmadığı veya sonradan kaldırıldığı düşünülmektedir. Tahminen dört direkli bu serenderin giriş yönü güneydir. Serender eve göre kuzeyde yer almaktadır. Serenderin boyutu 295x140 cm'dir. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatısı kırma çatı şeklinde ve örtüsü kiremittir.



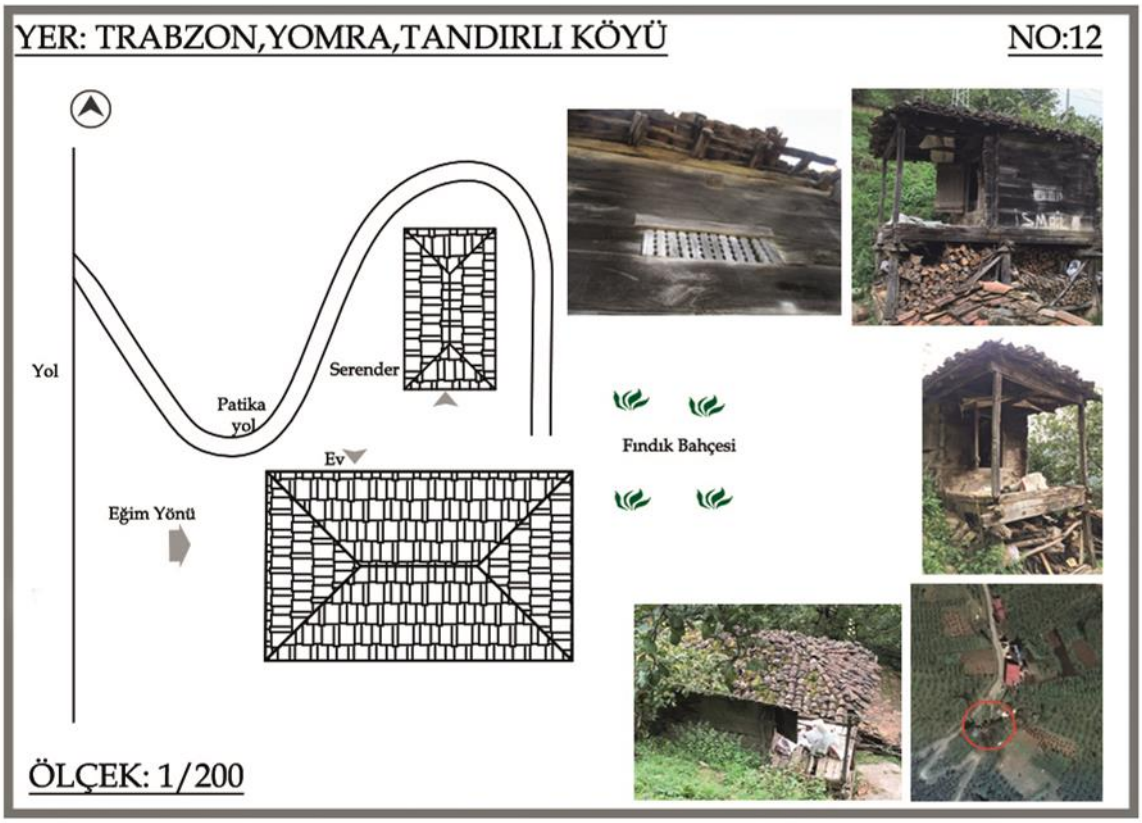
Şekil 5.11. Of, Fındıkoba köyünde serender ve çevresi 10 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 60 km uzaklıkta bulunan on numaralı incelemede geleneksel evin zemin katında taş birinci katında ise muska sistem kullanılarak yapıldığı görülmektedir. Muska dolgularının düştüğü geleneksel ev ile serenderin arasındaki mesafe 2m'dir. Geleneksel ev ve serenderin ortak bir dil ile yapıldığı saçaklarının yukarıya doğru kaldırılmış olduğundan anlaşılabilmektedir. Serenderin mütemadi temel ile yapıldığı görülmektedir. Zemin katın bilerek dolu yapıldığı yapım sisteminden ve kullanılan ahşapların aynı zamanlı olduğundan anlaşılabilmektedir. Kare plana sahip olan serenderin boyutu 3.10x3.10 m'dir. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatısı kırma çatı şeklinde ve örtüsü kiremittir. Kullanım dışı olan serenderin giriş yönü güney, eve göre konumu ise kuzeydir. Serenderin şuan kullanılmadığı gözlemlenmektedir. Köy yolu ev ile serenderin arasından geçmektedir.



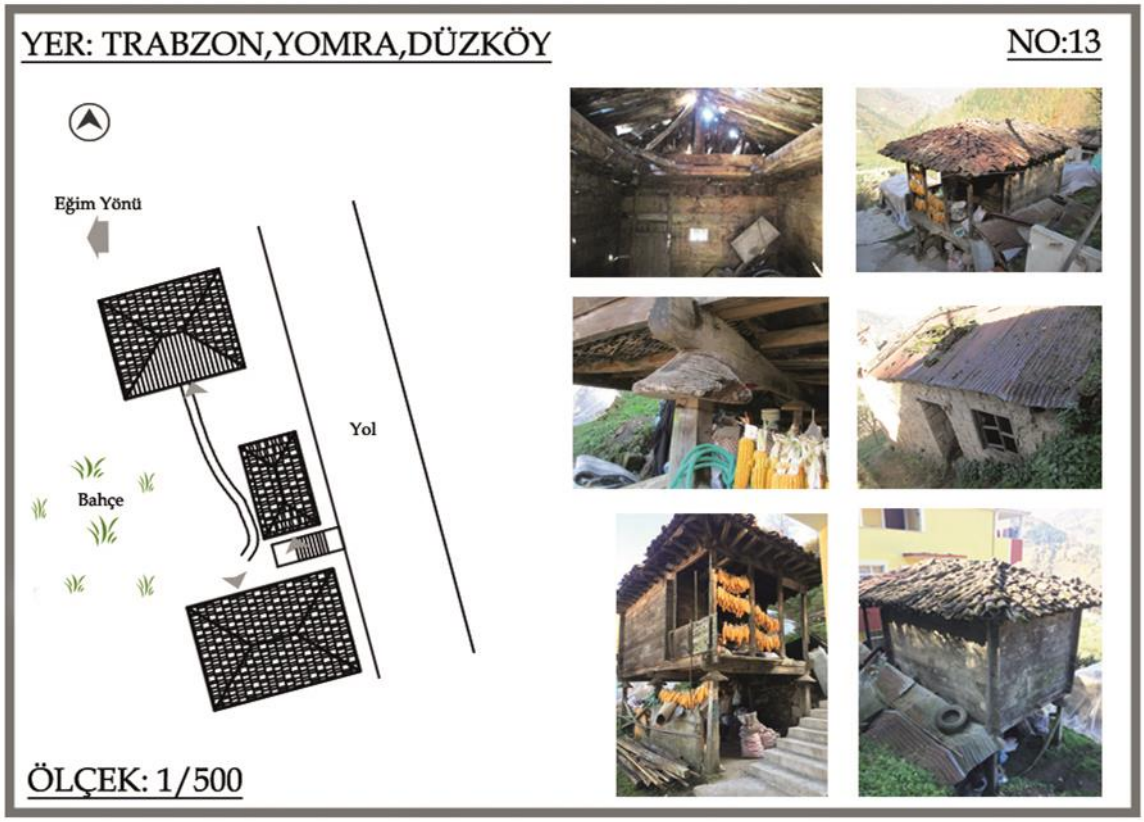
Şekil 5.12. Akçaabat, Düzköy'de serender ve çevresi 11 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 36 km uzaklıkta bulunan onbir numaralı incelemede bulunan serender ve çevresinde ki evler kullanılmamaktadır. Evler ile arasındaki mesafe yaklaşık olarak 5m ve 2m'dir. Serenderin giriş kısmı güneybatıya bakmaktadır. Serender, karşısında yer alan tek katlı eve göre kuzeyde yer almaktadır. Tek katlı yapının daha eski tarihli yapıldığı kullanılan malzemelerinden anlaşılabilmektedir. Eski tek katlı ev taş malzeme kullanılarak yapılırken daha yeni ve iki katlı olan ev briket tuğla kullanılarak yapıldığı gözlenmektedir. Serenderin çatısı kırma çatı şeklindedir.



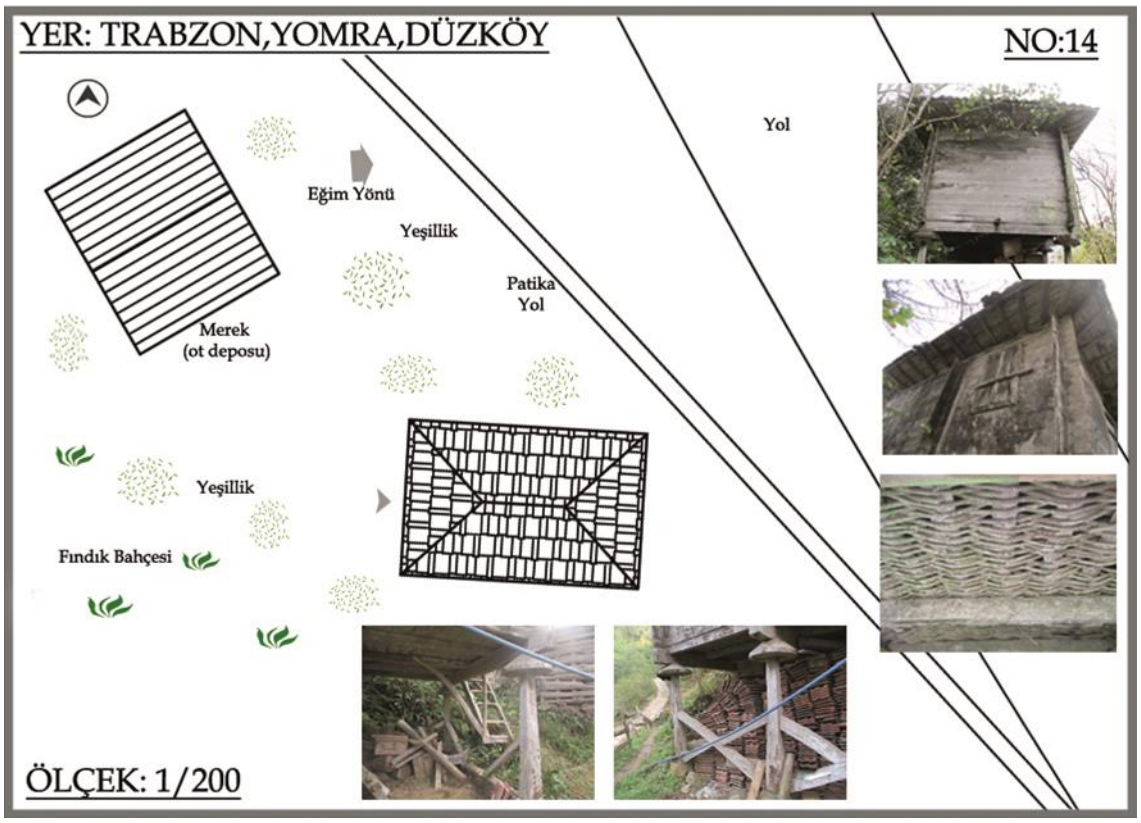
Şekil 5.13. Yomra, Tandırlı'da serender ve çevresi 12 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 61 km uzaklıkta, Yomra, Tandırlı köyünde bulunan oniki numaralı serenderin ölçüleri 4.25x2.40 m'dir. Ev ile arasındaki mesafe ise yaklaşık 2m'dir. Eski evin kullanım dışı olduğu, serenderin ise başka bir ev tarafından kullanıldığı gözlenmektedir. Önünde çardağı bulunan serenderin altı ahşap teker ve direği mevcuttur. Serenderin çatısı kırma çatı şeklinde olup kiremit ile örtülüdür. Serenderin girişi güneye bakmaktadır. Ev ile girişleri birbirine bakan serenderin, eve göre konumu kuzeydir. Serenderin zemini odunluk olarak kullanılmaktadır.



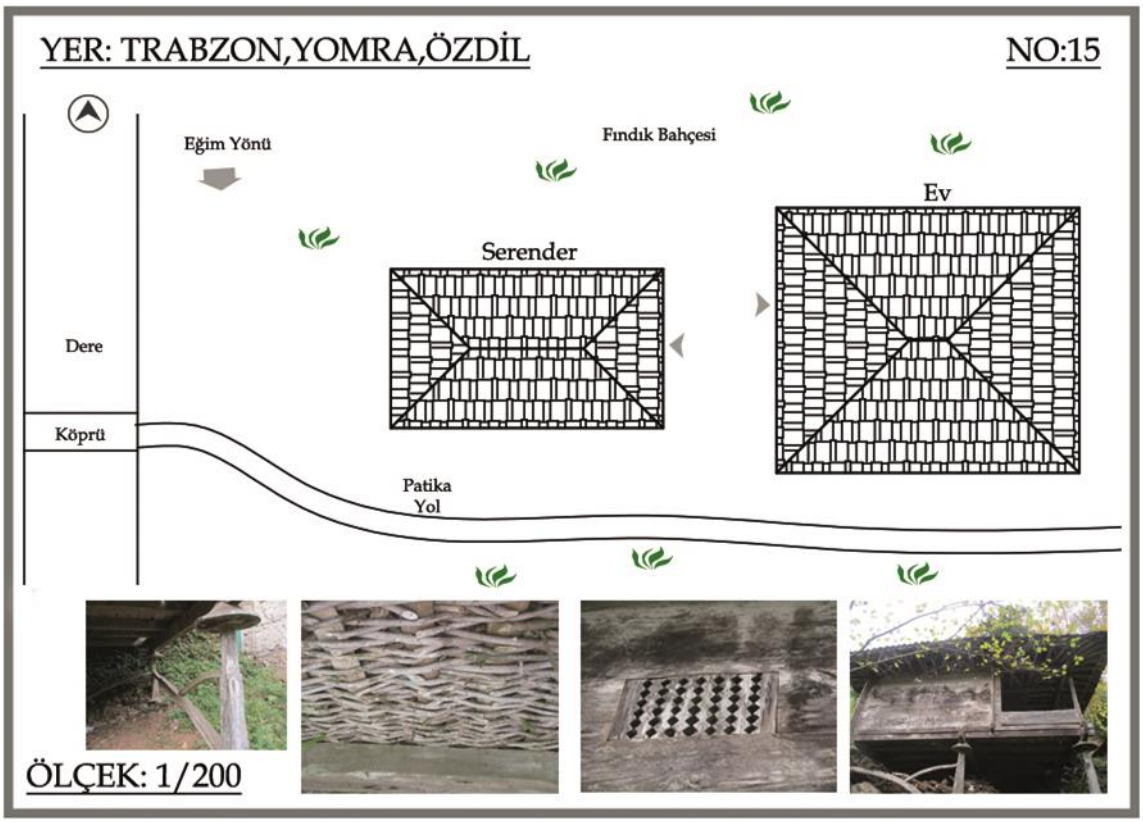
Şekil 5.14. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 13 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 36 km uzaklıkta, Yomra, Düzköy mahallesinde bulunan onüç numaralı serenderin boyutu 2.60x5.00 m'dir. Serenderin arkasında bulunan eski geleneksel ev şu an kullanılmamaktadır. Serenderin giriş tarafında yapılan betonarme evde yaşam devam etmektedir. Serenderin üzerinde asılı olan mısırlar hala işlevine uygun kullanıldığının göstergesidir. Serenderin zemin katı ailenin ihtiyacını karşılayacak yarı açık bir alana dönüşmüştür. Serenderin eski geleneksel ev ile arasında 5m yeni ev ile arasında yaklaşık 3m mesafe bulunmaktadır. Serenderin giriş yönü güneydoğuya bakmaktadır. Eski geleneksel eve göre serender güneyde yer almaktadır. Önünde çardağı bulunan serenderin altı adet ahşap tekeri ve direği bulunmaktadır. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatısı kırma çatı şeklinde ve örtüsü kiremittir. Döşemesinin bir kısmı tahta döşeme bir kısmı ise sepet örgülü döşeme şeklindedir.



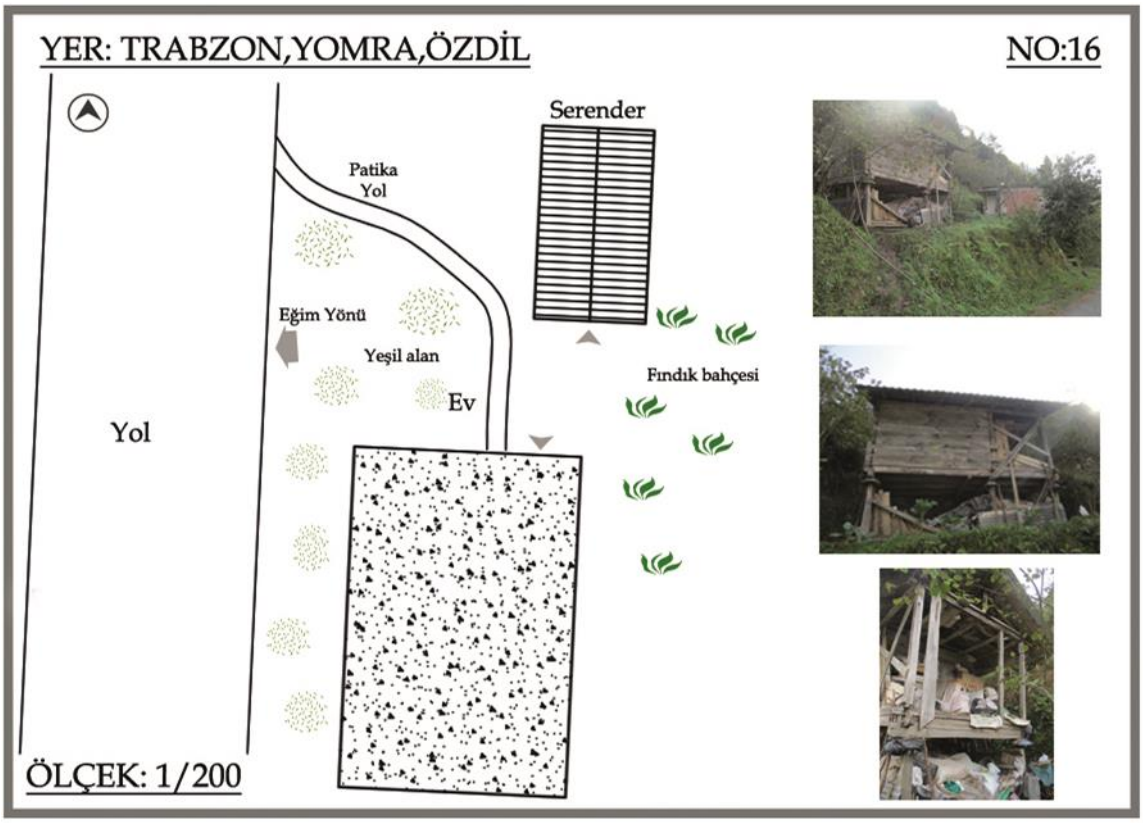
Şekil 5.15. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 14 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon'a 36 km uzaklıkta, Yomra, Düzköy mahallesinde bulunan on dört numaralı serenderin boyutları 2.90x5.10 m'dir. Yakınında merek(otluk) yer alan serenderin hava pencereleri diğer serenderlere göre farklılık göstermektedir. Çardağı bulunmayan serender şu an kullanım dışıdır. Ev aynı bahçe içerisinde biraz uzağında yer almaktadır. Sekiz adet ahşap tekeri ve direği bulunmaktadır. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatısı kırma çatı şeklinde ve örtüsü kiremittir. Döşemesinde sepet örgü tekniği kullanıldığı görülmektedir. Serenderin zemin katı kiremitleri korumak için kullanılmaktadır. Serenderin giriş yönü batıya bakmaktadır. Eve göre serender ve merek güneyde yer almaktadır.



Şekil 5.16. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 15 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Trabzon merkez ile arasında 35 km olan, Yomra Özdil'de bulunan on beş numaralı serender ve geleneksel ev şu an kullanılmamaktadır. Önünde çardağı bulunan serenderin ölçüleri 6.00x3.00 m'dir. İşlemeli bir havalandırma pencereleri sahip olan bu serenderin altı adet ahşap teker ve direği bulunmaktadır. Döşemesinde bir kısmı tahta bir kısmında ise sepet örgü tekniği kullanılmıştır. Ev ve serendere, ana yoldan yaya olarak dereyi geçip ulaşmak mümkündür. Serenderin giriş yönü doğuya bakmaktadır. Eve göre serender batıda yer almaktadır. Ev ile arasındaki mesafe yaklaşık 3m'dir. Altı adet ahşap teker ve direği bulunmaktadır. %25 derecelik eğik ahşap parçaların kullanıldığı serenderin çatısı kırma çatı şeklinde ve örtüsü kiremittir.



Şekil 5.17. Yomra, Düzköy'de serender ve çevresi 16 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

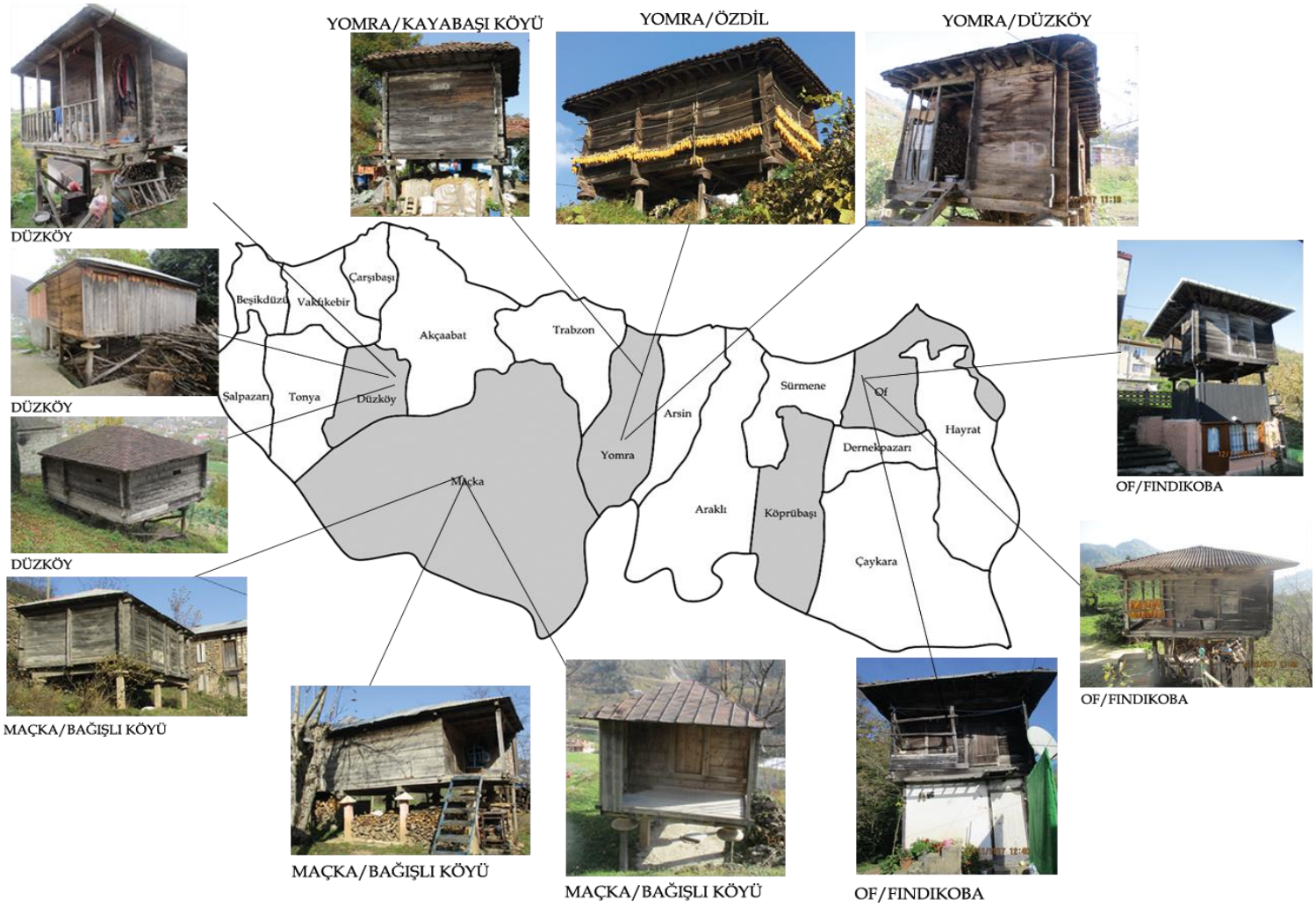
Trabzon merkez ile arasında 35 km olan, Yomra, Özdil'de bulunan on altı numaralı serenderin karşısında bulunan ev muhtemelen eski geleneksel evin yerine yapılmıştır. Hala ayakta kalmayı başaran ve yıpranmış olan bu serenderin boyutu 2.95x5.10 cm'dir. Ev ile arasındaki mesafe yaklaşık 3.60 m'dir. Altı adet ahşap teker ve direği bulunan serenderin önünde çardağı yer almaktadır. Serender şu an mısır depolamak ve kurutmak için değil çeşitli malzemelerin depolandığı bir depo olarak kullanılmaktadır. Serenderin çatısı yenilenerek sac malzeme ile örtülmüştür. Döşeme olarak aralıklı tahtalar kullanılmıştır. Serenderin giriş yönü güneybatıya bakmaktadır. Eve göre serender kuzeyde yer almaktadır.

Bulunduğu ev ile birlikte incelenen serenderlerin birbirlerine göre konumu incelendiğinde eve göre kuzeyde bulunan serenderlerin sayısı 5, güneyde bulunan 7 adet, doğuda bulunan 2 ve batıda bulunan 2 adet tespit edilmiştir. Serenderlerin giriş ve varsa çardak yönüne bakıldığında ise, güneye doğru 7, kuzeye 5, doğuya 2 ve batıya doğru 2 adet bulunmaktadır. Serenderlerin yerleşimi konusunda yapılan kaynak taramaları ve yerinde incelemeler ile belirli bir yöne göre yapılmadığı anlaşılmaktadır. Yerleşim konusunda dikkat edilen husus daha çok eve yakınlığı üzerine kurgulanmıştır.

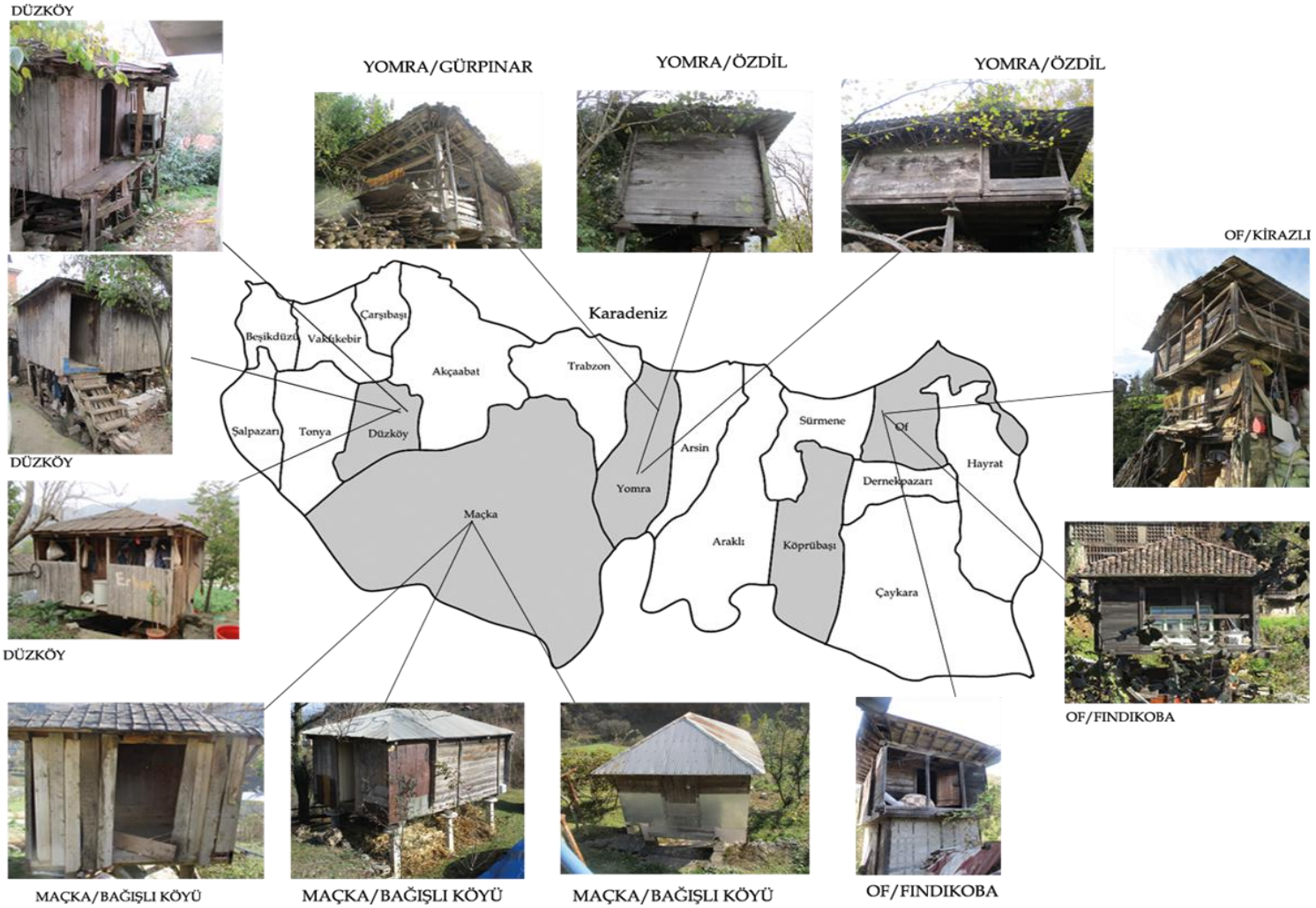
İncelemesi yapılan serenderlerin kullanıcı profilinin yaşlı nüfustan oluştuğu tespit edilmektedir. Bunun sebebi, yaşlı nüfusun yaşadıkları yerin geçmişten gelen günlük pratiklerini terk etmek istemediklerinden kaynaklanmaktadır. Yer ile bütünleşmiş, yaşantıları bu yönde devam eden yaşlı nüfus ait hissettikleri bu yerden kopmak istemedikleri ve kent yaşantısının kendileri ile örtüşmediğini düşündükleri için yaşamlarına aynı şekilde devam etmektedir.

5.1. Çalışma Alanı ve Örnek Serenderlerin İncelenmesi

Trabzon'da inceleme yapılan ilçelerdeki serenderler bir arada toplanarak, her ilçeden örnek ele alınarak aradaki farklılık veya benzerliklerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.



Şekil 5.18. İncelenen bölgelerden serender örnek tablosu 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

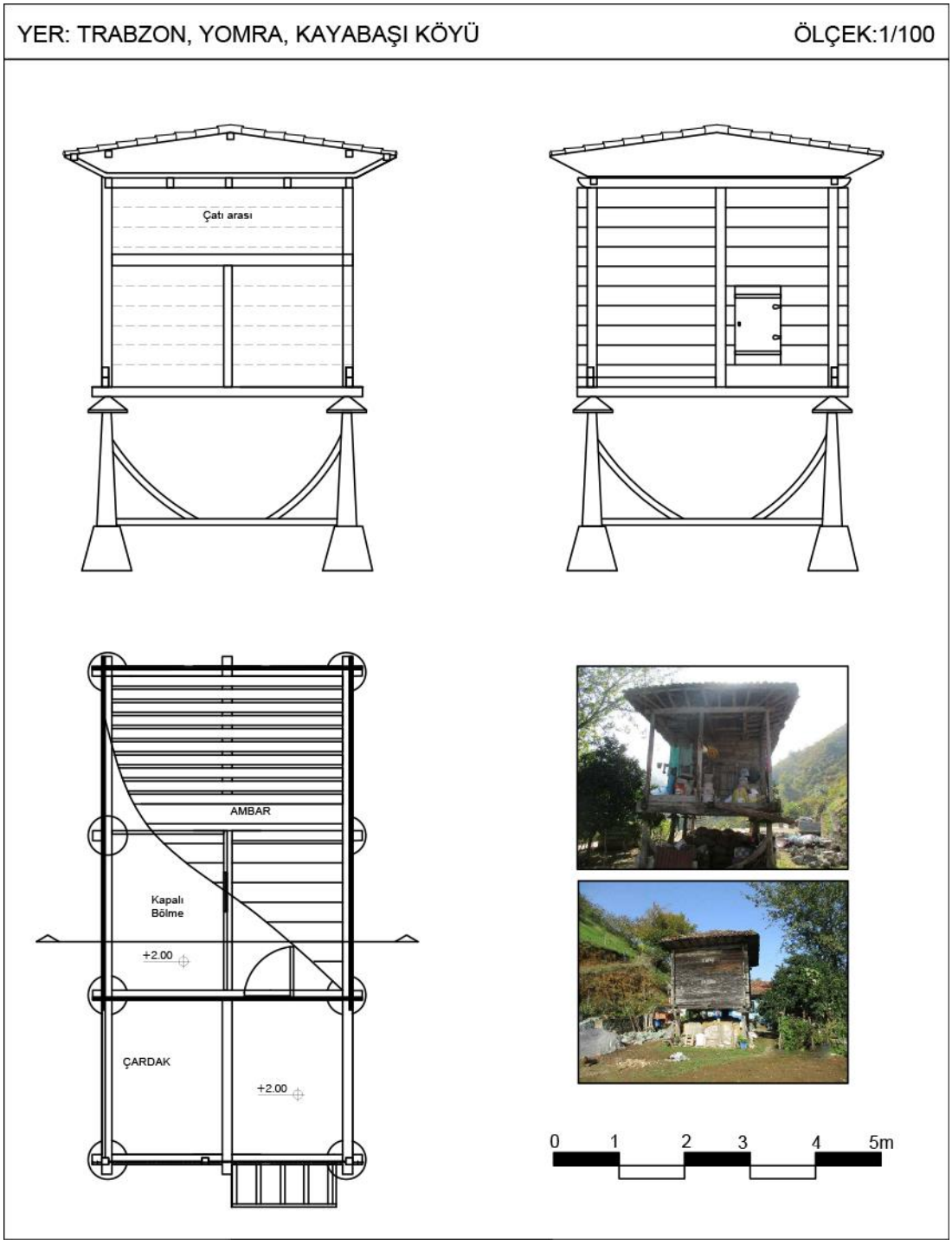


Şekil 5.19. İncelenen bölgelerden serender örnek tablosu 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

5.2. Plan Tipleri

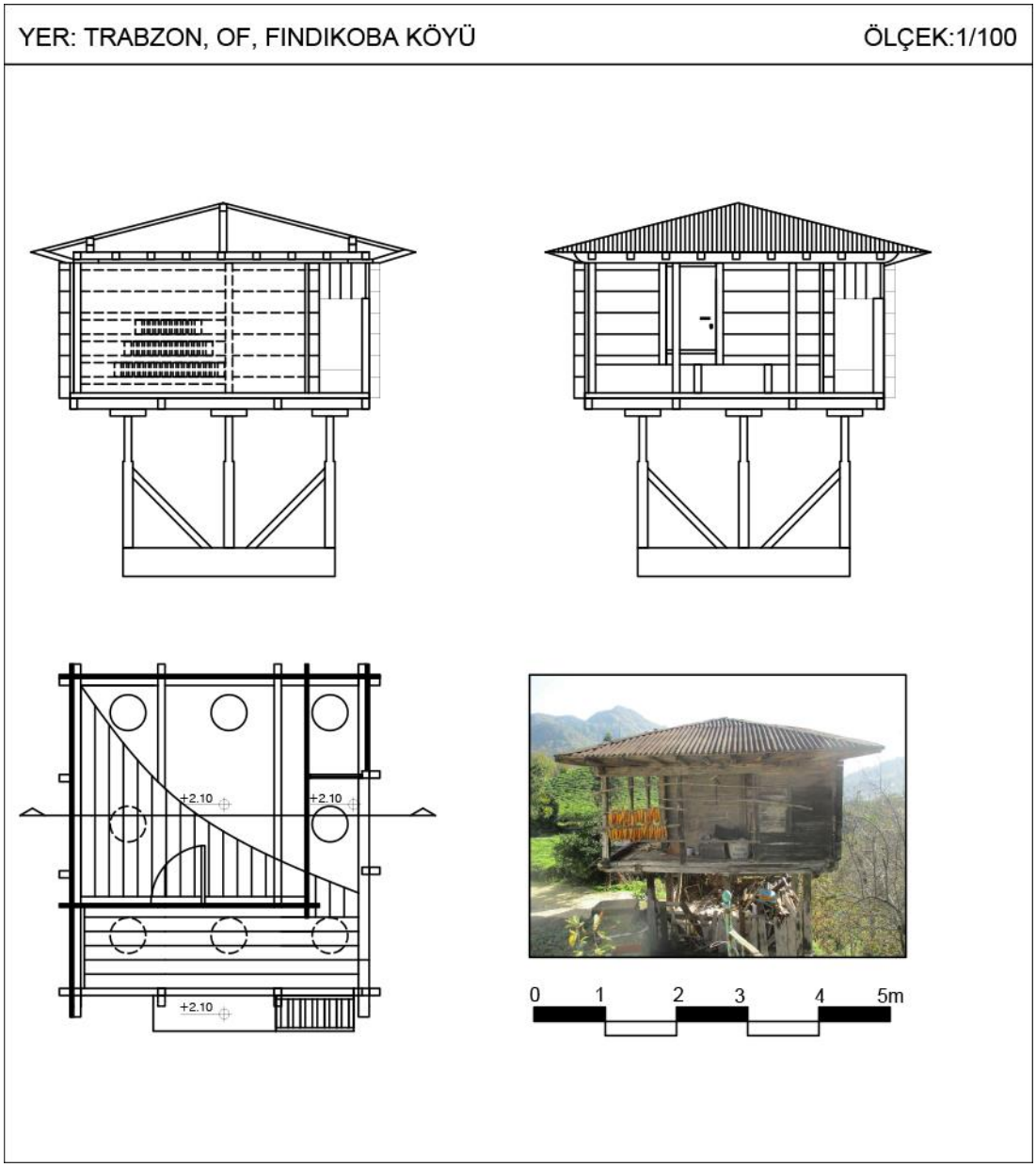
Serender yapılarının sınıflandırılması teker, direk sayıları ve çardak özelliklerine göre yapılabilmektedir. Bölgesel olarak ayrıma gidilecek olursa Trabzon'da, Yomra'dan Rize'ye doğru ve Yomra'dan Giresun'a doğru bazı farklılıklar bulunmaktadır. Fakat bu farklılıkların sınıflandırma yapılacak kadar ayırıcı özellikte olmadığı tespit edilmiştir. Serender tipleri farklı bölgelerde aynı özellikte olabilmektedir. Bu sebeple plan tipleri incelenirken çardak tipine ve teker- direk sayısına göre sınıflandırma yapılacaktır.

İnceleme yapılan serenderler ele alındığında çardak tipinin ve teker-direk sayılarının belirleyici faktör olduğu tespit edilmektedir. Serendelerin bir kısmında çardağı önünde, bir kısmında L şeklinde planlanmıştır. Çardakların kendi içerisinde de yanları kapalı veya açık olması şeklinde türleri bulunabilmektedir. Bazı serender tiplerinde ise çardak bulunmamaktadır. Çardak bulunmayan serenderlerde direk ana mekâna girilebildiği gibi bazılarında her yanı kapalı olan bir kapalı çardaktan da giriş sağlanabilmektedir. Serenderlerde ikinci bir odanın olması kendi başına bir tip oluşturmamaktadır. Serenderde çardak bulunması veya bulunmaması ikinci bir oda olmasına etki etmemektedir.



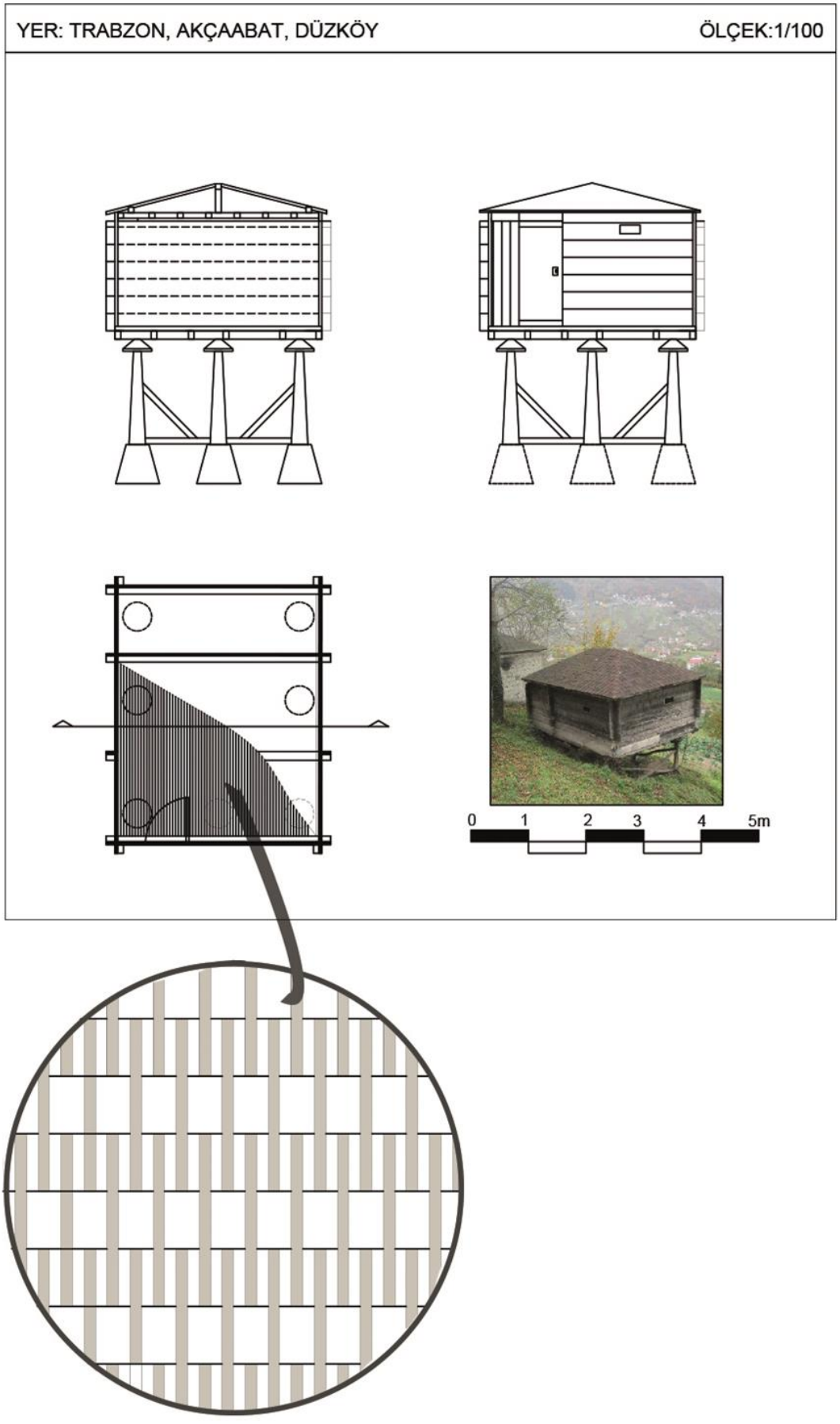
Şekil 5.20. Yomra Kayabaşı köyünde bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Şekil 5.1'de yer alan harita üzerinde, 7 numaralı serenderdir. Ahşap malzemeden sekiz teker ve direği bulunan serenderin boyutu 730x350 cm'dir. Döşeme olarak aralıklı tahtalar kullanıldığı görülmektedir. Çatının köşelerinde %25'lik eğim kullanılmıştır ve saçak kenarları yuvarlatılmıştır. Çatıyı taşıyan ahşap elemanlar açıkça görülmektedir.



Şekil 5.21. Of Fındıkoba köyünde bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Şekil 5.1'de yer alan harita üzerinde, 8 numaralı serenderdir. Ahşap malzemeli sekiz direk ve tekerli serenderin boyutu 355x450 cm'dir. Döşemesi aralıklı tahtalardan oluşan serenderin çatısında %25 derecelik ahşap parçalar kullanıldığı görülmektedir. Çatısı kırma çatı şeklinde, sac panel ile örtülüdür.



Şekil 5.22. Trabzon, Düzköy'de bulunan serender (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Şekil 5.1’ de yer alan harita üzerinde, 11 numaralı serenderdir. Çardağı bulunmayan serenderin ölçüleri yaklaşık 390x450 cm’dir. Altı adet ahşap teker ve direklere ek olarak yedinci bir teker ve direk eklendiği kullanılan malzemeden anlaşılmaktadır. Çalılar ile örülen döşemesinin zedelendiği görülmektedir.

5.3. Serender Yapılarının Teker, Direk, Merdiven ve Zemin Kat Özellikleri

Yapılan bu inceleme ile serenderlerin teker ve direklerinin malzeme özellikleri, merdiven tipleri ve zemin katı boş mu yoksa bir kapalı mekân olarak mı kullanılmakta olduğu incelenmektedir.

Tablo 5.1. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve zemin kat özellikleri 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Teker Özellikleri		Direk Özellikleri			Merdiven Tipi		Zemin Öz.	
		Ahşap	Taş	Ahşap	Taş	Beton	Sabit ağırlıklı merdiven	Seyyar merdiven	Dolu	Boş
1		●				●		●		●
2		●		●			●			●
3		●		●			●			●
4		●		●				●		●
5		●		●				●		●
6			●	●			●			●
7		●		●				●		●
8		●		●				●		●
9		●		●				●		●

Tablo 5.2. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve zemin kat özellikleri 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Teker Özellikleri		Direk Özellikleri			Merdiven Tipi		Zemin Öz.	
		Ahşap	Taş	Ahşap	Taş	Beton	Sabit ağırlıklı merdiven	Seyyar merdiven	Dolu	Boş
10		●		●				●		●
11			●	●				●		●
12		●		●				●		●
13		●		●				●		●
14		●		●				●		●
15		●		●				●		●
16		●		●				●		●
17		●		●				●		●
18		●		●				●		●

Tablo 5.3. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve zemin kat özellikleri 3 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Teker Özellikleri		Direk Özellikleri			Merdiven Tipi		Zemin Öz.	
		Ahşap	Taş	Ahşap	Taş	Beton	Sabit ağırlıklı merdiven	Seyyar merdiven	Dolu	Boş
19		●		●			●			●
20		●		●			●			●
21								●	●	
22								●	●	
23								●	●	
24			●	●			●			●
25			●	●				●		●
26			●	●				●		●
27						●		●		●

Tablo 5.4. Seçilen serender yapılarının teker, direk, merdiven ve zemin kat özellikleri 4 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Teker Özellikleri		Direk Özellikleri			Merdiven Tipi		Zemin Öz.	
		Ahşap	Taş	Ahşap	Taş	Beton	Sabit ağırlıklı merdiven	Seyyar merdiven	Dolu	Boş
28		●		●				●		●
29		●		●			●			●
30			●			●		●		●
31		●		●				●		●

Tablo 5.5. İncelenen serender yapılarının sayısal veri tablosu 1 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

İncelenen Serender Yapılarının Sayısal Veri Tablosu			
Merdiven Tipi		Zemin Kat Özellikleri	
Sabit Merdiven	Seyyar Merdiven	Dolu	Boş
7	24	3	28
%22,58	%77,42	%9,68	%90,38

Teker Malzeme Özellikleri		
Ahşap	Taş	Tekersiz
21	6	4
%67,74	%19,35	%12,90

Direk Malzeme Özellikleri			
Ahşap	Taş	Beton	Direksiz
25	0	3	3
%80,65	%0	%9,68	%9,68

Teker ve direk malzeme özellikleri, merdiven tipi ve zemin kat özellikleri incelenen 31 adet serenderlerin yukarıdaki tablolarda toplanan verilerine göre yüzdelik dilimleri ortaya çıkarılmıştır. Bu sonuçlara göre 21 adet ahşap tekerli %67,74'den oluşmaktadır. 6 adedi taş tekerli %19,35 yüzdelik dilime, 4 adedi altı dolu olduğundan tekeri tespit edilememiştir ve %12,90'a denk gelmektedir. Direk özellikleri incelendiğinde, 25 adet ahşap direkli %80,65, 3 adet beton direkli %9,68 ve 3 adet altı dolu olduğundan direkleri tespit edilememiştir %9,68'e sahip olurken taş direğe rastlanılmamıştır. Merdiven tipleri incelendiğinde sabit merdiven kullanımının sayısı 7 ile %22,58 iken seyyar merdiven kullanımının sayısı 24 ve %77,42'lik bir dilime sahiptir. Serenderlerin zemin katının boş olarak bırakıldığı mı yoksa altı dolu bir mekân olarak kullanıldığı mı incelendiğinde ise yüksek oranda boş olduğu tespit edilmiştir. 28 adet, %90,38'lik oranına sahip zemin katı boş olan serender, 3 adet zemin katı dolu %9,68 oranına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5.6. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 1 (Yeşilyurt Tunç,2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
1			●	●			●			●		●		●			●		●			●		●
2			●	●				●			●	●			●	●			●			●		●
3			●	●				●			●	●		●		●			●			●		●
4			●		●		●			●		●			●	●				●		●		●
5			●	●				●			●	●		●		●			●			●		●

Tablo 5.7. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 2 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
6			●		●		●			●			●	●		●			●		●			●
7			●		●		●			●		●		●		●			●		●			●
8			●		●		●			●		●		●			●			●		●		●
9			●		●		●			●		●		●				●	●		●			●
10			●	●			●			●		●		●		●			●		●			●

Tablo 5.8. Secilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 3 (Yesilyurt Tunc, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
11			●	●			●			●		●		●			●		●			●		●
12			●		●		●			●		●		●			●			●	●			●
13			●	●				●			●	●			●	●			●		●			●
14			●	●			●			●		●					●			●		●		●
15			●	●				●			●	●			●	●			●		●			●

Tablo 5.9. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 4 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
16			●		●		●			●		●		●		●			●			●		●
17			●	●				●			●		●	●			●			●		●		●
18			●	●			●			●			●		●	●			●			●		●
19			●		●			●			●	●		●		●			●			●	●	
20			●	●				●			●	●			●	●			●			●	●	

Tablo 5.10. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 5 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
21			●	●								●		●		●			●					●
22			●		●							●		●		●			●					●
23			●		●							●		●		●			●				●	
24			●	●			●			●			●	●			●			●		●		●
25			●	●				●			●	●		●			●			●		●		●

Tablo 5.11. Seçilen serender yapılarının biçimsel özelliklerinin belirlenmesi 6 (Yeşilyurt Tunç, 2018)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Yapı Durumu		Kullanım Durumu		Teker Özellikleri			Direk Özellikleri			Çardak Özellikleri		Oda Sayısı		Çatı Tipi			Cephe Özellikleri		Döşeme Özellikleri		Plan Tipi	
		Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı	4 Teker	6 Teker	8 Teker	4 Direk	6 Direk	8 Direk	Çardak var	Çardak yok	Tek Odalı	Çift Odalı	%25 eğimli	Kırma beşik çatı	Düz çatı	Hava penceresi var	Hava penceresi yok	Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Kare Plan	Dik-dörtgen Plan
26			●	●			●			●			●	●			●			●		●		●
27			●	●								●		●			●			●		●		●
28			●		●		●			●			●	●			●		●		●			●
29			●				●			●		●		●			●			●		●		●
30			●		●		●			●		●			●		●		●			●		●

Tablo 5.6 ile 5.10 arasındaki toplanan bilgilerde ise 30 adet serenderin yapı durumu ve günümüzde kullanılıp kullanılmadığı ele alınmaktadır. Teker ve direk özellikleri olarak, serenderlerde belirleyici özelliklerden olan teker ve direk sayılarına göre inceleme yapılırken, plan tipi ayrımında etkin rol oynayan çardak özelliği de incelenmektedir. Bazı serenderlerde bulunan ek bir odanın olup olmadığı da tabloya eklenmiştir. Çatıda kullanılan bir teknik detaydan dolayı çatının görünümünü etkilemesi nedeniyle çatı tiplerine de yer verilmektedir. Cephede havalandırma penceresi olması, serenderin hava sirkülasyonu için önemli ve görünümünde de farklılık kattığı için incelenmektedir. Döşemede kullanılan, yöresel bir çözüm olarak ortaya çıkan sepet örgü tekniği farklılığına değinilmektedir. Bunlara ek olarak serenderlerin plan özelliğini oluşturan ve direklerin konumlanmasıyla oluşan kare veya dikdörtgen plan tipi olup olmaması irdelenmektedir.

Tablo 5.12. İncelenen Serender Yapılarının
Sayısal Veri Tablosu 2. (Yeşilyurt Tunç, 2018)

İncelenen Serender Yapılarının Sayısal Veri Tablosu			
Yapı Durumu		Kullanım Durumu	
Yeni	Eski	Kullanılıyor	Kullanım Dışı
0	30	18	12
%0	%100	%60	%40

Teker Özellikleri			
4 Teker	6 Teker	8 Teker	Tekersiz
0	17	9	4
%0	%56,67	%30	%13,33

Teker Özellikleri			
4 Direk	6 Direk	8 Direk	Direksiz
0	17	13	4
%0	%56,67	%30	%13,33

Çardak Özellikleri		Oda Sayısı	
Var	Yok	Tek Odalı	Çift Odalı
24	6	23	7
%80	%20	%76,67	%23,33

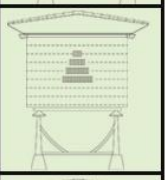
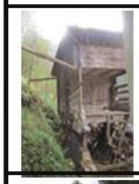
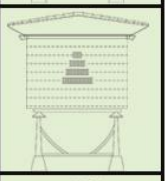
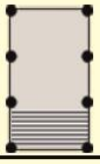
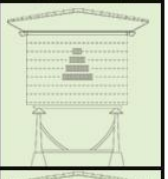
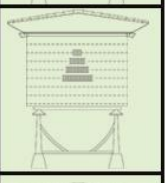
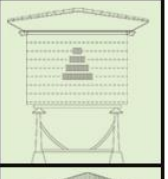
Çatı Özellikleri			Cephe Özellikleri	
%25 Eğim Kullanılan	Beşik, Kırma Çatı	Düz Çatı	Hava Pencereli	Hava Penceresiz
16	13	1	19	11
%53,33	%43,33	%3,33	%63,33	%36,67

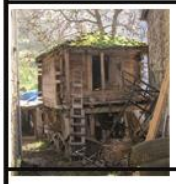
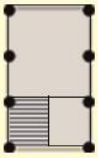
Döşeme Özellikleri			Plan Tipi	
Sepet Örgü Döşeme	Tahta Döşeme	Döşeme yok	Kare Planlı	Dikdörtgen Planlı
9	18	3	3	27
%30	%60	%10	%10	%90

Yapılan bu çalışmada, Trabzon'un doğusu ve batısından seçilen örnekler ele alınarak, özellikleri incelen serender yapılarının, bölgenin geneli hakkında bilgiye erişim sağlanması hedeflenmektedir.

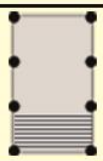
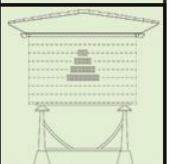
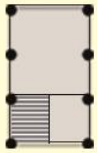
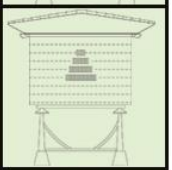
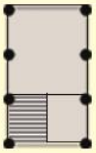
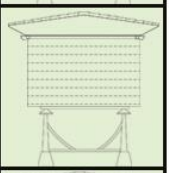
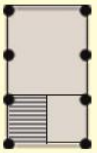
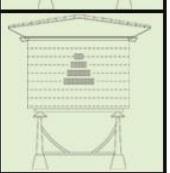
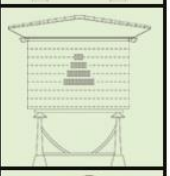
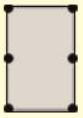
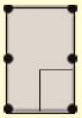
İncelenen bölgelerde; 30 adet sayılabilen 18'i kullanılan, 12'si kullanım dışı olan serenderlerde; 17 adet altı tekerli, 9 adet sekiz tekerli serender tespit edilirken dört tekerli serendere rastlanılmamaktadır.17 adet altı direkli, 9 adet sekiz direkli ve 4 adet altı dolu olduğundan direk tespit edilemeyen serender mevcuttur. 24 adet çardak bulunurken, 6 adet çardaksız serender bulunmaktadır. 23 adet tek odalı, 7 adet çift odalı serender tespit edilmiştir. 16 adet çatısında %25 derecelik eğik ahşap parçalar kullanılarak oluşturulan serender, 13 adet beşik ve kırma çatısı olan ve sonradan değiştirilerek 1 adet düz çatısı bulunan serender tespit edilmiştir.19 adet cephesinde havalandırma penceresi bulunduran serendere rastlanırken, 11 adet serenderin cephesinde havalandırma penceresi bulunmamaktadır. 9 adet cacel (sepet örgü) döşeme, 19 adet tamamı aralıklı tahtalardan oluşan serender bulunurken 3 adet serenderin altı dolu olduğu için döşemesi tespit edilememektedir. 3 adet kare planlı ve 27 adet dikdörtgen planlı serendere rastlanmaktadır. Kullanım dışı kalan serenderlerin birçoğunun kullanıcısının olmaması muhtemelen ev sahibinin veya varislerinin artık köyde yaşamamaları veya sadece yaz döneminde kullanmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

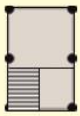
Tablo 5.13. Seçilen serender yapılarının plan ve cephe tipolojisi (Yeşilyurt Tunç, 2019)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Plan Özellikleri	Cephe Özellikleri
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Plan Özellikleri	Cephe Özellikleri
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			

Tablo 5.14. Seçilen serender yapılarının plan ve cephe tipolojisi ve lejant tablosu (Yeşilyurt Tunç, 2019)

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Plan Özellikleri	Cephe Özellikleri
19			
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			

Numara	SERENDER KÜNYESİ	Plan Özellikleri	Cephe Özellikleri
28			
29			
30			
31			

	6 Tekerli, Tek odalı, Çardaksız Plan Tipi
	6 Tekerli, Çift odalı, Çardaksız Plan Tipi
	6 Tekerli, Tek odalı, Çardaklı Plan Tipi
	6 Tekerli, Çift odalı, Çardaklı Plan Tipi
	8 Tekerli, Tek odalı, Çardaklı Plan Tipi
	8 Tekerli, Çift odalı, Çardaklı Plan Tipi
	%25 yukarı eğimli çatı, cephede havalandırma penceresi var.
	%25 yukarı eğimli çatı, cephede havalandırma penceresi yok.
	Kırma çatı, cephede havalandırma penceresi var.
	Kırma çatı, cephede havalandırma penceresi yok.
	Düz çatı, cephede havalandırma penceresi var.

Tablo 5.6 ve 5.11 arasındaki incelemelerde serenderlerin kullanımı, plan özellikleri ve cephe özellikleri ayrı başlıklar altında incelenirken 5.12 ve 5.14 numaraları tablolar ile plan ve cephe özellikleri şematik olarak bir arada verilerek anlamsal bir bütünlüğe ulaşılması hedeflenmektedir. Verilen şematik çizimler ile serenderlerin en önemli olan unsurları olan teker sayıları, çardak kısmı ve oda sayısı plan üzerinde gösterilmektedir. Cephede ise serenderin işlevine yardımcı olan ve işçiliği ile dış görünümüne farklılık katan havalandırma pencereleri, çatının biçiminde belirleyici unsur, kudalis kullanımı ile oluşturulan %25'lik açılı çatı şekilleri açısından tabloda gösterilmektedir.

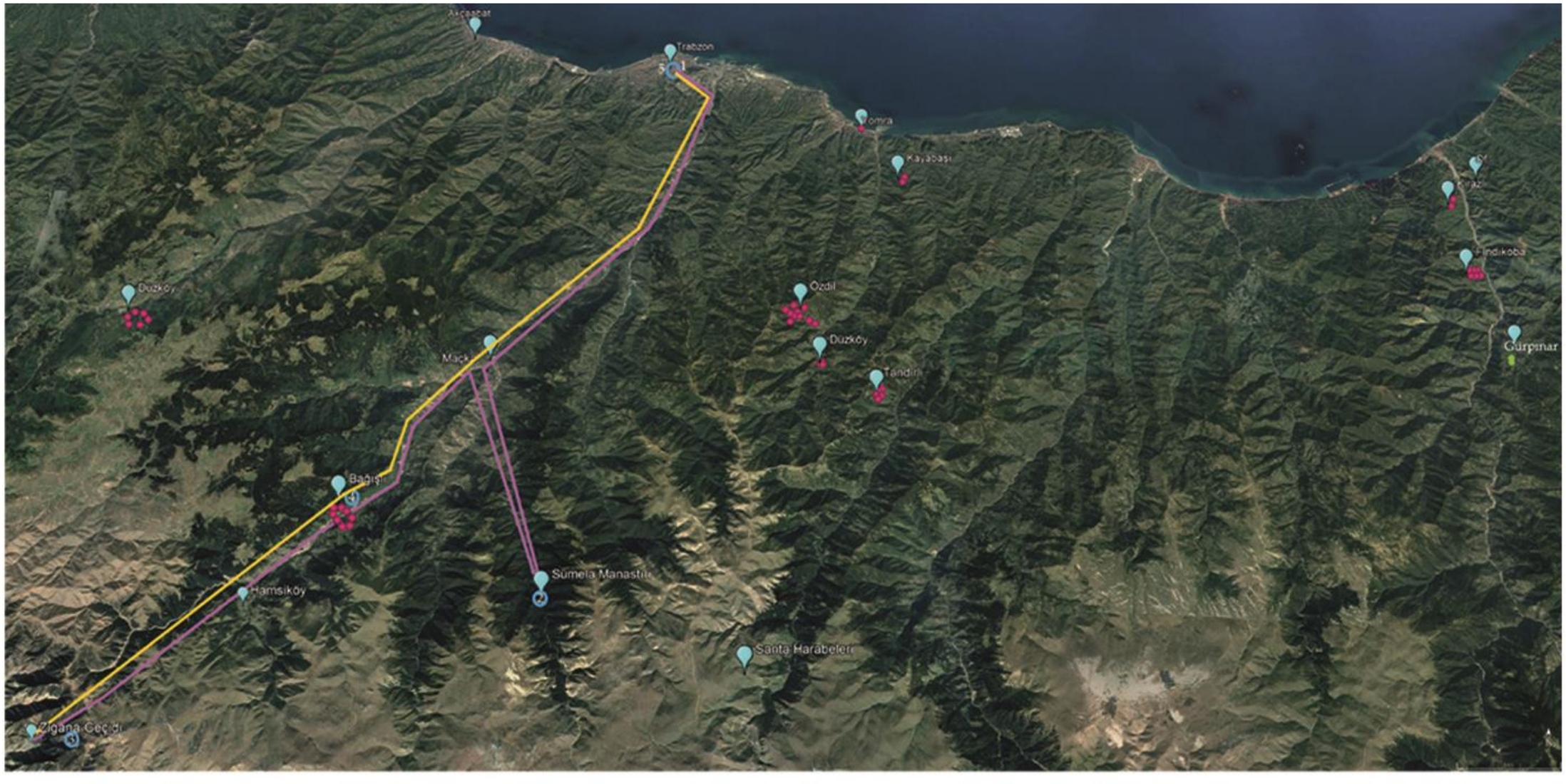
Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, serenderlerin hala varlıklarını devam ettirdiğini, kullanıcılar tarafından yarısından fazlasının kullanıldığı görülmektedir. Günümüze kadar yapım tekniği sayesinde ayakta kalmayı başaran serenderler, gerekli bakımlar yapıldığında çok daha iyi duruma gelebileceği ve daha uzun yıllar ayakta kalabileceği düşünülmektedir. Fakat işlevsiz kalmaları sebebiyle kendi haline bırakılan serenderler, giderek atıl duruma düşmekte veya yok olmaktadır. Bazıları ise ait oldukları yerden koparılıp, satılmakta ve farklı amaçlarda kullanılmaktadır. Farklı bölgelere taşınan serenderler yeni yerleri ile uyum sağlamamaktadır. Bu durumda serenderin gerçek kimliği korunamamaktadır. Özellikle tarihi yapıların taşınması, çevrenin değişmesi sebebiyle kabul edilmemektedir.

5.4. Çalışma Alanında Bulunan Serender Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Önerileri

Serender bulunduğu bölge adına büyük bir potansiyel kaynağıdır. Bu potansiyel gelecekte kullanılmadığı takdir de zayıflayacak ve yok olmaya başlayacaktır. Bölgenin tümünde bulunan serender yapıları kentin imgesi haline gelebilecek güce sahiptir. Bu durumun yavaş yavaş gelişmeye başladığı bölgede dikkat çeken serender figürleri, anahtarlıkları, hediyelikleri ile anlaşılmaktadır. Bir başka değerinin artışını gösteren durum ise serenderlerin satılığa çıkarılması ve başka yerlere taşınmasıdır. Serenderlerin potansiyelinin ortaya çıkarılması, bakımının yapılması dâhilinde ve kullanım amacına uygun veya yeniden işlevlendirerek kent yaşantısının içerisine dâhil edilmesi oldukça önemlidir. Yeniden işlevlendirme, serender yapıları için düşünüldüğünde verilen işlev sayesinde bulunduğu yere de canlılık getirmesi, ekonominin canlanması ve köy yaşantısının sürekliliği de sağlanabileceği düşünülmektedir. Yeniden inşa etmenin yerine yeniden işlevlendirme ile yeşil alanların korunması desteklenerek küçük ölçekli de olsa üretime katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Serender yapılarının yapım tekniği açısından içerisinde ıslak hacmi fazla barındırmadığı çözümler göz önüne alınmalıdır. Serenderin yapısal özelliğine uygun olmayan yeni bir işlev verilir ise bu durum taklit işlevselliğe dönüşebilir. Bulunduğu yerin olanakları göz önünde tutularak yerli halkın istekleri veya ihtiyaçlarına cevap verebilecek doğrultuda değerlendirme yapılması düşünülmektedir. İnsanların yapı ve çevresi ile etkileşime geçebileceği ve katkı sağlayabileceği yeniden işlevlendirme önerilmektedir. Yeniden işlevlendirme kapsamında serenderlerin özel mülkiyet olduğu bilinmektedir. Bu sebeple kullanım dışı kalan serenderler ve geleneksel konutlar sahipleri tarafından bağışlanabilir veya ilgili kurumlarca istimlak edilerek yeniden işlev vermeye müsait hale getirilmesi önerilmektedir. Araştırma yapılan bölgelerde farklı sorunlar tespit edilmiştir. Bu tespitler dâhilinde yerli halkında ihtiyaçlarını karşılayacak önerilere yer verilmektedir. Bazı köylerin ihtiyaçları aynı sorunları içermektedir. Köylerde sağlık ihtiyaçlarını karşılayabilen bir yerin olmaması, eğitimin yetersiz kalması gibi sorunlar bulunmaktadır. Köy halkı bu ihtiyaçları için en yakın beldelere gitmektedir. Çevre köylerden çocuklar, merkeze yakın bir okulda eğitim görmektedir.

Günümüzde, kültür turizmi adı altında gerçekleşen turlarda Trabzon'a gerçekleşen birçok tur bulunmaktadır. Trabzon'un doğal ve tarihi güzelliklerini tanıtmayı hedef alan turlar ele alınarak, tur güzergahlarına yakın konumlanan serenderlerin dahil edilmesi düşünülmektedir. Gezi güzergâhına eklenen serenderler yerinde korunarak ve gerekli iyileştirmeler yapılarak çeşitli işlevler ile canlı tutulması önerilmektedir. Bu canlılık köy içerisindeki hareketi artıracak ve farklı iş olanakları sağlayacaktır.

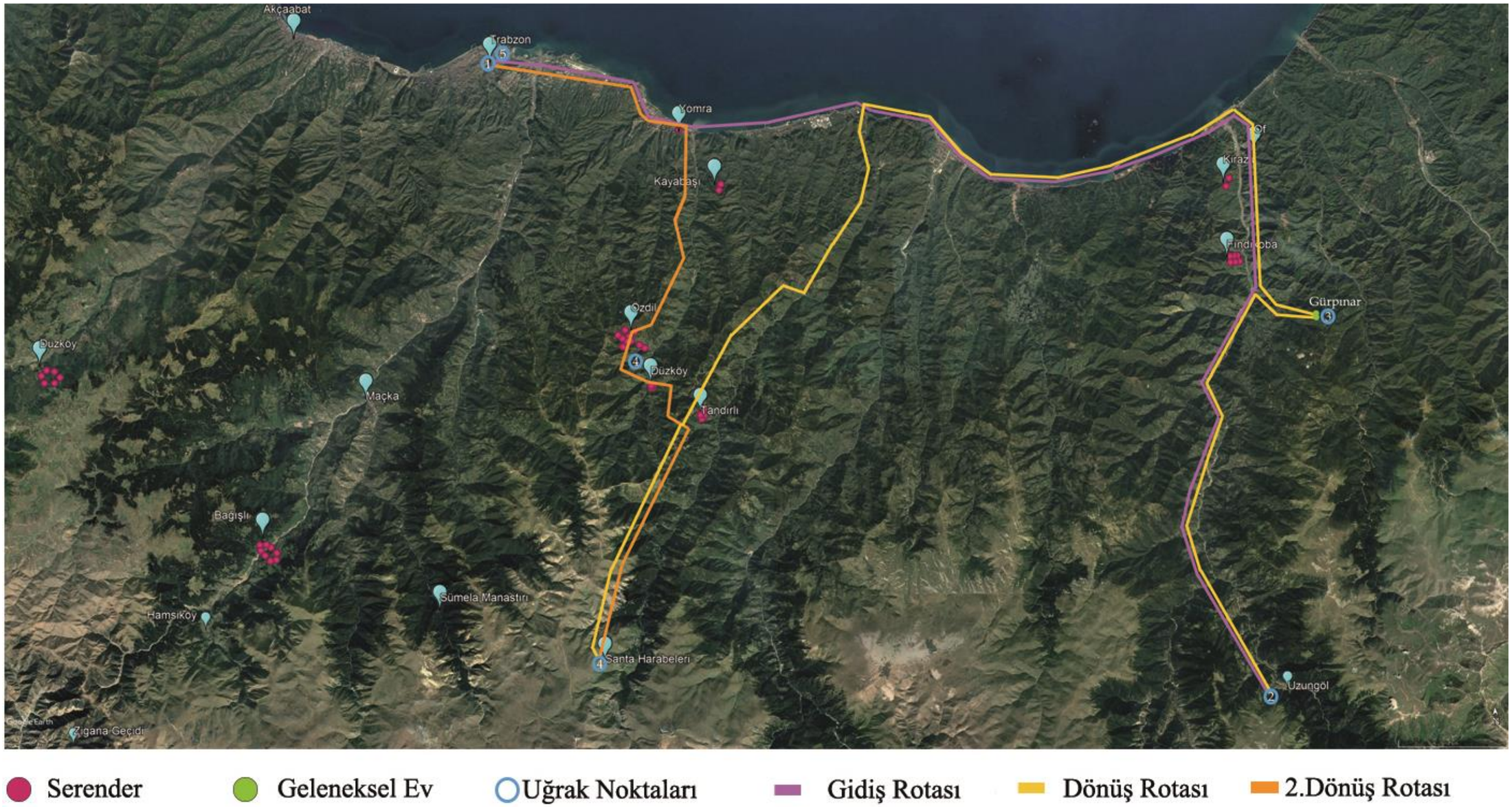
Yörede, geçmişte insanların kendi ihtiyaçları için yaptığı el sanatları, artık kentten tedarik edilebildiği ve köy nüfusunun azalmasıyla yok olmuştur. Maçka tarafında yorgancılık, bakırcılık, sepet örücülüğü, kaşıkçılık, kemençe yapımı, kazazlık ve telkâri yapılan başlıca el sanatlarındandır. Çaykara, Dernekpazarı, Of gibi ilçelerde "forotiko", yani kendir ipinden kumaş örülmesi geçmişte oldukça yaygındı. Birkaç sene öncesinde "forotiko" nun yeniden canlanması adına çalışmalar işkur tarafından başlatılmıştır. Unutulan bu el sanatları serenderler içerisinde tanıtılıp ve çeşitli workshoplar düzenlenerek, serenderlerin ve el sanatlarının tekrar ilgi görmesi sağlanabileceği öngörülmektedir.



Şekil 5.23. Rota 1- Trabzon- Sümela Manastırı- Zigana geçidi Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018)



Şekil 5.24. Rota 2- Trabzon- Sümela Manastırı- Zigana- Akçaabat Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018)

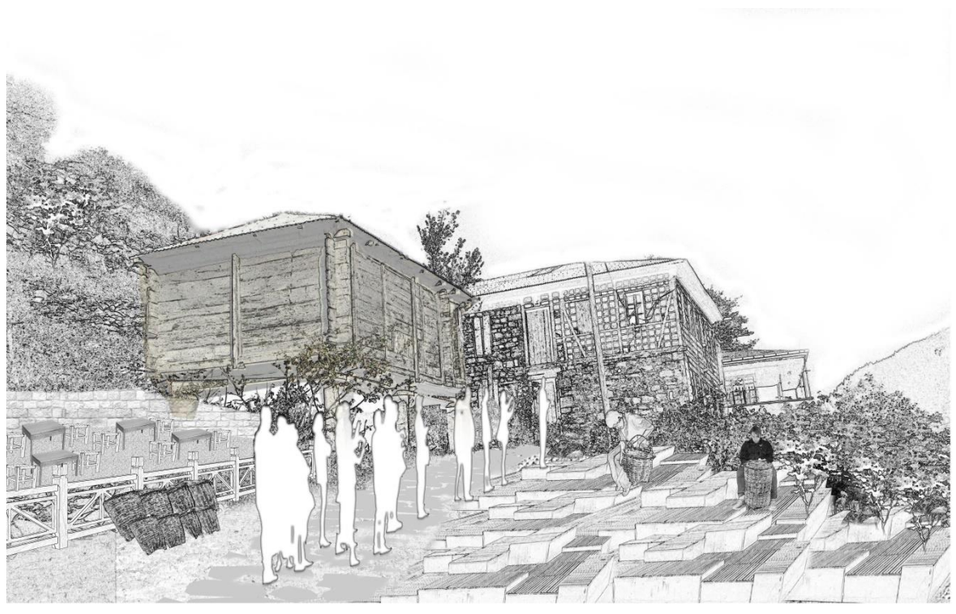


Şekil 5.25. Rota 3- Trabzon- Uzungöl- Santa Harabeleri Rotası (Yeşilyurt Tunç, 2018)





(Harita Kaynağı: Google Earth, 2019)

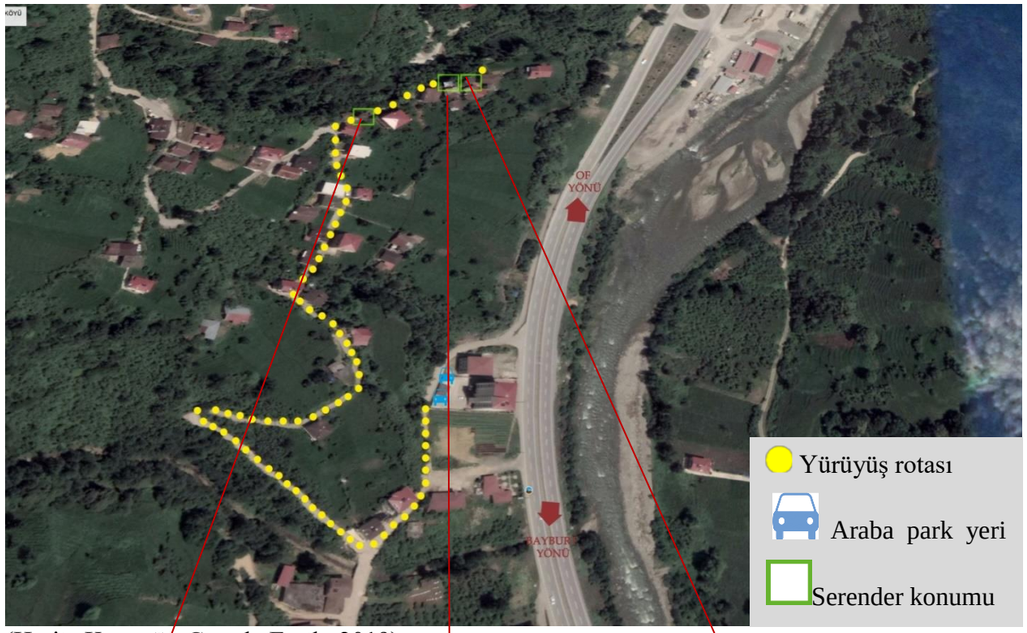




Şekil 5.26. Maçka, Bağışlı' da el sanatları atölyesi işlev önerisi (Yeşilyurt Tunç, 2019)

Rota-1'de yer alan rotada, Hamsiköy sütlacı yemek için, yol üzerinde mola verilmektedir. Bağışlı köyüde aynı mevkiide yol üzerinde bir köydür. Bu sebeple gezi güzergahına kolaylıkla eklenebilmektedir. Maçka tünelinin hemen yanında bulunan geleneksel ev serenderi boş halde bulunmaktadır. Bu geleneksel ev ve serender yörenin ihtiyacı doğrultusunda, restoran, çayhane gibi işlevlere dönüştürülmeye müsaittir. Serenderde ise daha önce bahsedilen el sanatları, Maçka için yorgancılık, bakırcılık, sepet örücülüğü, kaşıkçılık, kemençe yapımı, kazazlık ve telkâri gibi sanatlar tanıtılabilir. Sepet örgü yapımı, gruplar halinde insanların deneyimlenmesi sağlanarak canlılığın artması düşünülmektedir.

Rota-2'de bir önceki rotanın biraz daha gelişmiş hali yer almaktadır. Bağışlı köyüne ziyaretten sonra Düzköy' de bulunan serenderler için yola çıkan tur, Düzköy'de gezerken her serenderde farklı bir el işçiliği tanıtılabileceği düşünülmektedir. Köy halkı için kalkınmaya destek sağlanması ve insanların köyde yaşaması teşvik edilmelidir. Rota-3'te bulunan rota, Trabzon'da doğal bir güzelliğe sahip olan Uzungöl ve daha sonrasında son yıllarda gezi güzergahlarına eklenen Santa Harabelerini içermektedir. Bu rotada Of- Gürpınarda bulunan iki geleneksel evin yanyana konumlanması ve ikisininde kullanım dışı bırakılması fırsat olarak görülebilmektedir. Uzungöl'ün son yıllarda oldukça turistik bir yer olması sebebiyle insanlar daha doğal yaşam içerisinde olmayı tercih edecekleri düşünüldüğünde mola yeri olarak Gürpınarda bulunan geleneksel evler kullanılabileceği düşünülmektedir. Evlerin biri butik otel, diğeri ise restorana dönüşebilir büyüklüktedir. Yöreye ait olan 'forotiko'nun bu noktalarda tanıtılması da düşünülmektedir. Rota devamında Santa herabelerine geçildiğinde, Trabzon'a giden dönüş rotası, Yomra'nın Tandırlı, Düzköy ve Özdil köylerinden geçilerek sağlanabileceği düşünülmektedir. Serenderlerin yoğunlukta olduğu ve bir arada bulunduğu Düzköy ve Özdil köyleri de uğrak noktası olarak düşünülmektedir. Yomra ilçesinde yetişen şimşir ağacı, çeşitli şimşir kaşık ve ahşap objeler yapımında kullanılmak üzere tekrar bu alanlarda gün yüzüne çıkarılması hedeflenmektedir. Bu geziler sırasında köylerde kullanılan el aletlerinin de sergilendiği sürece turistler tarafından dikkat çekeceği düşünülmektedir. Verilen öneriler serender yapılarının kullanım dışı olanları için düşünülmektedir. Bu çalışma yapılırken taranan kaynaklardan bazıları Trabzon'un kültürel ve kentsel mirasını ele almaktaydı fakat bu kaynakların içeriğinde serenderlere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın en nihai amacı, serenderlerin gerekli kurumlarca tescillenmesi ve bakımın yapılması için farkındalık oluşturmaktır. Bunun yanında yapılan analizler ve incelemeler ile serenderler ile ilgili bilimsel bir kaynak olması düşünülmektedir.



(Harita Kaynağı: Google Earth, 2019)





Şekil 5.27. Of-Fındıkoba köyü , çayevi işlev önerisi (Yeşilyut Tunç, 2019)

Rota-3 üzerinde bulunan Fındıkoba köyü, Of-Bayburt yolu üzerinde yer almaktadır. Kış nüfusunun az olduğu yaz aylarında ise nüfusun arttığı bu köyde çay yetiştiriciliği yapılmaktadır. İnceleme esnasında köyde bulunan bazı serenderler tespit edilmiştir. Getirilen öneride araba ile köyün girişine kadar geldikten sonra yaya olarak bir yürüyüş rotası oluşturulmaktadır. Çay toplama işlemi senede dört kere yapıldığı için toplama işleminin de görülme sıklığı fazladır. Bu sebeple köye gelen ziyaretçiler çay toplama işlemini de görerek köyü deneyimleme fırsatına sahip olmaktadır. Rotanın sonunda yeşili bol patika bir yoldan geçerek serenderlere ulaşılmaktadır. Bir tarafında dere akan bu alanda bulunan geleneksel konut ve serenderler kullanım dışı olarak tespit edilmektedir. Serenderler de ve çevresinde ki alanda çay molası verilip, dinlendikten sonra tekrar geri dönüş sağlanabileceği düşünülmektedir. Fındıkoba köyünde kullanım gören bir ilkokul-ortaokul bulunmaktadır. Sağlık ihtiyacı için iki km uzaklıkta bulunan sağlık kurumundan hizmet alınmaktadır.

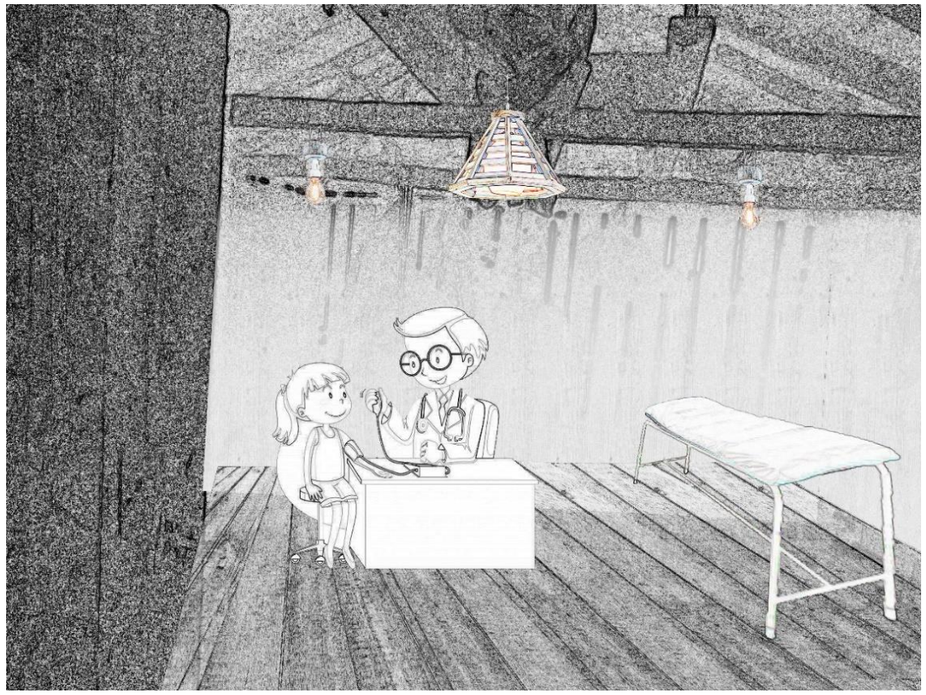


(Harita Kaynağı: Google Earth, 2019)

Şekil 5.28. Yomra, Tandırlı köyü kütüphane işlev önerisi (Yeşilyut Tunç, 2019)

Trabzon'un köylerinde nüfusun azalmasına bağlı olarak bazı okullar kapatılmaktadır. Kapatılmayan okullarda da genellikle farklı yaş grupları aynı sınıflarda ders görmektedir. Köy çocukları yakın ilçe merkezlerine okula gitmektedir. Okul bulunmayan köylerde kütüphanenin bulunması düşük bir ihtimal olarak görülmektedir. Okul olan ve içinde kütüphanesi olan okullar olduğunu varsayarsak, bu durumda dahi köy yerleşmelerinin dağınık olması, arazi ve mevsim koşullarından dolayı çocuklar için okula erişimi kolay olmamaktadır. Köy yerleşmelerinde bulunan ve kullanılmayan serenderlerin, erişimin kolay birkaç noktasında bulunanlar seçilerek çocuklar için kullanılması önerilmektedir. Bu öneride serenderler çocuklar için birer küçük kütüphane görevini üstlenmiş olacaklardır. İçerisinde bir kütüphane düzeninin olması köy çocuklarını kitaplar ile buluşturmak için yeterli olacaktır. Serenderin zeminin de içi kadar elverişli olduğu geçmiş bölümlerde ele alınmaktadır. Zeminde bir oturma düzeni ile yaz aylarında kullanılabilecek bir alana dönüşürken, çocukların yağmurdan korunabileceği ve doğayla kitapla iç içe olabileceği bir alana dönüşmesi düşünülmektedir. Serenderin boyutu ele alındığında kitaplık yanına oturma masaları eklendiğinde yetersiz kalması düşünülse de, birbirine yakın konumlanan serenderleri takviye oturma mekânına dönüştürülmesi bu durumu ortadan kaldıracaktır. Bu sayede köyün çeşitli yerlerindeki çocuklar kitaplara kolay erişebilecek ve eğitime olan bakış açılarını olumlu yönde değiştirecektir. Bu öneri ihtiyaç duyulan diğer köylerde de uygulanabilmektedir.





(Harita Kaynağı: Google Earth, 2019)



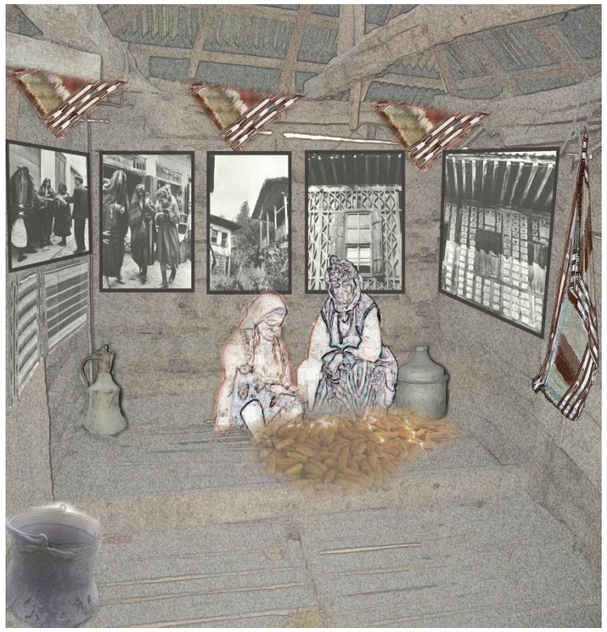


Şekil 5.29. Yomra, Gürpınar mahallesi için sağlık kabini işlev önerisi (Yeşilyurt Tunç, 2019)

Köylerde ki eksikliği görülen bir başka konu ise sağlıktır. Sağlık açısından çoğu köyde sağlık ocağı bulunmamaktadır. Belirli dönemlerde mobil araçlar ile köylere sağlık hizmeti verilmektedir. Bu sebeple köyden, şehirde bulunan hastaneye ulaşana kadar ölen çocukların ve doğuran kadınların olduğu bilinmektedir. Bunun giderilmesi veya en aza indirilmesi açısından ilk yardım amaçlı da olsa sağlık kabinlerine ihtiyaç tespit edilmiştir. Yola yakınlığı düşünülerek haritada gösterilen serenderler uygun görülmektedir. Aile ve sağlık merkezine 5 km uzaklıkta bulunan köyde toplu taşıma olmadığı için ve her ailenin özel aracı olmadığı sebebiyle köyde sağlık kabini ihtiyacı olduğu tespit edilmektedir. Gerekli sağlamlaştırma ve bakım yapıldığında serenderlerin bu açıdan kullanımı uygun görülmektedir. Aşı, tansiyon, ateş, ayakta geçirilen hastalıklar için başvuru noktası olarak kullanılması uygun görülmektedir. İhtiyaç dâhilinde başka köylere de uygulanabileceği düşünülmektedir.









Harita Kaynağı: Google Earth, 2019

Eskiden Gülbahar Hatun Camii ile birlikte külliye ve mezarlığın da bulunduğu çevre, Atatürk'ün "Bu güzel memleketin en güzel yerinde bu manzara nedir?" sözünün üzerine mezarlık taşınarak park düzenlemesine çevrildiği bilinmektedir. (Tuluk, 2010:133) Bunun üzerine adı Atapark olarak adlandırılan yerleşkede Gülbahar Hatun camii ve türbesi, Trabzon il halk kütüphanesi yer almaktadır. Rize'den bağış yolu ile bu parka taşınan serender, parkın Şenol Güneş caddesine bakan tarafında yer almaktadır. Şuan bir işlevi bulunmayan serender halk tarafından altında oturmak için kullanılmaktadır. Öneri olarak serenderin kent belleği müzesi haline çevrilmesi düşünülmektedir. Bu müzede kente ait olan değerlerin ve el aletlerinin tanıtımı yapılabileceği ve insanların şuan altında oturma işlevini de düşünerek, oturma düzeni oluşturulması önerilmektedir.

Göç, sanayi veya teknolojinin gelişmesine bağlı olarak değişen kentlerde tarih, örf, adetler, gelenek görenekler giderek unutulmaktadır. Unutulmaya başlayan, kente özgü değerler beraberinde kent kimliğini de zedelemektedir. Bu sebeple hem yerel halk adına hem de gelen yerli ve yabancı turistler adına yörenin değelerinin tanıtılması, hatırlatılması oldukça önem arzetmektedir. Kent belleği müzeleri bu değerlerin tanıtılması için uygun mekânlardır. (Keskin, 2014) Serenderin bu işlevde kullanılması aynı zamanda köylere gitme vakti olmayan turistler için, kent merkezinde bulunanlara tanıtılması adına oldukça önemlidir.

Şekil 5.30. Trabzon, Atapark'ta bulunan serender, kent belleği müzesi işlev önerisi (Yeşilyut Tunç, 2019)

BÖLÜM 6. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Sosyo ekonomik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak, yaşantılarda farklılıklar oluşmaktadır. Bu değişimler ile birlikte yaşam içerisinde hız kavramı oldukça etkisini göstermektedir. Her yapılanın hızlı olma gereksinimi, yapılar üzerinde de etkisini göstermektedir. Geleneksel malzemelerin eskiye oranla daha masraflı olması ve geleneksel malzemeleri işleyecek usta bulunamaması nedeniyle beton, tuğla, prefabrik gibi malzemeler talep görmektedir. Bu durum köylerde, çevresi ile uyum sağlamayan yapılar oluşmasını tetiklemektedir.

Doğu Karadeniz bölgesinde, köylerde yaşayan nüfus, eğitim, iş imkânı veya yaşam kalitesi sebepleriyle kente göç etmektedir. Köy yerleşmelerinde çoğunlukla yaşlı nüfus kalmaktadır, genç nüfus ise kış aylarını kentte yaz aylarını köyde geçirmektedir. Bunun daha ilerisi ise başka illere taşınıp köylere daha kısıtlı zamanda gelinmesidir. Bu durum köylerde sürdürülen hayatın duraksamasına sebep olmaktadır. Köylerde yer alan geleneksel evlerin bazılarında kullanıcı bulunmamaktadır. Kullanıcısı olmayan geleneksel evlerin miras sebebi ile ve köyde yaşayacak biri kalmadığından boş kalması, yapıları daha da yıpratmaktadır. Köylerde işlerin daha az yapılıyor olması veya hiç yapılmaması, evlere ek olan merek (otluk), serender gibi yapıların kullanılmamasına neden olmaktadır. Uzun yıllar ayakta kalmayı başaran, sağlam yapılar bakımı yapılmadıkça giderek atıl duruma düşmektedir. Ele alınan yurtdışı serender örneklerinde İspanya'da bulunan serenderlerin 1768 yılında sanatsal anıt olarak kabul edildiği, 1973 yılında ise koruma altına alındığı bilgisine erişilmektedir. Türkiye'de Trabzon ilinde, bu konuda belediyede, etüd proje müdürlüğünde mimar olarak görevli kişiden alınan bilgilere göre Rize Fındıklı köyünde bulunan serender 1990 yılında varisleri tarafından vakfedilerek, Trabzon taksim yokuşunda bulunan parka yerleştirilmiştir. Daha sonra Ata parka sabitlenerek koruma altına alınmıştır. Bu serendere, hiçbir restorasyon ve uygulama yapılmadığı aktarılmaktadır. Şu an ata parkta bulunan serenderin tek işlevi insanların altında oturarak vakit geçirmesidir.

Araştırma sırasında köylerde yaşayan insanların çoğunun yaşlı nüfustan oluştuğu görülmektedir. Şekil 6.1'e bakıldığında yaşlı nüfusun, genç ve orta yaş nüfusa oranla az

olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusunda çoğunun köyde yaşadığı düşünüldüğünde, köy yaşantısı azınlıkta olan yaşlı nüfusun yaşamasıyla ayakta durmaktadır. Gençlerin de köylere ziyaret sebeplerinden biriside büyüklerini ziyaret etmektir. Trabzon'un verdiği göç göz önünde tutulduğunda, kırsal yerleşimlerin gücü daha da azalmaktadır. Trabzon'da yaşayan genç ve orta yaşlı nüfusun köylerdeki yaşamlarına devam etmelerini sağlayacak imkânlar ile köydeki canlılık devam ettirilmelidir. Eğer bu durum sağlanamaz ise gelecekte köydeki nüfusun da azalması ile, 'köy yaşantısı' unutulacak ve gelecek kuşaklara aktarılamayacaktır. Köyler atıl duruma düşecek ve verimli topraklar işlenemeyecektir. Bu durum ülkemizin ekonomisine olumsuz yönde etki edecektir.

T: Total E:Male K:Female (Bin- Thousand)

İl	Cinsiyet	Toplam	Yaş Grubu (Age Group)							
			0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39
Trabzon	T	758	52	52	61	65	64	59	59	54
	E	375	27	27	31	33	32	30	30	27
	K	383	25	26	30	32	32	29	29	27

	Yaş Grubu (Age Group)							
	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
T	47	54	43	40	30	23	19	35
E	24	26	22	20	14	14	8	13
E	23	27	21	21	16	13	11	22

Şekil 6.1. Trabzon'da bulunan nüfusun yaş grubu ve cinsiyete bağlı sayısal verileri (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013)

(Bin- Thousand)

İl	1 ve daha yukarı yaştaki nüfus	Aldığı göç	Verdiği göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Trabzon	747	23	38	-14	-19,2

Şekil 6.2. Trabzon'un göç verileri (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013)

Türkiye'de 1950'li yıllarda nüfusun %75'i köyde yaşarken, 1980 yılında %56, 2000 yılında ise %35'e indiği görülmektedir. Türkiye'de kırsal alanda yaşayan sayısı toplam nüfusa oranı %23,2'dir. Kırsal alanlarda nüfusun azalmasına bağlı olarak canlılık azalırken, yörede yaşayan insanların, kendilerine olan güvenleri azalmaktadır. Kırsal yerleşmelerde, gelenek göreneklerin, el işlerinin ve buna benzer yerel değerlerin desteklenerek gün yüzüne çıkarılması bölgenin yeniden canlanması adına önem arz etmektedir. (Sözen, 2012) Kırsal bölgelerde canlılığın tekrar sağlanması ve insanların eski yaşam düzeninin tekrar kurulabilmesi için, kır ve kent arasında bulunan dengenin optimum düzeyde tutulması önemli teşkil etmektedir. (Özensel, 2015). İlk olarak serenderlerin, gerekli tescil ve koruma işlemlerinin yapılabilirliği önerilmektedir. Daha sonra önerilen işlevsel düzenlemeler ile bölgeye ekonomik ve sosyal yönden katkılar sağlanması hedeflenmektedir. Bu katkılar ile beraber, serenderlerin akademik bir çalışma içerisinde yer alması da oldukça önem arz etmektedir.

EKLER

EK-1. Trabzon, Yomra, Kayabaşı Köyü

Fotoğraflar aksi belirtilmediği sürece tarafıma aittir.



a. Serenderin tekeri üzerinde el aletleri



b. Serenderin çimen bağlamış tekeri



c. Serenderin kapısı


d. Kösüre (Bıçak, orak gibi aletlerin biletildiği araç)

EK-2. Trabzon, Yomra, Gürpınar Köyü



a. Serender Kapısı



b.Serender Döşemesi



c. Geleneksel konut



d.Geleneksel konutun penceresi ve cephesi

EK-3. Trabzon, Yomra, Düzköy



a. Serender kapısı



b.Serenderin deforme olmuş döşemesi



c. Serender üzerindeki süslemeler



d. Serender üzerinde ki boyalı süslemeler

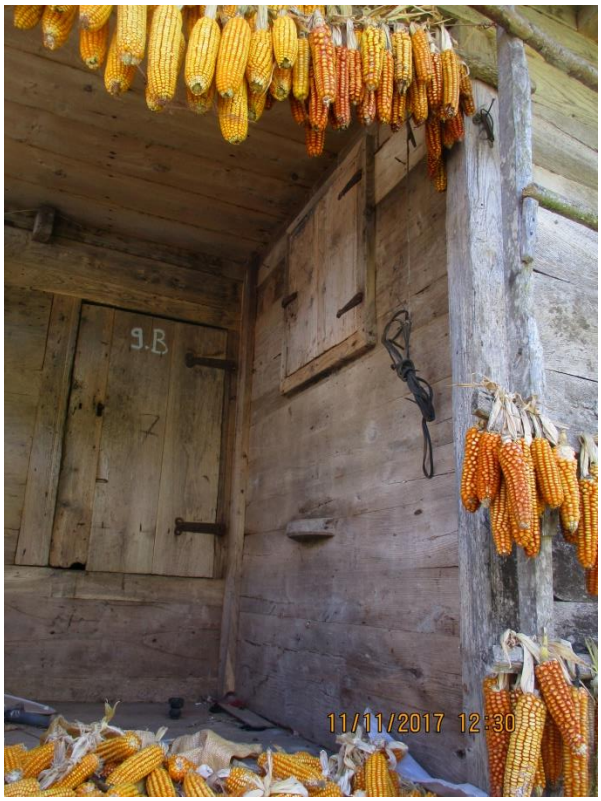
EK-4. Trabzon, Yomra, Özdil



a. Osman bey konağı



b. Özdil'de sekiz tekerl, bir serender



c. b'de bulunan serenderin kapısı



d. b'de bulunan serenderin tekeri, koruma amaçlı kaplanmış



e. Özdil'de göz dolma tekniğinde bir geleneksel konut (konut ile beraberinde (b) serenderi yer almaktadır.



f.(e)Geleneksel konutun penceresi ve göz dolmaları

EK-5. Trabzon, Yomra, Tandırlı Köyü



a.Muska dolgulu geleneksel konutun cephesi



b. Göz dolma sistemli geleneksel konut cephesi



c. Geleneksel konutların taş duvarları ve patika yolun sonunda serender



d. El değirmeni



e. Fare kapanı



f. Serenderin içinde mısırlar



g. Geleneksel konut



h. Ahır kapısı

EK-6. Trabzon, Of, Kirazlı Köyü



a. Çay bahçesi içinde geleneksel konut ve serender



b. Taş ve muska yöntemi kullanılan geleneksel konut (a)

EK-7. Trabzon, Of, Fındıkoba Köyü



a. Göz dolma sistem ile yapılan Şuayp Karadeniz konutu



b.Göz dolma sistem ile yapılan Şuayp Karadeniz konutu cephesi.



c. Şuayp Karadeniz geleneksel konutu, serenderi ve şuan yaşanan konut.



d. Geleneksel konutlar ve serenderin saçağı

SÖZLÜK

Ayvan : Serender

Bagen : Serenderin Artvin tarafında kullanılan ismi.

Cacel : Sepet örgü.

Çalman : Direklere destek olan payandalar.

Forotiko : kendir ipinden örülen kumaş.

Komar : Trabzon ve Rize' de yetişen yaz , kış çiçek açan bir bitkidir.

Kudalis : Çatı yapımında kullanılan eğimli yekpare ahşap.

Nayla : Serenderin Rize tarafında kullanılan ismi.

KAYNAKÇA

AKOK, MAHMUT. *TRABZON'UN ESKİ EVLERİ*. ANKARA, 1950.

Aydoğan, Selma. *Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir(Cittaslow) Yaklaşımı*. İstanbul, 2015.

Ayyıldız, Sonay & Filiz Ertürk. "Kentsel Kimlik Bileşenleri İle Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği," **Mimarlık Ve Yaşam Dergisi**. 2, 1: 65-88, 2017.

Başkan, Seyfi. "Artvin Halk Yapı Sanatı," **Vakıflar Dergisi**. XXXI: 71-139, 2008.

Başkan, Seyfi. "Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri," **Erdem**. ss. 41-90, 2008.

Batur, Afife & Şengül Öymen Gür. **Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari**. 1. İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş, 2005

Bekdemir, Ünsal. *Giresun Kent Coğrafyası*. Erzurum, 2000.

Bilgin, Mehmet. **TRABZON'UN TARİHİ**. İSTANBUL: OMAŞ BASIM A.Ş., 1996

Cengiz, Seda. *Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari: Rize- Fındıklı- Hara Köyü- Köseoğlu Osman Cengiz Evi*. İstanbul, 2015.

Çal, İsa. *Yerel Verilerin Geleneksel Mimari Üzerindeki Etkilerinin Sürdürülebilirlik Bağlamında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi:Akseki-İbradı Ve Piemonte-Val D'Ossola Örneği*. İstanbul, 2012.

Çobancaoğlu, Tülay. "Türkiye'de Geleneksel Ahşap Ev Yapı Sistemlerinin İrdelenerek Gruplandırılmasına Yönelik Bir Değerlendirme," **Tasarım Kuram Sayı 3**. ss. 27-42, 2003.

Çolak, Seyid. *Serender*. Türkiye: 2014.

Demirrenk, Ecem İrem. *Geleneksel Rize İkizdere Evlerinin Plan Tipolojisi Açısından İncelenmesi*. İstanbul, 2017.

Dönmez, Esra. *Türkiye'deki Kültürel Kimliğin Mimariye Etkisi*. İstanbul, 2006.

Emecen, Ferudun & Heat W.Lowry. **TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ**. İSTANBUL: TÜRKİYE DİYANET VAKFIı YAYIN MATBAACILIK VE TİCARET İŞLETMESİ, 2012

Erkan, Ercüment. "Geçici Mimarlık veya Söküp Çatılabilirlik Üzerine," **Mimarlık**. 5, 289: 17-19, 1999.

Ersoy, Melih. **Kentsel Planlama (Ansiklopedik Sözlük)**. Ed. Belgin Gümrü. İstanbul: Ninova Yayınları, 2012

Eruzun, Cengiz. "Doğu Karadeniz'de Serenderler," V. Cilt. **I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri** : 125-139. Ankara: Akın Matbaası, 1977.

Eruzun, Cengiz. "Doğu Karadenizde Dolma Tipi Evler," **Türk Folkloru Araştırmaları**: 11-39. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1981.

Eruzun, Cengiz. "Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi," **5.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi-Maddi Kültür Seksiyon Bildirileri**: Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.

Eruzun, Cengiz & Metin Sözen. **Anadolu'da Ev ve İnsan**. Creative Yayıncılık Ve Tanıtım Ltd., 1996

Göçmen, Duygu. *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli-Balıklı Mahallesi Zurubet Evi Örneği*. İstanbul, 2010.

Güler, Koray. *"Doğu Karadeniz Kırsal Mimari Örneklerinden Rize-Fındıklı Aydınoğlu Evi Restorasyon Projesi"*. İstanbul: 2012.

Güngör, Bülent. "Trabzon Evleri," **Trabzon Kültür Sanat Yıllığı 87**: 13-16. İstanbul: Trabzonlular Kültür Ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, 1987.

Gür, Şengül Öymen. **Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü**. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2000

Hasol, Doğan, Ali Gevgili & Bülent Özer. **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 3.Cilt**. İstanbul: YEM Yayınevi, 1997

Herrle, Peter & Erik Wegerhoff. **Architecture And Identity**. Berlin: Lit Verlag Dr.W.Hoph , 2008

Ilgın, Candan & Orhan Hacıhasanoğlu. "Göç – aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model: Berlin / Kreuzberg örneği," **İtü Dergisi**. 5, 2: 59-70, 2006.

İSKENDER, SUAT. *Doğu Karadeniz Konut Mimarisinde Süsleme Üzerine Bir İnceleme*. TRABZON, 1987.

Judanec, Borut. **Architecture Of Slovenia**. Ljubjana: Zalozbaiz, 2012

Kahya, Yegan & Koray Güler. "Fındıklı Aydınoğlu Evi Ve Yöresel Yapı Terminolojisi," **Uluslararası Karadeniz Havzası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi 3 Aylık Sayı 3**. ss. 1-29, 2015.

Karataş, Bahire. *Mimari Ürünün Görsel Kimliğinin Belirlenmesinde "Mimar-İşveren" Etkilerinin İncelenmesi*. Lefkoşa, 2014.

Karpuz, Haşim. "Trabzon Köy Evlerinin Bölmeleri," II. **Türk Folkloru Araştırmaları**: 37-48. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1981.

Karpuz, Haşim. "Doğu Karadeniz'de Yaylacılık ve Yayla Evleri," **Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler** : 318-327. Ankara: 1985.

Karpuz, Haşim. **Rize**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993

Karpuz, Haşim. "'Serander' Ve 'Loft': Türk Ve Norveç Halk Mimarisinde Eşdeğerli İki Yapı," **Odtü Mfd**. 19, 1-2: 71-82, 1999.

Kaypak, Şafak. "Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi," **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. 7, 14: 373-392, 2010.

Keskin, Necat. "Kentlerde Yeni Bellek Mekanları: Kent Müzeleri," **Cyprus International University**. 20, 79: 25-39, 2014.

Köktürk, Şahin & M.HAlistin Kukul. "Trabzon'un Beşikdüzü ilçesinde "Serender"in Köy Hayatındaki Yeri," **ERDEM**. ss. 361-371, 2002.

Lefebvre, Henri. **The Production Of Space**. Oxford: Basil Blackwell Ltd., 1991

Lynch, Kevin. **Kent İmgesi**. Ed. Ali Berktay & Kaan Özkan. 5. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013 (Çeviren: İrem Başaran).

Markoç, İklim & M.Erdem Eryazıcıoğlu. *Kentsel Kimlik Ve Kentsel Projeler Bağlamında Kimliksizleşme Sorunu, İstanbul Örneği*. İstanbul, [t.y.].

Önder, Yusuf Kerim. "Letgo," **letgo.com.tr**. *httpstr.letgo.com.tr/isatilik-serender_a9ed350c-e20a-4820-ba48-d7fbba42b88d*. 2018. (25 Eylül 2018).

Önem, A. Buket & İsmet Kılınçaslan. "Haliç Bölgesinde Çevre Algılama Ve Kentsel Kimlik," **İtü Dergisi/A Mimarlık Planlama Ve Tasarım**. IV, 1: 115-125, 2005.

Özensel, Ertan. **Türkiye'de Kırsal Yapıların Dönüşümü Kır Sosyolojisi**. Ed. Çizgi Kitapevi Yayınları. Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 2015

Özen, Hamiyet, Arzu Sert & Arzu Aydın Aksoy. "Giresun Kentsel Sit Alanı Ve Evleri Üzerine Bir İnceleme," **Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**. 7, 2: 135-142, 2006.

Özgüner, Orhan. **Köyde Mimari Doğu Karadeniz**. Ankara: Apa Ofset Basımevi, 1970

Özsoy, Bekir Sami. "Karadenizde Atma Türküler ve Atma Türkü Geleneği," **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**. 1, 3: 113-118, 2004.

Öztürk, Özhan. **Pontus:Antik Çağdan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi (Genişletilmiş 3.Baskı)**. Ankara: Nika Yayınları, 2016

Öztürkmen, Beyza. İsviçre: 2018.

Özyurt, Hasan. "Rize İlinde Çay Tarımının Yaptığı Sosyo- Ekonomik Etkiler," **Rize Kültür Bakanlığı, Tanıtma Eserleri Dizisi**: Ankara: 1997.

Pınar, İlhan. **19.YÜZYIL ANADOLU ŞEHİRLERİ**. İZMİR: AKADEMİ KİTABEVİ, 1998

Rudofsky, Bernard. **Architecture Without Architects**. U.S.A: Doubleday Company, 1964

Salman, Yıldız & Elif Arifoğlu. "Doğu Karadeniz Kırsal Yerleşmelerinde Yöresel Mimarinin Özellikleri; Artvin Şavşat Balıklı Köyü Örneği," **Uluslararası Karadeniz Havzası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi Sayı 3**. ss. 30-71, 2015.

Seyyar, Ahmet. *Trabzon'un Sosyo-Ekonomik Gelişimi (1900–1950)*. İstanbul, 2010.

Sezgin, Haluk. "Yöresel Konut Mimarisi ve Türkiye'deki Örnekleri Hakkında," **Tasarım Kuram**. ss. 1-20, 2006.

Sözen, Metin. "Anadolu'da Kırsal Mimari," *Uluslararası Kırsal Yaşam, Kırsal Mimari*: 1-26. Bursa: 2012.

Sümerkan, M.Reşat. "Gelenekselden Betonarmeye Trabzon Kırsal Mimarlığı," **Mimarlık**. 2, 27: 82-86, 1989.

Sümerkan, M.Reşat. *Geleneksel Mimari Olarak Ev, Oluşum Süreci, Biçimlendiren Etkenler*. 1990.

Şahin, Gizem. *Artvin'de Yaşayan Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı Ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul, 2017.

Şahin, İrem. *Kentsel Gelişim Arterlerindeki Yüksek Yapıların Kent Kimliğine Etkisi, Ankara Eskişehir Yolu Örneği*. Ankara, 2018.

Tapkı, Sinem. *Turizm Yapıları Örneğinde Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Kimlik Kavramının Sorgulanması*. İstanbul, 2016.

Tellioğlu, İbrahim. "Doğu Karadeniz Bölgesinin Bugünkü Etnik Yapısına Tesir Eden Göçler," **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**. 5: 1-10, 2005.

Toprak, Melek. *Cittaslow İlanıyla Birlikte Sükunetini Kaybeden Şehir: Taraklı*. İstanbul, 2018.

Tuluk, Ömer İskender. "İmaret-i Hatuniye'den Atapark'a: Trabzon'da Kamusal Alan Dönüşümüne Erken Bir Tanıklık," I. **Trabzon Kent Mirası Yer-Yapı- Hafıza**: 121-144. Ed. Mustafa Demiray. İstanbul: Klasik Yayınları, 2010.

Tuna, Celal. **Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari**. İSTANBUL: Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, 2008

Türkiye İstatistik Kurumu. **Nüfus Ve Konut Araştırması Population and Housing Census 2011**. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2013

Uğursal, Seçil. *Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği*. İzmir, 2011.

Yaldız, Esra & Nafia Gül Asatekin. "Anıtsal Yapıların Yeniden Kullanımında Kullanıcılar Üzerinden Kültürel Algı Performansı Değerlendirmeleri; Sivas Buruciye Medresesi Örneği," **Megaron**. 11: 333-343, 2016.

Yeşilyurt Tunç, Zübeyde. Trabzon: 2017.

Yılmaz, Hakan Serhat. *Bursa Cumalıkızık Köyü'nün Tarihi Değerlerinin Korunması Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul, 1999.

Yılmaz, Atalay. **Karadeniz'in İncisi Serander**. Ed. Kemal Bulut. İstanbul: Ema Matbaacılık, 2007

İnternet Kaynakları

URL-1: https://mapio.net/pic/p-4043632/ (Erişim Tarihi: 18.09.2018)

URL-2: https://mapio.net/pic/p-4043632/_(Erişim Tarihi: 18.09.2018)

URL-3:
https://www.google.com.tr/maps/uv?hl=tr&pb=!1s0x14cab9bd686aff7b%3A0x62fba7ccf3ca5eac!2m22!2m2!1i80!2i80!3m1!2i20!16m16!1b1!2m2!1m1!1e1!2m2!1m1!1e3!2m2!1m1!1e5!2m2!1m1!1e4!2m2!1m1!1e6!3m1!7e115!4shttps%3A%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPG79tf5 (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-4:
https://www.google.com.tr/maps/uv?hl=tr&pb=!1s0x14cab9bd686aff7b%3A0x62fba7ccf3ca5eac!2m22!2m2!1i80!2i80!3m1!2i20!16m16!1b1!2m2!1m1!1e1!2m2!1m1!1e3!2m2!1m1!1e5!2m2!1m1!1e4!2m2!1m1!1e6!3m1!7e115!4shttps%3A%2F%2Flh5.googleusercontent.com%2Fp%2FAF1QipPG79tf5 (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

URL-5:http://www.artvinpost.com/haber/guncel_1/serenderler-ilk-turistleri-agirladi/408.html. (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-6: https://tr.letgo.com/tr/i/satilik-nayla-serender_94041596-c472-4497-a743-2bbdf3a8f588 (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-7: https://tr.letgo.com.tr/inayla_45c1eefd-37a2-4637-8d2a-622c091bd6eb (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-8: https://tr.letgo.com.tr/isatilik-serender_a9ed350c-e20a-4820-ba48-d7fbba42b88d (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-9:http://media.sinematurk.com/film/5/0a/28d526fd38de/serender-afis-3.jpg (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

URL-10:http://www.milliyet.com.trsavastan-kactilar-serendere-sigindilar-trabzon-yerelhaber-2981551 (Erişim Tarihi: 25.09.2018)

URL-11: http://www.wikiwand.com/tr/Gali%C3%A7ya_serenderi (Erişim Tarihi: 10.09.2018)

URL-12: https://www.google.com.br/maps/place/Horreo+de+Lira/@42.8405953,-9.1415321,11.5z/data=!4m5!3m4!1s0xd2f2a6d068e634d:0x82575a480ed94e93!8m2!3d42.7990011!4d-9.1259624 (Erişim Tarihi: 10.09.2018)

URL-13: https://www.marylmartin.comproductoviedo-spain-asturian-granary-antique-postcard-j27867.jpg (Erişim Tarihi: 11.09.2018)